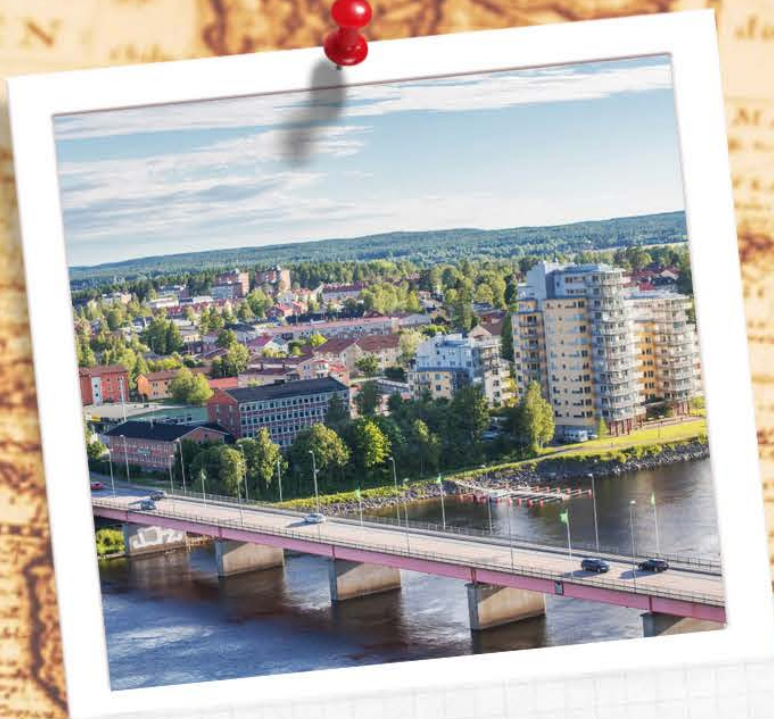

Наукові перспективи
Видавнича група

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

у рамках роботи Видавничої групи
"Наукові перспективи"

Матеріали XLIV Міжнародної науково-
практичної конференції (07 травня 2024 року,
м. Умео (Швеція) дистанційно)

Мирного неба!
Більшої України!

Міжнародний економічний інститут (Есеніце, Чехія)
Central European Education Institute (Братислава, Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Батумі, Грузія)
Казахський національний університету імені аль-Фарабі (Казахстан)
Інститут філософії та соціології Національної Академії Наук
Азербайджану (Баку, Азербайджан)
Батумський навчальний університет навігації (Батумі, Грузія)
Регіональна Академія Менеджменту (Казахстан)
Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління
(Київ, Україна)
Асоціація науковців України (Київ, Україна)
Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
Міждержавна гільдія інженерів консультантів (Київ, Україна)
Інститут освіти Азербайджанської республіки (Баку, Азербайджан)

у рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

*Матеріали XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції
07 травня 2024 року, м. Умео, Швеція (дистанційно)*

2024 р.

International Economic Institute s.r.o. (Jesenice, Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
**Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of
Sciences (Baku, Azerbaijan)**
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
**Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration
(Kyiv, Ukraine)**
Association of Scientists of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
Interstate Consultants Engineers Guild (Kyiv, Ukraine)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)

within the Publishing Group “Scientific Perspectives”

MODERN ASPECTS OF MODERNIZATION OF SCIENCE: STATUS, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

*Materials of the 44th International Scientific and Practical Conference
May 7, 2024, Umeå (Sweden)*

DOI: <https://doi.org/10.52058/44>

УДК 001.3-048.35:0/9](06)

C91

Схвалено до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління (Рішення № 2/5-24, від 02.05.2024)

Матеріали конференції індексуються у міжнародній пошуковій системі Google Scholar

Організаційний комітет конференції:

І.В. Жукова – кандидат наук з державного управління, доцент; *Є.О. Романенко* – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України; *О.М. Непомнячий* – доктор наук з державного управління, професор, Заслужений будівельник України; *О.І. Дацій* – доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України; *О.М. Макаренко* – доктор медичних наук, професор; *Маркета Павлова* – директор Міжнародного економічного інституту (Чехія); *Юрій Кійков* – доктор інформатики, доктор технічних наук у галузі розвитку освіти (Чехія); *Володимир Бачишин* – доцент кафедри економіки (Словаччина); *Гумеїр Гусейн Ахмедов* – доктор педагогічних наук, професор (Азербайджан); *Петер Ошват* – доцент юридичного факультету (Словаччина); *Л.С. Ахметова* – доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО (Казахстан); *Бадрі Гечбаїя* – доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія).

Секретар: *А.С. Ковальчук* – здобувач ступеня доктора філософії (PhD).

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Умео (Швеція): ВАДНД, 07 травня 2024 р. 207 с.

У матеріалах XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції висвітлені оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, психології, техніки та інших галузей науки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір.

Матеріали будуть корисними та цікавими науковцям, викладачам, педагогам-практикам, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачам вищої освіти, громадсько-політичним діячам, а, також, усім, хто цікавиться міжнародним досвідом реалізації інноваційних освітніх процесів.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

© автори, 2024

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2024

© Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління, 2024

© Асоціація науковців України, 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Білик О.О.

*Електронне управління закладом освіти у системі освітнього менеджменту.....*12

Брич Л.В.

*Вплив цифровізації на систему інвестування у розвиток людського капіталу.....*15

Марченко Р.В.

*Аспектна парадигма проблем взаємодії органів публічної влади і засобів масової інформації у системі державного управління в Україні.....*17

Споришев К.О.

*Аспекти стратегії розвитку механізмів державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України.....*20

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

Агаркова О.І.

*Процесуальні і тактичні особливості допиту іноземця у статусі свідка в провадженнях про незаконне переправлення осіб через державний кордон України.....*24

Медведчук А.О.

*Воєнні ризики як фактор актуалізації наукових досліджень.....*28

Мельник У.В.

*Способи документування воєнних злочинів.....*32

Ноняк М.В.

*Право людини на мир: шляхи забезпечення.....*37

Романова О.О., Півторак Г. Ф.

*Моделі портового управління.....*41

Станіславський С.В.

Законодавче регулювання інвестицій у сфері будівництва в Україні.....45

Шапенко Л.О., Касюдик В.В.

Свобода й людська гідність як фундаментальні конституційні цінності в умовах воєнного стану.....49

СЕКЦІЯ 3.

ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Gunay Agamali

Factors affecting the formation of critical thinking in preschool children.....52

Myronova R., Vozniuk L.

The essence of competitiveness of a school graduate.....57

Sahila guliyeva

Literary texts in the acquisition of english language in higher schools.....61

Zelenska O.P.

The development of culturology as a humanitarian science and discipline in the system of education.....63

Козубай І.В., Биба Н.Є., Наумик А.С.

Розвиток вищої освіти України в контексті сучасного публічного управління: проблемні питання та шляхи вдосконалення.....67

Конюшевський О.І.

Антична міфологія та архітектурний стиль.....70

Лелека В.М.

Пріоритети громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості громадян України.....72

Лукіяничук І.В.

Інтеграція цифрових технологій у вищу філологічну освіту: розвиток інформаційно-комунікаційних компетенцій майбутніх вчителів української мови та літератури відповідно до потреб сучасності.....74

Манейло О.Ю., Пухальська О.М.

Мультимедійна презентація як сучасний засіб навчання.....79

Полубень А.С.

Особливості впровадження інтегрованого навчання в початкових класах в умовах воєнного часу.....83

Селіна І.Л.

Аудіювання - найскладніший вид мовленнєвої діяльності в процесі навчання української мови як іноземної.....86

Чиченьова О. М., Новікова І. В., Лукачина А. В.

Distance learning for higher education acquires in the conditions of today's reality.....89

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГІЯ

Гончаренко І.В., Арсеєнко Т.О.

Іпотерапія як сучасний підхід до реабілітації дітей з аутизмом.....93

Іванова О.С.

Причини стресу особистості в сучасних умовах України.....97

Кокарева А.М., Шапенко Н.В.

Тривожність як чинник деформації поведінки людини.....100

П'яткова К.М.

Застосування методу трансформації конфліктів в контексті розвитку студентської групи.....103

Старченко А.В., Подопрігора К.С.

Важливість формування медіаграмотності студентів в процесі навчання.....106

Шевцова О. М., Паливода А.О.

До проблеми формування психологічного клімату у спортивних командах художніх гімнасток.....110

СЕКЦІЯ 5. МЕДИЦИНА

Голубка О.С., Романюк Г.Б., Скіпальський А.П., Чешко Я.М.

Досвід європейських країн з питань профілактики неінфекційних захворювань.....114

Мовчан О.В.

Щільність тумор-інфільтруючих лімфоцитів як фактор резистентності та сенситивності при раку молочної залози.....119

Сергета І.В., Вергелес Т.М.

Закономірності змін з боку провідних показників особливостей особистості студентів за умов аудиторного та дистанційного навчання.....122

Скіпальський А.П.

Державне регулювання продуктів з ніотином в Україні: чи виправдає очікування оновлене законодавство?.....126

Хоменко І.М., Івахно О.П., Чешко Я.М.

Методичні підходи до збору та аналізу даних про здоров'я наслення України в умовах надзвичайних ситуацій.....131

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Борисюк О.В.

Особливості продажу страхових продуктів в умовах цифровізації.....136

Шемаєва Л.Г.

ключові світові тренди у борговій сфері, що сформувалися під впливом війни в Україні.....139

СЕКЦІЯ 7. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Будін Є.І.

Питання підвищення масової частки заліза загального у залізородному концентраті до 69,0% за рахунок оптимізації топології технологічних схем збагачення руди.....142

Тарасова Л.В.

Дослідження біогеоценозу активного мулу природної водойми.....145

Часник Д.В.

Деякі проблеми використання клеїв та герметиків при виготовленні виробів мікроелектроніки.....149

СЕКЦІЯ 8. МЕНЕДЖМЕНТ

Odudenko U., Dzhur O.Y.

Tools for adaptation of enterprise management for collective problem solving.....152

СЕКЦІЯ 9. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Амосов В.Д.

Модель ігрового подання бізнес-процесів.....156

Рахматі М.А.

Дослідження методів статичного аналізу програмного коду.....160

СЕКЦІЯ 10. ПРИКЛАДНА ФІЗИКА ТА НАНОМАТЕРІАЛИ

Арнаутов А., Арнаутов В.

Принципова помилка ньютонівського дослідження із зустрічними призми (повідомлення дванадцяте про наш новий спектр видимого світла).....163

СЕКЦІЯ 11. ПОЛІТОЛОГІЯ

Лясота А.Є.

Нормативна база державної гендерної політики ЄС.....170

СЕКЦІЯ 12. ІСТОРІЯ

Лопатська Н.М.

Історико-краєзнавчі дослідження: методологія і методика.....174

Никифоров О.В.

Проблематика УПА у працях сучасного вітчизняного історика І. Патриляка.....177

СЕКЦІЯ 13. ТУРИЗМ

Kozhukhivska R.

*Using information technologies in the activities of tourism enterprises.....*181

СЕКЦІЯ 14. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Чичило О.А., Панченко Г.С.

*Етика в бухгалтерському обліку та аудиті: проблеми та шляхи вирішення.....*185

СЕКЦІЯ 15. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Федотова О.О., Акобій Д.А.

*стан та проблемні аспекти діяльності вітчизняних інформаційно-аналітичних центрів.....*188

Фірсов В.О.

*Розвиток і основні тенденції технології блокчейну.....*192

СЕКЦІЯ 16. ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА, ЕЛЕКТРОТЕХНІКА ТА ЕЛЕКТРОМЕХАНІКА

Боднарчук А.П., Гоцуляк М.М.

*Перспективи розвитку енергетики в Україні та області.....*196

СЕКЦІЯ 17. МАРКЕТИНГ

Росохата А.С., Чумаченко А.В.

*Стратегії впливу на поведінку споживачів у системі управління відходами.....*203

Дорогі колеги!

У рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи», вийшли матеріали XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку», що відбудеться дистанційно 07 травня 2024 р., у м. Умео (Швеція).

Черговий міжнародний комунікаційний захід став важливим кроком для сприяння професійному розвитку фахівців, обміну знаннями для досягнення взаємних цілей.

Висловлюємо щиру подяку організаторам міжнародного заходу, учасникам за можливість змістовно розібратися із розвитком сучасних знань та технологій.

Бажаємо міцного здоров'я на довгі творчі літа, життєвої наснаги, невичерпної енергії.

З повагою,

**директор Видавничої групи «Наукові перспективи»,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих вчених,
Лауреат премії Верховної Ради України
молодим ученим**

Ірина Жукова

Шановні колеги!

Щиро вітаю із виходом чергового числа збірника матеріалів XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку»

Переконаний, що матеріали міжнародних науково-практичних заходів, відповідаючи вимогам часу, збережуть свій високий авторитет і успішно реалізують свій науковий потенціал.

Сьогодні, організаційний комітет конференції – молодий, професійний, креативний, активний колектив фахівців.

Бажаю бути у постійному творчому пошуку, розширювати коло читачів, а, також, розміщувати більше плідних наукових ідей, цікавих публікацій!

Миру, здоров'я, оптимізму та благополуччя!

З повагою,

Доктор наук з державного управління, професор,

Заслужений юрист України,

полковник Генерального штабу ЗСУ,

президент громадської наукової організації «Всеукраїнська

асамблея докторів наук з державного управління»

Романенко Є.О.

СЕКЦІЯ 1. ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Білик О.О.

кандидат технічних наук, доцент, проректор,
*Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницька академія безперервної освіти»,
м. Вінниця, Україна*

ЕЛЕКТРОННЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ У СИСТЕМІ ОСВІТНЬОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Реформування освітньої галузі серед пріоритетних завдань визначає зростання конкурентоспроможності закладів освіти, що в подальшому сприятиме розвитку економіки країни розширенню співробітництва між Україною та світовою спільнотою у сфері освітньої, наукової та науково-інноваційної діяльності. У Берлінському комюніке (2003 р.) міністри країн-учасниць Болонського процесу доручили Європейській мережі із забезпечення якості вищої освіти (ЄМЗЯ) через її членів та у співпраці з Європейською Асоціацією університетів (ЄАУ), Європейською Асоціацією вищих навчальних закладів (ЄАВНЗ) розробити узгоджені процедури та рекомендації із забезпечення якості. Однією з умов забезпечення конкурентоздатності майбутніх фахівців є відкрита освіта й інноваційні технології у вищій освіті й професійній підготовці, серед яких особливе місце займають цифрові технології. З цією метою в освітній галузі активно впроваджуються інформаційні технології та зокрема е-управління закладом освіти.

Використання інформаційних технологій здійснюється за такими класами: автоматизована обробка даних, автоматизація функцій управління, електронний офіс, підтримка прийняття рішень та мережевий зв'язок. Оскільки більшість завдань діяльності передбачає використання ІТ з різних класів та одна технологія допомагає при здійсненні різних завдань діяльності, то науковці [2] були виділені вузли для кожного класу. На кожному вузлі (для кожного класу ІТ) є декілька входів з блоку „Уміння, що здійснюються з використанням ІТ”: автоматизована обробка даних – 5; автоматизація функцій управління – 7; електронний офіс – 11; підтримки прийняття рішення – 5; мережевий зв'язок – 5.

Кількість зв'язків для кожного класу інформаційних технологій від 5 до 11, тому в цілому навички використання всіх класів ІТ однаково необхідні (за виключенням технології електронного офісу) у роботі менеджера, тому в розробці моделі та методики підготовки менеджерів слід зважати на цю кількісну характеристику та приділити більше уваги формуванню навичок роботи з технологією електронного офісу.

Блок „Системи реалізації ІТ” складається з програмних засобів інформаційних технологій, але він не охоплює всі існуючі сьогодні програми. Галузь інформаційних технологій динамічно розвивається і кожний рік з'являються нові програмні продукти, тому необхідно виявити умови та принципи навчання на перспективу, що дозволять фахівцю після закінчення ВНЗ ефективно застосовувати в професійній діяльності свої знання, уміння та навички. Однією з них є умова послідовності та поетапності процесу навчання, другою – усвідомлення та розуміння можливостей ІТ як важливих засобів управління [2, с.216].

Автоматизація управління людськими ресурсами в умовах глобалізації потребує створення такого програмного забезпечення, яке здатне інтегрувати команду, працювати над спільними завданнями, незважаючи на фізичну відстань між членами команди, а також пришвидшувати пошук та відбір персоналу. Сучасне програмне забезпечення пропонує корисний інструментарій для вдосконалення процесу рекрутингу, а саме ATS – систему автоматизації підбору персоналу. Різні сервіси мають різний функціонал. Одні спрощують саме процес пошуку, такі як “Friend Work Recruiter” або “Amazing Hiring”. Ці (та інші аналогічні) сервіси здатні не тільки здійснювати глибокий пошук кандидатів на вакансію за заданими параметрами, але й інтегрувати інформацію про кожного спеціаліста з різних ресурсів. Для відбору персоналу є корисними й інші ресурси, які здебільшого зорієнтовані на тестування. Для конструкторів тестів існує багато безкоштовних варіантів, зокрема “SurveyMonkey”, “Google-форми”, “Kwiksurveys”, “Zoho”, «ЛетсТест». Більш того, тестування з використанням “Googleформ” інтегрує всі результати в Excel-таблицю. Для того щоб спростити процес обговорення будь-якої теми, є віртуальні дошки “Mural.ly” та “CanvasDrop”. Можливість прикріплювати різні матеріали з “YouTube”, “Flickr”, “Google Drive”, “Dropbox”, змінювати масштаб прикріплених файлів та розташування на дошці, коментувати та обговорювати у спеціально створеному чаті, спостерігати за змінами, які внесли запрошені до редагування члени колективу у реальному часі, – все це робить такі ресурси корисними.

Новим напрямом розробки сучасного ERP-забезпечення є розробка зручних мобільних додатків, які допомагають в мобільному обліку фінансів та

веденні документації. До інформаційних систем цього типу відносяться такі програмні інструменти, як “Mint.com” (забезпечує не тільки фінансовий облік, але й потужну систему безпеки), “Financisto”, “Toshl”. Специфікою “Toshl” є його оформлення: у гумористичному стилі додаток нагадує про перевищення бюджету та надає поради для оптимізації власних витрат. Для того щоб була можливість підписувати документацію уповноваженою особою навіть за відсутності на робочому місці, створено додатки “SignEasy” та “Adobe Fill & Sign”. Вони дають змогу не тільки ставити підпис за допомогою стилуса чи пальців руки, але й зберігати у пам’яті додатку зображення підпису і печатки з миттєвим їх розміщенням у документі за виникнення такої необхідності. А “Camscanner” та “Office Lens” дають змогу сканувати документи безпосередньо за допомогою смартфона.

Для автоматизації збору звітності щодо персоналу підприємства розроблено додаток “Weekdone”. Він не тільки нагадує про необхідність надсилання звітів, але й формує їх у вигляді графіків для наочності, а також має таскменеджер (від англ. “task” – «завдання») [1, с.136].

Список використаних джерел:

1. Кравець В. І. Використання інформаційних технологій для підвищення ефективності управління підприємством [Текст] / В. І. Кравець, Т. В. Слісаренко // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. Ужгород : Гельветика, 2017. Вип. 13. Ч.1. С. 136-140. Бібліогр.: с. 139-140 (28 назв).
2. Пшенична О.С. Використання інформаційних технологій у майбутній діяльності менеджера: функціональна структура та професійна підготовка. Вісник Запорізького національного університету. № 1, 2008. С. 216-222.

Брич Л.В.

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри педагогіки та інноваційної освіти,
Інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет "Львівська політехніка"
м. Львів, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА СИСТЕМУ ІНВЕСТИВАННЯ У РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Слід зазначити, що цифровізація — це інтеграція цифрових технологій у повсякденне життя — суттєво вплинула на систему інвестування у розвиток людського капіталу. Людський капітал відноситься до соціально-економічної цінності досвіду та навичок працівника, включаючи такі атрибути, як освіта, навчання, інтелект, навички, здоров'я та інші речі, які цінують роботодавці, такі як лояльність та пунктуальність. Вплив цифровізації на інвестиції в людський капітал вагомий, оскільки відкриває нові можливості для зростання, а також ставить унікальні проблеми, які потребують ретельного вирішення. Сьогодні, цифровізація зробила освіту та навчання більш доступними, ніж будь-коли раніше. Платформи онлайн-навчання, інструменти електронного навчання та віртуальні класи усунули географічні бар'єри, надавши людям у всьому світі доступ до якісної освіти та програм розвитку навичок. Така демократизація можливостей навчання має вирішальне значення для повсюдного розвитку людського капіталу, дозволяючи людям у віддалених чи недостатньо обслуговуваних регіонах підвищувати свої навички та знання, тим самим покращуючи їх можливості працевлаштування та потенціал економічного безпекового розвитку [1-3].

Слід зазначити, що цифрові технології привнесли нові вимірювання у розвиток людського капіталу завдяки поширенню онлайн-курсів, вебінарів та цифрових сертифікатів у нових галузях, таких як наука про дані, цифровий маркетинг та кібербезпеку. Ці області знаходяться на передньому краї цифрової економіки, і, полегшуючи доступ до таких спеціалізованих знань, цифровізація безпосередньо сприяє вдосконаленню набору навичок робочої сили, що відповідає вимогам глобального ринку праці. Однак перехід до цифрового навчання та набуття навичок не позбавлений проблем. Цифровий розрив — розрив між тими, хто має легкий доступ до цифрових та інформаційних технологій, і тими, хто не має — є серйозним бар'єром на шляху справедливого розвитку людського капіталу. Незважаючи на досягнення в галузі онлайн-освіти, люди, які не мають надійного доступу до Інтернету або

цифрових пристроїв, ризикують залишитися позаду, що посилює існуючу нерівність у доступі до освіти та можливостей працевлаштування. Зауважимо, що цифровізація потребує постійного навчання та адаптації. Швидкі темпи технологічних змін означають, що навички можуть швидко застаріти, що наголошує на безперервне навчання та адаптацію. Це потребує зміни способу мислення як окремих осіб, і організацій, з приділенням більшої уваги постійним інвестиціям у людський капітал підтримки актуальності в цифровій економіці. Це також чинить тиск на освітні заклади та політиків, вимагаючи, щоб навчальні програми були гнучкими і реагували на потреби робочої сили, що змінюються.

Цифровізація також впливає на те, як організації інвестують у своїх співробітників. Програми корпоративного навчання все частіше використовують цифрові інструменти для забезпечення персоналізованого та гнучкого навчання, яке можна масштабувати у різних регіонах. Відтак, це не тільки підвищує ефективність та результативність навчання, але також дозволяє відстежувати та аналізувати продуктивність співробітників та результати навчання, що дозволяє збільшити стратегічні інвестиції у розвиток людського капіталу.

Таким чином, цифровізація фундаментально змінила систему інвестицій у людський капітал, пропонуючи безпрецедентні можливості для доступу до освіти та розвитку навичок, а також кидаючи виклик традиційним моделям зайнятості та підготовки робочої сили. Щоб повною мірою скористатися перевагами цифровізації, необхідно усунути цифрову нерівність і зробити акцент на навчання протягом усього життя та адаптивність.

Список використаних джерел:

1. Павленко Т. Ю. Формування і розвиток людського капіталу та його роль у підвищенні економіки країни. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. 2014. №3. С. 57–65.
2. Кавецький В.В. Інвестиції в людський капітал та його формування . Економічні науки. 2007р. № 1. 96 с.
3. Шацька З.Я., Пилипенко О.В. Особливості управління персоналом в сучасних умовах. Тези доповідей XVI Всеукраїнської наукової конференції молодих учених та студентів «Наукові розробки молоді на сучасному етапі», 27- 28 квітня 2017 року. Київ КНУТД. С.15-16.

Марченко Р.В.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

АСПЕКТНА ПАРАДИГМА ПРОБЛЕМ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ І ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Незлагодженість між нормативно-правовою та інституційною профіляціями кооперації влади та ЗМІ в Україні полягає у відсутності єдиного державно-правового механізму синхронізації даних елементів. Йдеться, зокрема, про несприятливість діяльності згаданих Мінцифри та Нацради під стандарти демократичного, відпускного контролю та нагляду у сфері медіа за європейською моделлю внаслідок двох факторів: по-перше, відсутності належного державного спрямування даної конотації; по-друге, відсутності взаємного доповнення між нормативним та інституційним забезпеченням співробітництва ЗМІ та органів влади загальнодержавного та муніципального рівнів в інтересах громадянського суспільства [1].

Означені явища супроводжуються використанням законно-правових аналогій, що, зокрема, стосуються імплементаційної аплікації положень ст. 151 Глави 8 Розділу IV, п. г) ч. 1 ст. 252 Підрозділу 3 Розділу IV та ч. 1 ст. 252 Підрозділу 3 Розділу IV Угоди про асоціацію з ЄС від 21.03.2014 р. (із подальшими змінами) – себто загальних підходів щодо трансформації національного медійно-владного співробітництва – у процесі діяльності інституцій, котрі наділені ширшим, аніж раніше, колом повноважень щодо регуляції конкретного підвиду суспільних відносин, пов'язаних із реалізацією влади та діяльністю ЗМІ із висвітлення значущої суспільної проблематики. За таких умов виникають питання щодо уможливлення реалізації Нацрадою, котра до медійної реформи мала компетенцію виключно щодо регуляції сфери телебачення та радіомовлення, упровадження цілісної медійної політики, одним із складників котрої є сфера співробітництва та злагодженого взаємодоповняльного кооперативного супроводу органів публічного управління та засобів інформаційного профілю одночасно.

Зазначені проблеми підводять до питання невідповідності деяких положень національного законодавства стандартам та підходам, встановленими Угодою про асоціацію між Україною та ЄС від 21.03.2014 р. (із подальшими змінами), що в умовах процесу Євроінтеграції, а також – чутливості європейської демократії до питань взаємодії політикуму та ЗМІ та особливо –

незалежності та об'єктивності останніх – набуває особливого призначеннєвого значення. Відтак, можна говорити про дуальний характер проблеми нормативно-інституційної непристосованості процесу взаємодії органів публічної влади та ЗМІ крізь призму нормативно-інституційної непослідовності: у контексті згаданої невідповідності законодавства України діяльності таких інституцій, як Мінцифра та Нацрада, а також – невідповідності національного законодавства та діяльності означених органів та установ зазначеним інституційним приписам, встановленим ключовим документом про співробітництво України та ЄС у глобальному вимірі [2].

Наостанок необхідно розглянути аспекту парадигму проблеми взаємодії органів публічної влади і засобів масової інформації у системі державного управління в Україні крізь призму такого фактору, як відсутність прямої концепції розвитку взаємодії органів публічної влади та ЗМІ в Україні у довгостроковій перспективі.

Загалом потрібно зазначити, що концептуалізація державно-управлінського розвитку у певній сфері є характерним публічно-управлінським нарративом для владно-урядового апарату України часів євроінтеграційного поступу. Прикладами дотичної парадигми ретрансформації сфери публічно-управлінської та інформаційної (ЗМІ) діяльності можна називати Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, затверджену Розпорядженням КМУ № 649-р від 20.09.2017 р. та Концепцію розвитку електронної демократії в Україні та план заходів щодо її реалізації, затверджену Розпорядженням КМУ № 797-р від 08.11.2017 р. Розглянемо положення означених нормативно-правових актів пристосовно до проблематичної тематики взаємодії органів влади та ЗМІ більш детально.

Так, Концепція розвитку електронного урядування в Україні, затверджена Розпорядженням КМУ № 649-р від 20.09.2017 р. [3], встановлює та визначає презумпційні положення здійснення Е-урядування, мірилами котрого є гласність, відкритість, законність, прозорість тощо. Реалізація вищезазначених приписів можлива, зокрема, завдяки впровадженню критеріїв взаємодії органів публічної влади та ЗМІ, проте даним нормативно-правовим актом не визначено та не встановлено специфіки реалізації даного припису як складника Е-демократії. Враховуючи, що Е-демократія як процес є сферою компетенційного впливу та контролю Міністерства цифрової трансформації України (Мінцифри), відсутність означеної кореляції виглядає як від'ємна категорія деефективізації галузі взаємодії органів державного управління та інформаційного простору крізь призму категорії теоретико-практичної науки державного управління.

В свою чергу, в Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плані заходів щодо її реалізації, затверджену Розпорядженням КМУ № 797-р

від 08.11.2017 р. [4], вітчизняний законодавець визначає одним із складників демократизації та гуманізації владно-урядової діяльності відкритість публічного апарату управління у правовідносинах зі ЗМІ та громадянським суспільством відповідно. Водночас, на нормативному рівні даної Концепції не встановлено можливих або гіпотетичних опцій упровадження даних приписів на практиці, наприклад, із використанням потенціалу ЗМІ до об'єктивного висвітлення проблем державотворення або державно-урядового спрямування/координації означеного виду співробітництва «влада-ЗМІ» шляхом директивного видання відповідної профільної нормативно-правової документації.

Список використаних джерел:

1. Вербицький, П. Взаємодія органів державної влади і мас-медіа як категорія науки про соціальні комунікації. *Діалог : медіастудії*. № 22. 2016. С. 17-28. С. 22-23.
2. Романюк, О., Коваленко, І. Засоби масової інформації в контексті взаємодії держави та громадянського суспільства в інформаційній сфері. *Вісник Книжкової палати*. № 7. 2021. С. 18-22. С. 19-20.
3. Розпорядження КМУ № 649-р від 20.09.2017 р. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні. *Відомості Верховної Ради*. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>
4. Розпорядження КМУ № 797-р від 08.11.2017 р. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації. *Відомості Верховної Ради*. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>

Споришев К.О.

докторант ад'юнктури та докторантури,
Національна академія
Національної гвардії України
м. Харків, Україна

АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проблемні питання, які існують в механізмах державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України, можуть бути різноманітними і залежать від багатьох факторів. За останні 10 років в державі робляться спроби ліквідувати технологічне відставання. Застаріле обладнання та програмне забезпечення можуть обмежувати можливості аналізу та обробки даних, що є критично важливим для оперативного реагування на загрози. Так наприклад існує проблема забезпечення органів управління силами безпеки сучасним вітчизняним програмним забезпеченням. Особливо це чутливо для підрозділів, що займаються інформаційно-аналітичним забезпеченням. Починаючи з 2018 року використовуються окремі інформаційні системи вітчизняного виробництва різного рівня: Delta, «Кропива», «Віраж-планшет», GisArta та ін. Усі перелічені системи працюють на тактичному рівні [1].

Проблемним аспектом механізмів державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України є нестача кваліфікованих фахівців у галузі інформаційних технологій та аналітики, що в свою чергу обмежує здатність сил безпеки ефективно обробляти та аналізувати дані. Так за даними Державної служби статистики України [2] кількість набраних на навчання фахівців з інформаційних технологій збільшується, а з споріднених галузей, таких як: природничі науки, автоматизація та приладобудування, електроніка та телекомунікації, виробництво та технології мають тенденцію до зменшення.

Обмежені бюджетні ресурси можуть перешкоджати оновленню технологій, навчанню персоналу та підтримці ефективної інформаційно-аналітичної діяльності. Так обмеження фінансування фундаментальних наукових досліджень не дозволяють розробляти нові технології.

Стратегія розвитку механізмів державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України включає наступні напрямки [3]:

Забезпечення ефективної взаємодії різних підрозділів сил безпеки через інтегровані інформаційні системи, що дозволяє швидко обмінюватися даними та аналітичними звітами. Впровадження сучасних технологій обробки даних, таких як штучний інтелект, машинне навчання та великі дані, для підвищення ефективності аналітичної роботи. Організація постійного навчання співробітників сил безпеки, зокрема в галузі новітніх технологій та аналітичних методів. Розробка та впровадження заходів з кібербезпеки для захисту інформаційних систем та даних від зовнішніх та внутрішніх загроз. Актуалізація законодавства у сфері державного управління інформаційно-аналітичним забезпеченням, включаючи правила обробки та розподілу інформації. Розвиток партнерства з міжнародними організаціями та іншими країнами для обміну досвідом, технологіями та інформацією. Впровадження систем моніторингу та оцінки для аналізу ефективності роботи інформаційно-аналітичних систем та прийняття своєчасних управлінських рішень.

Реалізація цієї стратегії потребує комплексного підходу, включаючи технічні, організаційні, нормативні, та освітні аспекти.

Прогнозування розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення (ІАЗ) органів державної влади на десятирічний період включає розгляд кількох ключових аспектів. Очікується, що поступ у галузі штучного інтелекту (ШІ), машинного навчання, великих даних та квантових обчислень значно підвищить ефективність ІАЗ. ШІ гратиме провідну роль в аналізі даних, передбачуваному аналізі та автоматизації рутинних процесів. Впровадження єдиної інформаційної системи, що сприяє обміну даними між різними відомствами та рівнями влади, сприятиме підвищенню ефективності ІАЗ. Міжвідомче та міжнародне співробітництво також буде розширюватися для обміну досвідом та інформацією. Посилення акценту на освіту та підготовку фахівців у галузі ІТ, аналітики даних та кібербезпеки буде критично важливим для забезпечення якісного ІАЗ.

Для отримання нових технологій державі необхідно реалізувати комплексну стратегію, що включає наступні кроки.

Інвестування у наукові дослідження та вищу освіту, щоб створити базу для технологічних інновацій. Це включає фінансування університетів, дослідних інститутів та лабораторій. Підтримка досліджень та розробок (R&D). Надання фінансової та інфраструктурної підтримки підприємствам та організаціям, які займаються дослідженнями та розробками у ключових технологічних галузях. Держава може використовувати податкові пільги, гранти, субсидії та інші заходи для стимулювання інноваційної діяльності як у приватному, так і державному секторах. Важливо створити середовище, що сприятиме інноваціям, включаючи налагодження зв'язків між університетами,

дослідницькими інститутами, промисловістю та урядом для обміну знаннями та комерціалізації технологій.

Розвиток фундаментальних наук значно впливає на розвиток інформаційно-аналітичної діяльності. Фундаментальні науки, такі як математика та статистика, є основою для багатьох методів аналізу даних. Прогрес у цих галузях призводить до розробки нових або покращених аналітичних методів та алгоритмів, що підвищує точність та ефективність обробки та аналізу даних. Фундаментальні дослідження в галузі інформатики та обчислювальної техніки призводять до створення більш потужних та ефективних засобів для обробки та аналізу великих обсягів даних. Це дозволяє інформаційно-аналітичним службам обробляти великі масиви даних швидше та точніше. Розвиток фундаментальних наук сприяє інтеграції різних наукових дисциплін, що є важливим для комплексного аналізу складних питань і проблем. Міждисциплінарний підхід посилює здатність інформаційно-аналітичних служб справлятися з різноманітними та складними завданнями. Фундаментальні науки відіграють ключову роль в освіті та підготовці кваліфікованих фахівців, які мають необхідні знання та навички для проведення інформаційно-аналітичної роботи. Розвиток таких областей, як нанотехнології та нові матеріали, може призвести до створення нових пристроїв та методів для збирання, зберігання та передачі даних, що розширює можливості інформаційно-аналітичних служб. Таким чином, фундаментальні науки є основою для розвитку інформаційно-аналітичної діяльності, надаючи інструменти, методи та знання, необхідні для ефективного обробки та аналізу даних, а також для розуміння та вирішення складних завдань [3].

Інформаційно-аналітична система сил безпеки України є вирішальним елементом у забезпеченні національної безпеки та оборони країни. Ефективність цієї системи безпосередньо залежить від якості державного управління, здатного забезпечувати неперервну та ефективну роботу інформаційних та аналітичних потоків, необхідних для прийняття оперативних та стратегічних рішень.

Стратегією розвитку механізмів державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України повинна включати: інвестиції в освіту та науку, розвиток вітчизняної технологічної бази (програмні та апаратні засоби), співпрацю з міжнародними організаціями у сфері обміну інформацією та технологічної підтримки, організаційну структуру управління, що забезпечує можливості швидко реагувати на зміни у безпековому середовищі, сучасну нормативно-правову базу що регулює механізми державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України [3].

Список використаних джерел:

1. Горелишев С. А., Іванченко А. О., Башкатов Є. Г.. Програмний комплекс «Кропива» як елемент перспективної автоматизованої системи управління Національної гвардії України. *Честь і закон* № 4 (87). 2023, С.22-29.
2. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/osv/vush_osv/arh_vuz_20_u.html
3. Споришев К.О. Стратегія розвитку механізмів державного управління системою інформаційно-аналітичного забезпечення сил безпеки України *Наукові інновації та передові технології (Серія «Управління та адміністрування»)*. 2024. Випуск № 4(32). С. 165–175

СЕКЦІЯ 2. ПРАВО

Агаркова О.І.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейської діяльності,
*Луганський навчально-науковий інститут імені Е.О. Дідоренка
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ І ТАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ ІНОЗЕМЦЯ У СТАТУСІ СВІДКА В ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО НЕЗАКОННЕ ПЕРЕПРАВЛЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Допит є невід'ємною частиною досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення, адже він дозволяє отримати свідчення від осіб, які володіють важливою інформацією. Розслідування кримінальних правопорушень про незаконне переправлення осіб через державний кордон має ряд труднощів, які обумовлені конспірацією злочинних дій, знаннями злочинцями особливостей та недоліків у системі охорони й перетинання державного кордону, проведенням слідчих (розшукових) дій з іноземцями тощо. Також, складність у розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон України полягає у тому, що може бути задіяна різна кількість осіб, і відповідно слідчому необхідно встановити безпосередньо роль кожного учасника.

Основними джерелами інформації зазвичай є іноземні громадяни та особи без громадянства, які були незаконно переправлені через державний кордон або готувались чи були затримані при спробі такого переправлення. Саме тому першочергове та найбільш інформативне значення має така слідча (розшукова) дія як допит і розробка відповідної системи тактичних прийомів його проведення.

У чинному законодавстві України відповідно до положень ч. 1 ст. 26 Конституції України, іноземні громадяни та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі ж самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнарод-

ними договорами України [3]. Розроблення тактики допиту іноземців в провадженнях про незаконне переправлення осіб через державний кордон є необхідною для продуктивності проведення даної слідчої (розшукової) дії та успішного розслідування досліджуваного злочину.

Враховуючи те, що допит має важливе значення для отримання максимально об'єктивної інформації, необхідна всебічна підготовка до нього, яка полягає у збиранні вихідних даних, складанні плану, тактичного забезпечення, вибору часу та місця, визначення способу виклику на допит, технічного забезпечення. Готуючись до допиту іноземця, слідчий повинен з особливою увагою вивчити матеріали кримінального провадження. Це дозволить йому правильно встановити предмет допиту, а потім встановити логічну чергу запитань, які будуть задані.

Коли свідками є іноземні громадяни, при проведенні допиту необхідно враховувати їх менталітет, національні та психологічні особливості. Також слідчий повинен мати загальне розуміння політичного ладу, правових принципів, історії та географії країни звідки допитувана особа. Однак, слід уникати постановки запитань котрі можуть стосуватися політичних переконань чи національних почуттів іноземця, оскільки це може викликати дискусії з питань політики, ідеології чи міжнаціональних відносин [5, с. 87].

Для зменшення психологічного напруження у свідків, підвищення рівня довіри і сприяння дієвому наданню правдивих свідчень, рекомендується проводити перед допитом попередні бесіди з ними. До проведення даної слідчої дії необхідно залучати перекладача згідно з ч. 3 ст. 29 КПК України, якщо свідок не володіє чи недостатньо володіє українською мовою. У ході допиту слідчий повинний слідкувати за тим, які запитання ставить перекладач. Навідні запитання не допускаються [2, с. 106]. Коли іноземці заявляють клопотання, щодо виклику конкретних осіб у якості перекладачів, доцільно з'ясувати потребу запрошення саме таких перекладачів. Задовольнивши клопотання іноземця щодо виклику запропонованої ним особи у якості перекладача, доречно буде запросити до участі в слідчій (розшуковій) дії перекладача запропонованого слідчим, у законодавстві не існує заперечень щодо участі в слідчій (розшуковій) дії двох перекладачів.

Поділяємо точку зору Є. П. Бегалова, що тактика, завдання та перелік питань допиту свідків у вчиненні незаконного переправлення осіб через державний кордон залежать, насамперед, від слідчої ситуації, способу організації, вчинення та приховування злочину, наявності підrobлених документів, умов перебування, місця проживання осіб, «переправлення» яких планувалось тощо. Зокрема, досить обґрунтованою є доцільність проведення допиту свідків-іноземців, осіб без громадянства, в порядку ст. 225 КПК

України для подальшого встановлення винуватості (невинуватості) у вчиненні кримінального правопорушення кожної особи у кримінальному провадженні. А з метою досягнення найбільшого психологічного ефекту доцільним вбачається проведення допиту двох чи більше вже допитаних осіб (ч. 9 ст. 224 КПК України) [1, с. 174].

Щодо виникнення безконфліктної ситуації під час допиту, то зазвичай рекомендовано застосовувати наступні тактичні прийоми: створення доброзичливої обстановки допиту; нагадування в загальних рисах про подію, що відбулася, уточнення емоційного стану допитуваного, обстановки, умов, за яких формувалися його показання; постановка уточнюючих запитань з метою не допустити у показаннях прогалин та ін.

Необхідно також зазначити, що під час розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним переправленням осіб через державний кордон України у 84 % випадків мала місце протидія розслідуванню [1, с. 170], тобто виникнення конфліктних ситуацій. Саме тому, з тактичних міркувань первинний допит обов'язково слід фіксувати технічними засобами, оскільки непоодинокі випадки, коли в ході розслідування особи відмовляються від початкових показань. Також варто враховувати, що в період дії воєнного стану згідно ч. 11 ст. 615 КПК України показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [4].

Підсумовуючи вищезазначене можна зробити висновок, що під час допиту іноземця варто враховувати його процесуальний статус, знайти індивідуальний підхід до нього в залежності від культурних, національних та інших особливостей. Важливо встановити довіру та створити сприятливі умови для спілкування під час допиту, що сприятиме отриманню достовірної інформації. Отже, врахування особливостей тактики допиту іноземців в провадженнях про незаконне переправлення осіб через державний кордон мають важливе значення для ефективного розслідування досліджуваного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Бегалов Є. П. Розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України: дис. ... канд. юр. наук: Київ, 2020. 259 с.

2. Брисковська О. М. Тактика проведення процесуальних дій з іноземцями при розслідуванні незаконного переправлення осіб через державний кордон. *Право.ua*. 2017, № 2. С. 105-110.

3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.09.2023);

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України в ред. від 03 липня 2017 р. № 4651-VI. База даних Законодавство України. ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/%20show/4651-17> (дата звернення: 21.04.2024);

5. Особливості розслідування незаконного переправлення осіб через державний кордон України: науково-методичні рекомендації. К.Л. Бугайчук, В.В. Корнієнко, А.М. Шульга та ін. Харків : ХНУВС. 2016. 103 с.

Медведчук А.О.

аспірант

Запорізький національний університет

Міністерства освіти і науки України

м. Запоріжжя, Україна

ВОЄННІ РИЗИКИ ЯК ФАКТОР АКТУАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Наукові дослідження у різних галузях знань ставлять за мету, окрім глибокого, всебічного і достовірного вивчення на основі загальних та спеціальних методів пізнання певного об'єкта, процесу чи явища, також отримання та впровадження здобутих науково-обґрунтованих практичних результатів. Розвиток ефективних правових систем, владних інституцій, окремих галузей та суспільства в цілому неможливий без глибокого наукового пізнання та практичного застосування нових моделей формування системи правовідносин, які концентруються у сфері діяльності державних інституцій, публічних та приватних осіб. Слід зазначити, що з розвитком суспільства, техніки і технологій актуальність та затребуваність наукових досліджень стрімко зростає. Додатковим фактором актуалізації наукових досліджень є виникнення ризиків, пов'язаних з різними аспектами російської збройної агресії в Україні, насамперед – в умовах воєнного стану.

За своєю суттю воєнний стан є особливим правовим режимом, який може бути введений за певних умов на території всієї України або в окремих її місцевостях. Підставами для введення воєнного стану може стати як збройна агресія чи загроза нападу, так і небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1]. Введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях здійснюється указом Президента України, який затверджується Верховною Радою України [2].

Окремі заходи правового режиму воєнного стану, передбачені Законом [1], потребують комплексного обґрунтованого підходу під час їх реалізації задля унеможливлення порушення конституційних прав та законних інтересів громадян чи юридичних осіб, та, водночас, забезпечення належної обороно-

здатності держави, тобто – забезпечення балансу між інтересами держави, суспільства та громадянина, за яких воєнні ризики розподілятимуться справедливо і збалансовано. До таких заходів, зокрема, можна віднести:

використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміна режиму їхньої роботи, а також умов праці персоналу;

примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, для потреб держави;

заборону проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів, порушення питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань;

заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан, інтернування громадян держави, яка загрожує нападом чи здійснює агресію проти України;

регулювання роботи постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також заборона роботи приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі тощо.

Такі ризики можемо віднести до *законодавчо обумовлених* і їх належне регулювання належить до функцій держави, основними з яких є оборонна, економічна, політична, правоохоронна, гуманітарна, інформаційна, та ін.

Водночас, ведення воєнних дій на території України спричиняє найбільші з часів другої світової війни матеріальні збитки. Сукупні економічні, соціальні та інші втрати України станом на кінець 2023 року за даними третьої оцінки збитків і потреб на відновлення України (RDNA3), проведеної за участі Світового банку, становлять майже 499 мільярдів доларів. Потреби на відбудову України складають майже 486 мільярдів доларів і продовжують зростати. Особливо зростання помітно в житловому секторі, де через дії ворога зруйновано чи пошкоджено 10% від усього фонду житла [3].

Значними (на цей час не оприлюднюються) є людські втрати, як військових, так і цивільного населення, збитки, завдані культурній спадщині, ризики депопуляції населення, економічного занепаду та надзвичайних ситуацій екологічного характеру. Такі ризики є *об'єктивно обумовленими*, однак подолання наслідків таких ризиків і збитків також лежить у площині правового регулювання та державного управління, оскільки вимагає запровадження низки заходів, передбачених нормами міжнародного гуманітарного права.

Вітчизняне законодавство, попри певні кроки з гармонізації з вимогами Європейського Союзу, які визначені відповідними Директивами ЄС, характеризується значними суперечностями, прогалинами та недоліками, а також відсутністю механізмів, які дозволяли б уникнути ризиків, у тому числі пов'язаних з різними аспектами російської збройної агресії в Україні. Критичними, перш за все, є ризики, пов'язані з дотриманням прав людини, захистом інформації, здійсненням закупівель та управління окремими галузями економіки в умовах воєнного стану. Не менш гостро постає проблема запобігання корупції, яку не можна упорядкувати за допомогою традиційних (автоматичних) методів оцінки тощо.

Ефективне регулювання оборони, суспільного розвитку та економічної діяльності в умовах воєнного стану потребує встановлення певних правил, процедур, інструментів і механізмів, основою яких має стати наукове дослідження відповідних явищ і процесів.

Слід визнати, що проблеми подолання воєнних ризиків знаходять відображення в окремих наукових дослідженнях українських вчених. Так, ризики та загрози для розвитку підприємництва в Україні в умовах воєнного стану розглядала Т. Гейко [4], проблеми реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля досліджено К. Денисенко [5], активно вивчаються питання забезпечення права на доступ до інформації [6], реалізації цифрових та інформаційних прав людини в умовах воєнного стану [7] тощо.

Актуальність наукових досліджень в контексті демпфування ризиків, пов'язаних з наслідками російської збройної агресії в Україні, постійно зростає. Подальше наукове вивчення означеної проблематики потребує концентрації наукової думки, насамперед, на критичному аналізі зарубіжного досвіду з розробленням пропозицій щодо впровадження кращих наукових практик з досліджуваної тематики в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 трав. 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022, затверджений Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лют. 2022 р. № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>
3. Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3) : February 2022 - December 2023 (English). The World Bank. https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099021324115085807/p1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a?fbclid=IwAR2-Ue7n92kGB8aQNoZ_-0Lu_reQXnBKbVpt2Uc__otzfxLu-vP_C89V2pA

4. Гейко Т.Ю. Ризики та загрози для розвитку підприємництва в Україні в умовах воєнного стану. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2023. № 11. С. 54-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2023_11_9
5. Денисенко К.В. Проблеми реалізації права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 323-327. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anpropr_2024_1_59
6. Омельчук В.А., Калініченко О.Ф. Право на доступ до публічної інформації: сутність та окремі проблеми в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 67-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2023_1_10
7. Денисенко К.В., Борко І.С., Косов О.М. Реалізація цифрових та інформаційних прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 77(1). С. 90-94. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77\(1\)_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2023_77(1)_16)

Мельник У.В.

Завідувачка заочним відділом викладачка дисципліни «Діловодство»,
ВСП Івано-Франківський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування
м.Івано-Франківськ, Україна

СПОСОБИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

З початку збройної агресії росія постійно вчиняє воєнні злочини. Це катування і вбивства цивільних, бомбардування невійськових об'єктів, знищення об'єктів інфраструктури, незаконний вивіз цивільних до росії тощо. З самого початку війни в інтернеті, у новинах, у соцмережах почали активно обговорювати питання про потребу документування злочинів, вчинених військовими РФ.

Розберімося, що можна назвати воєнним злочином, для чого взагалі потрібно їх фіксувати, як правильно це робити, щоб їх прийняли під час судового процесу.

Грубі порушення міжнародного гуманітарного права. Воєнні злочини є одними з основних злочинів проти міжнародного права поряд зі злочинами проти людяності та геноцидом. Але таке поняття, як воєнний злочин, у чинному законодавстві України відсутнє. Кримінальний кодекс у розділі XIX містить поняття військових злочинів (кримінальних правопорушень). Відповідальність за статтями цього розділу несуть військовослужбовці Збройних сил України, Служби безпеки, а також інших суб'єктів, визначених ст. 401 КК.

Поняття воєнних злочинів у нашому правовому полі використовується для того, щоб окреслити кримінальні правопорушення, які вчиняються військовослужбовцями країни-агресора, містяться в розділі XX Кримінального кодексу та називаються кримінальними правопорушеннями проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Римський статут Міжнародного кримінального суду також не містить визначення «воєнний злочин». Перелік злочинів, які можуть вчинитись військовослужбовцями під час війни, зазначений у ст. 8 Статуту. Такі діяння (враховуючи переклад з офіційних мов, якими викладений Римський статут) доцільніше називати «злочини війни».

Таким чином, поняття «воєнні злочини» використовується з метою відрізнити їх від військових та окреслити саме той обсяг правопорушень, за які мають відповідати військові держави-агресора. До прикладу, це можуть бути:

- тортури та нелюдське ставлення, навмисне вбивство;

- незаконне та великомасштабне привласнення майна (мародерство);
- навмисний напад на цивільні об'єкти, тобто такі, яке не є військовими цілями;
- нанесення ударів по об'єктах чи транспорту, який залучається до надання гуманітарної допомоги;
- взяття заручників;
- нанесення ударів по медичним установам;
- розграбування міста чи населеного пункту, навіть якщо він взятий штурмом;
- згвалтування.

Подібні злочинні факти постійно фіксуються українською стороною — як офіційними державними органами, так і громадянами. На сьогодні як офіс Генерального прокурора, так і прокурор Міжнародного кримінального суду надали можливість передавати зібрані докази воєнних злочинів до своїх офісів. Але перше, ніж збирати подібні факти та свідчення, варто розібратись як їх правильно зафіксувати..

Для того, щоб притягти воєнних злочинців РФ до кримінальної відповідальності. За такі злочини передбачена кримінальна відповідальність як на національному, так і на міжнародному рівні. В Україні їх кваліфікують за статтею 438 Кримінального кодексу України як порушення законів і звичаїв війни. А на міжнародному рівні такі злочини розглядає Міжнародний кримінальний суд, і важливо те, що вони не мають строку давності.

Тож ці матеріали, незалежно від того чи зібрано їх і момент вчинення злочину, чи зафіксовано лише наслідки, стануть доказами під час судового процесу та допоможуть притягнути винних до кримінальної відповідальності.

Документування переслідує не лише мету подальшого розслідування та притягнення до відповідальності:

- Фіксація та збір фото, відео з відкритих джерел, інтерв'ювання та подальше цифрове архівування скоріш за все дозволить зберегти історію правдивою, без зайвих домислів, з неможливістю її спотворення будь-якою зі сторін. Зібрані вчасно, всебічно та якісно докази завжди несуть у собі сліди істини, від якої не захиститись ані державі-агресору, ані зраднику-політику. Правда завжди змусить порушника як мінімум домовлятися.
- Задokumentовані та поширені особисті історії людей, що зазнали насильство, жорстоке та нелюдське поводження, приниження людської гідності привернуть увагу недотичної частини суспільства до нестерпного збройного конфлікту та дасть можливість створити нові рекомендації та механізми захисту прав людини.

- Документування та збережені факти руйнування, пошкодження, вбивства та інші воєнні злочини дозволять не лише претендувати, а і реально отримувати відшкодування, будь-то репарації, контрибуції, сатисфакції тощо.

Ретельна фіксація дозволить включення точного опису минулого насильства в навчальні/освітні програми, у тому числі задля запобігання повторенню.

До способів документування можна віднести:

Глобальний кодекс поведінки щодо збору та використання інформації про систематичне та пов'язане з конфліктом сексуальне насильство -цей Кодекс має рекомендаційний характер. У ньому наведені наявні мінімальні стандарти безпечного, ефективного й етичного збирання та використання інформації про жертву або особу, яка пережила систематичне сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом («ССНПК») («особа, яка пережила сексуальне насильство»). Кодекс призначений для тих, хто документує, розслідує, повідомляє про, досліджує, проводить моніторинг і здійснює інші види діяльності щодо збору («збір») та використання такої інформації.

Протокол Берклі про розслідування цифрових відкритих джерел визначає міжнародні стандарти для проведення онлайн-досліджень ймовірних порушень міжнародного кримінального права, прав людини та гуманітарного права. Протокол надає вказівки щодо методології та процедур збору, аналізу та збереження цифрової інформації професійним, законним та етичним способом.

Звісно це і Стамбульський протокол, це скорочена назва документа «Керівництво з ефективного розслідування і документування катувань та інших видів жорстокого, нелюдського та принизливого поведіння та покарання», що був представлений Організації Об'єднаних Націй 9 серпня 1999 року. В його розробці взяли участь близько 40 організацій. Документ визначає процедури та стандарти фіксації ушкоджень, порядок проведення психіатричних експертиз, алгоритм допиту жертв та свідків, послідовність збору доказів, етичні засади та принципи ефективного розслідування випадків катувань.

Саме з цієї причини, ініціативу варто взяти громадським правозахисним організаціям, які мають право документувати випадки катувань і передавати матеріали правоохоронцям. А також, що дуже важливо, вимагати від них ефективного розслідування за зібраними матеріалами. Це прямий шлях до ЄСПЛ. Тому, навіть за відсутності ратифікації, Стамбульський протокол є дієвим інструментом в руках правозахисників і допомагає виявляти і документувати випадки катувань.

Всі зібрані за цими варіантами відомості є підставами для подальшого кримінального переслідування винних у конфлікті та забезпечують невідворотність покарання.

Таким чином, документування воєнних злочинів є невід'ємним елементом встановлення правди та забезпечення прав жертв конфлікту на відшкодування завданої шкоди. Документування дозволяє також уникнути повторної віктимізації (процес або кінцевий результат перетворення на жертву злочинного посягання) жертв конфлікту, яка може виникнути, коли їхня позиція залишається непочутою.

Важливо також, що процес фіксації воєнних злочинів дозволяє вшанувати пам'ять жертв конфлікту та сприяє формуванню історичної правди. Отже, систематизовані відомості допомагають у міжнародних трибуналах та національних судах віднайти істину, яка у подальшому стане частиною національної пам'яті.

Процес документування важливий і з позиції планування глобальних безпекових стратегій, адже дозволяє детально визначити характер порушення прав людини та системність насильства, яке застосовується державою-агресором в Україні.

Це необхідно робити і для напрацювання механізмів попередження воєнних злочинів у майбутньому. По суті йдеться про певний внесок в узагальнений світовий історичний досвід, який дасть змогу уникнути помилок іншим країнам світу.

Таким чином, документування, як інструмент перехідного правосуддя, дозволяє ефективно реалізувати механізми постконфліктного розвитку та забезпечити суспільний перехід.

Список використаних джерел:

1. Інструкція Сан-Ремо з міжнародного права, що застосовується до збройних конфліктів на морі, від 1 грудня 1994 р URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_344 (дата звернення: 05.05.2022)
2. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста. За ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016.-2017. 145с.
3. Міжнародне публічне право: підручник: у 2-х т. / В.В. Мицик, М.В. Буроменський, М.М. Гнатовський та ін.; за заг. ред. В.В. Мицика. Т. 2: Основні галузі. Харків: Право, 2019. 624 с.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. - 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор» 2018. 1360 с.

5. Міжнародне кримінальне право (співробітництво держав у протидії злочинності): підручник / В. А. Гринчак, І. В. Земан, І. І. Когутич, О. К. Марін. Харків: Право, 2019. 460 с.

6. Римський статут Міжнародного кримінального суду (Рим, 17 липня 1998). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588. (дата звернення: 07.05.2022)

7. Prosecutor v. Katanga and Ngudiolo Chui, МКС (Палата попереднього виробництва) рішення від 30 вересня 2008 р., абзац 382

8. Prosecutor v. Kayishema і Ruzindana. Case № ICTR-95-1. 21 May 1999. § 175. Цит. по: Кибальник А. Військові злочини у рішеннях міжнародних трибуналів з Руанди та колишньої Югославії. Кримінальне право. С. 31-34.

9. Substantive and Procedural Aspects of International Criminal Law: The experience of international and national courts /ed. By G. Kirk McDonald, O. Swaak-Goldman. The Hague-Boston. 2000. P. 67

10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних кон-фліктів (Протокол I) від 08.06.1977 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/995_911; Конвенція про закони і звичаї суходільної війни (IV Гаазька конвенція) від 18.10.1907 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222

11. Норми звичаєвого гуманітарного права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf

Ноняк М.В.

кандидат економічних наук,
докторант відділу теорії держави і права,
*Інститут держави і права імені В.М. Корецького
НАН України,
м.Київ, Україна*

ПРАВО ЛЮДИНИ НА МИР: ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В умовах постійних ескалацій регіональних конфліктів, а також загрози ймовірності Третьої світової війни на порядок денний виходять питання пошуку способів припинення таких конфліктів, дотримання основоположних прав людини під час війни (адже міжнародне гуманітарне право, яке регулює ці питання виявилось мало ефективним в умовах справжньої війни), а також закріплення (а головне реалізація) права людини на мир, яке не є абстрактною категорією, а тим правом, що повинно визнаватися та забезпечуватися кожною державою і стороною конфлікту.

У доктринальних джерелах право на мир характеризується як міжнародне колективне право, яке ґрунтується на забезпеченні передумов для безпечного, стабільного та гідного життя людських суспільств подалі від небезпек і лиха воєн, а також наслідків і небезпек збройних конфліктів, у світлі основних вимог, які випливають з ідеї забезпечення досягнення безпеки прав людини, відмови від насильства, досягнення розвитку, захисту довкілля та інші елементи, які не можуть бути відокремлені від права на мир [1, с. 688].

Сьогодні ті політичні процеси що відбуваються у світі зумовлюють переосмислення права людини на мир, та і взагалі самої категорії мир. У таких умовах право на мир, і обов'язок усіх держав по його забезпеченню, варто розглядати в контексті досягнення миру та його врегулювання в рамках міждержавних збройних конфліктів. Важливим є негативне сприйняття світовою спільнотою міждержавних збройних конфліктів, що зумовлене не тільки Женевськими конвенціями, а й Статутом ООН, ст. 1 котрого визначає дотримання миру однією з головних цілей Організації. Перенісши право на мир у національну площину - зрозуміло, що його закріплення як основоположного права на конституційному рівні являється дуже складним питанням (та і до закінчення воєнного стану неможливим) і потребує детального обґрунтування, в тому числі розроблення ефективних гарантій захисту такого права. Тому так важливо піднімати це питання на різних заходах (конференціях, круглих столах, симпозіумах) з метою його теоретичного насичення з подальшою практичною реалізацією.

Оскільки Україна нині знаходиться у стані війни, яку розпочала РФ, питання пошуків шляхів забезпечення миру є не просто актуальними, а необхідними. Тож спробуємо охарактеризувати шляхи забезпечення права людини на мир, суть якого у механізмі реалізації вказаного права, на прикладі України. Відразу зауважимо, що пропонований механізм не є універсальним (може змінюватися в залежності від політичних обставин), а являє собою авторське бачення реалізації права людини на мир, і неможливий без тісної співпраці з міжнародним співтовариством. Зокрема зазначений механізм повинен включати такі основні елементи, вірніше сказати – завдання, виконання яких забезпечить реалізацію права людини на мир: 1) становлення миру як такого (досягнення політичного рішення про припинення воєнних дій; 2) закріплення права людини на мир на конституційному рівні з ефективними гарантіями його дотримання; 3) урегулювання питань ядерної безпеки. Спробуємо проілюструвати ці етапи більш детально.

Російсько-українська війна має негативні наслідки не тільки локально (на території яка потерпає від військових дій), а й для усього суспільства, адже з економічними, соціальними, безпековими проблеми в тій чи іншій мірі стикнулись чи не всі держави світу. Відтак мир є не якоюсь абстрактною категорією, а найбажанішим станом, який має бути досягнутий шляхом політичного рішення про закінчення воєнних дій. Досягнення такого політичного консенсусу і буде першим етапом становлення права людини на мир.

Наступний елемент, на нашу думку, має включати в себе закріплення права людини на мир на найвищому – конституційному рівні. Слід додати, що закріплення такого права вже знайшло своє відображення у національному правовому регулюванні таких країн як Туреччина, Японія, Колумбія шляхом втілення у конституційних нормах.

Закріплення на конституційному рівні права на мир зумовить його «включення» до механізму юридичного забезпечення прав людини, який охоплює собою сукупність юридичних гарантій, що закріплені в юридичних нормах конкретної держави, за допомогою яких припиняються порушення прав людини, усуваються перешкоди для їх реалізації, відновлюються, визнаються чи підтверджуються можливості людини. Такий механізм традиційно складається з таких елементів: а) національне законодавство (зокрема ратифіковані міжнародні договори як його частина), у якому проголошуються права людини; б) юридичний механізм реалізації прав людини; в) юридичний механізм охорони прав людини; г) юридичний механізм захисту прав людини [2, с. 27]. Крім того, закріплення права людини на мир посилить Україну як правову державу, що йде шляхом зміцнення

демократичних інституцій, надихається цілями сталого розвитку та розвиває європейські стандарти в усіх галузях.

Варто звернути увагу на те, що вченими висловлюються також аргументи проти визнання права на мир правом людини. Влучно узагальнив ці аргументи Г. Песес-Барба, який звів їх до такого: 1) належність права на мир групам чи народам призводить до невизначеності кінцевого бенефіціара, яким має бути індивід, а виконавцем обов'язку його захищати є держава, що має право почати війну; 2) право на мир є фактично «суперправом», яке охоплює інші права, позаяк включає в себе усі прояви суспільного життя, а тому втрачає сенс його захист; 3) це право може існувати та бути виконуваним лише між державами, тому що у внутрішньому праві воно не має сенсу; 4) відсутність політичної волі на міжнародному рівні до застосування збройної сили у разі міждержавної війни, крім того, існування «справедливої війни» робить неможливим існування права на мир [3, с. 172-173]. На противагу таким аргументам вважаємо що право на мир не тільки може, а й повинно бути закріплене у ряді основоположних права людини, адже є необхідною умовою для дотримання інших основоположних прав людини, включаючи право на життя, і не достатньо на сучасному етапі розвитку прав людини «логічно впливати з інших основоположних прав». Але такий плюралізм підходів говорить про те що права людини – це не застигла «ідеологія», не наука, а область етичної та правової думки яка постійно розвивається.

Останній, але не менш, а може в певній мірі більш важливий етап – врегулювання питань ядерної безпеки. На перший погляд видається що на міжнародному рівні це питання давно врегульоване Договором про нерозповсюдження ядерної зброї, який підписали майже всі держави світу. Проте, знову таки, бомбардування та обстріли української ядерної інфраструктури що можуть мати серйозні гуманітарні наслідки, а також заяви світових лідерів щодо приведення цього летального виду зброї у повну готовність та готовності до її застосування - говорить про інше. Недаремно питання ядерної безпеки стоїть першим пунктом у «формулі миру», запропонованій В. Зеленським. Можливо подібні заяви, в першу чергу, є політичним засобом з метою змушування до певних дій або невтручання з боку іншої сторони, а також посіяти паніку серед суспільства, проте навіть погрози, без явного наміру застосування зброї масового знищення являється недопустимим. Тому будь-які форми ядерного шантажу мають бути припинені.

Деякі експерти висловлюють таку точку зору що відносно тактичного ядерного озброєння, то у росії є доктрина для конфлікту з НАТО, яка зветься «ескалація для деескалації». Вона передбачає використання такої зброї на полі

бою чи деінде у якості демонстрації, щоб налякати іншу сторону та змусити її відступити [4]. Крім того не слід забувати про ті країни, які офіційно не підтверджують у себе наявність ядерних боєголовок. Варто зазначити, що Україна (яка була третьою країною у світі за ядерним арсеналом) одна з перших у світі відмовилась від використання цієї зброї у рамках Лісабонського протоколу 1992 року.

Отже, пошук шляхів забезпечення права людини на мир нині є однією із пріоритетних завдань, в контексті теоретичних напрацювань, наукової спільноти, які, беззаперечно не можуть реалізовуватись у повній мірі без співпраці з міжнародним співтовариством. Шляхи забезпечення такого права в Україні повинні включати такі основні елементи: 1) становлення миру як такого (досягнення політичного рішення про припинення воєнних дій); 2) закріплення права людини на мир на конституційному рівні з ефективними гарантіями його дотримання; 3) урегулювання питань ядерної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Белов Д.М., Сухан І.С. Право на мир: сучасні підходи до праворозуміння. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 687- 691. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/291025/284658> DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.05.122>
2. Сучасні механізми захисту прав людини: колективна монографія / М. С. Кельман, А. С. Токарська, Л. В. Ярмол, С. Б. Цебенко, А. О. Дутко. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 220 с.
3. Peces-Barba G. *Teoria Dei Diritti Fundamental*. Milano: Dott. A. Guiffre Editore, 1993. 352 p.
4. Ядерний клуб: які країни володіють найбільш смертоносною зброєю. URL: <https://chas.news/current/yadernii-klub-yaki-kraini-volodiyut-naibilsh-smertonosnoyu-zbroeyu>

Романова О.О.

здобувач вищої освіти 3-го курсу навчально-наукового
інституту морського права та менеджменту
Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна

Науковий керівник: Півторак Г. Ф.

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри морського права
навчально-наукового інституту морського права та менеджменту
Національний університет «Одеська морська академія»
м. Одеса, Україна

МОДЕЛІ ПОРТОВОГО УПРАВЛІННЯ

Морські порти ще з давніх часів є основними осередками світової торгівлі, прибутки від їх діяльності становлять вагомую частку економік багатьох держав, включно з нашою. Кожен порт це дійсно складна система, для якої характерні внутрішні зв'язки між окремими складовими та багатоманітні зовнішні комунікації. Морський торговельний порт – це масштабна структура, для нормального функціонування якої необхідним є чітко сплановане управління. Правники зазначають, що сьогодні існує необхідність переглянути існуючі форми та системи управління морськими портами та вдосконалити їх, керуючись світовим досвідом портової діяльності.

Згідно з інформацією Світового банку, існує чотири основні моделі управління морськими портами [1]. В основі такого поділу лежить різновид суб'єкта надання портових послуг (приватна чи державна компанія), ринкової орієнтації (місцевий, регіональний, міжнародний ринок), власності інструментів та інфраструктури порту (в т.ч. землі), обладнання тощо.

Першою розглянемо модель порту публічних послуг (Public Service Port). Такі порти мають переважно публічний характер. Їх кількість сьогодні поступово скорочується. Такий порт володіє, обслуговує та керує всіма наявними активами. Діяльність з вантажно-розвантажувальних робіт виконується робітниками, найнятими безпосередньо портовою адміністрацією. Сервісні порти зазвичай контролюються міністерством транспорту (або комунікації), а голова (або генеральний директор) є державним службовцем, призначеним, або безпосередньо підпорядкованим відповідному міністру. Однією з основних функцій сервісного порту є діяльність з обробки вантажів. Багато колишніх сервісних портів перебувають на стадії переходу до моделі порту-орендодавця

(Landlord Port), наприклад Коломбо (Шрі-Ланка), Нава-Шева (Індія) і Дар-ес-Салам (Танзанія).

Наступним є порт-інструмент (Tool Port). У цій моделі адміністрація порту володіє, розвиває та підтримує портову інфраструктуру а також надбудову, включаючи вантажно-розвантажувальне обладнання, таке як причальні крани та автотранспортувачі. Персонал адміністрації порту зазвичай експлуатує все обладнання, що їй належить. Інші вантажно-розвантажувальні роботи на борту суден, а також на пероні і причалі виконуються приватними компаніями, що працюють за контрактом з морськими агентами або іншими суб'єктами, які отримали ліцензію від портової адміністрації.

Порт-орендодавець (Landlord Port) характеризується змішаною публічно-приватною орієнтацією. У цій моделі адміністрація є регуляторним органом і, водночас, орендодавцем, тоді як портові операції (особливо обробка вантажів) здійснюються приватними компаніями, яким інфраструктура надається в оренду. Прикладами таких портів є Роттердам, Антверпен, Нью-Йорк і з 1997 року - Сінгапур. Сьогодні така модель є домінуючою у великих і середніх портах. У моделі порту-орендодавця інфраструктура здається в оренду приватним експлуатаційним компаніям. Відповідно до Стратегічного плану розвитку ДП «АМПУ» на 2021–2025 роки, за напрямом «В» планується наближення до вищезгаданої моделі. З цією метою було розроблено кілька ініціатив, кожна з яких включає певні кроки, зокрема: формування банку потенційно вільних територій для розвитку портових потужностей, розробку комплексного плану розвитку (мастер-плану) морських портів, запровадження механізму оновлення інвестиційного портфелю проєктів, залучення зовнішніх фінансових ресурсів для реалізації інфраструктурних проєктів, взяття участі у досягненні конкурентних концесійних домовленостей щодо об'єктів портової інфраструктури, застосування до договорів із приватними суб'єктами господарювання положень щодо показників ефективності та контролю якості послуг тощо [2]. Проте, слід зазначити, що деякі правники досить скептично відреагували на таку ініціативу, зазначаючи, що існує ще багато невирішених проблем в управлінській сфері.

Повністю приватизованих портів (Fully Privatized Ports) небагато, їх можна знайти, в основному, у Великій Британії та Новій Зеландії. Повна приватизація загалом розглядається як крайня форма портової реформи. Це означає, що держава більше не бере значної участі в портовому секторі. У повністю приватизованих портах земельні ресурси є приватною власністю, що відрізняє цю модель управління від вищезгаданих. Через відсутність державного портового регулятора у Великій Британії, наприклад, приватизовані порти, загалом, є саморегульованими. Серед ризиків у такому випадку слід згадати

можливість продати або перепродати земельні ділянки для непортової діяльності, тим самим унеможливаючи їх повернення до морської експлуатації. Крім того, такі маніпуляції із земельними ресурсами багатьма державами розглядаються як загроза для їх національної безпеки. З таких міркувань у США, наприклад, порти є державними. Такого ж принципу дотримуються і країни ЄС, такі як Франція, Голландія, Німеччина, Норвегія.

Портова діяльність є досить різноманітною, а тому використовувати якусь єдину модель управління дуже важко. З огляду на це більшість портів застосовують комбіновану модель, що включає в себе кілька елементів типових. Така практика є досить поширеною, оскільки поєднання переваг кожного виду дає можливість підвищувати показники продуктивності роботи портів, що в свою чергу сприяє їх конкурентоздатності.

Питання щодо того, яка ж форма власності портів є більш сприятливою для їх розвитку, є досить суперечливим. Так, з одного боку, державна власність має свої переваги, оскільки в такому випадку саме держава контролює основні процеси, які відбуваються в портах, фінансові аспекти, а також може на міжнародному рівні співпрацювати з іншими суб'єктами, укладати масштабні угоди тощо. Крім того, у такому випадку наявна велика кількість ресурсів, що дозволяє робити значні вкладення в розвиток портів. Приватна власність у портах також має позитивні аспекти. У такому разі переважають відносини бізнесу та конкуренції, що сприяє загальному розвитку та вдосконаленню портів. Таким чином слід згадати про приватну мотивацію, яка є рушійною силою для інвестицій.

Визначаючи моделі управління, слід проаналізувати і певну статистику, яку надає Європейська організація морських портів (The European Sea Ports Organisation) у своїх виданнях. Розглянемо дані доповіді цієї організації – Trends in EU Ports' governance (2022 report), яка присвячена дослідженню власності та управління європейськими морськими портами.

У 2022 році переважна більшість органів управління портами в Європі перебувала у державній власності. У порівнянні з минулим виданням (2016 року), частка державної власності зросла з 87% до 93%. Вихід Великої Британії з ЄС і подальша відсутність портового сектору цієї країни серед респондентів пояснює зменшення частки приватної власності. Крім того, збільшився також відсоток комбінованої власності.

Більшість європейських органів управління портами створені у формі публічних акціонерних товариств. Така структура вимагає від них виконання умов комерційних компаній, наприклад, щодо фінансової стійкості та оподаткування. У той же час, оскільки власність залишається в руках держави, багато портів обмежені у прийнятті рішень і можуть бути вразливими до змін у керівництві. Ступінь державного втручання в управління може бути різним. Європейським портам важливо володіти достатньою автономією, щоб мати

можливість реалізовувати послідовну і довгострокову стратегію, зберігати баланс між державними завданнями і комерційними інтересами.

Незважаючи на різні організаційно–правові форми, органи управління портами здебільшого мають спільні схожі бізнес–цілі, такі як фінансова стабільність та максимізація доданої вартості для портового співтовариства. На підтвердження такої думки, наводимо дані, які свідчать, що, як і в 2016 році, понад три чверті опитаних керівників портів, знову ж таки, незалежно від організаційно–правової форми, вважають, що порти підпадають під регулювання приватного комерційного права. Зокрема, 33 % опитаних вказують, що робота портів повністю регулюється приватним комерційним правом, 43% - зазначають про часткове регулювання, 24 % опитаних вважають, що приватне комерційне право не регулює діяльність їх портів взагалі.

Дослідження також показує, що більшість органів управління портами (78 % опитаних) продовжують діяти в рамках встановленого правового поля, визначеного спеціальними нормативно–правовими актами, такими як портові декрети, портові закони тощо.

Можемо визначити цілі діяльності органів управління портами: більшість з них, що становить 70% опитаних, заявляють про дотримання балансу між публічними та приватними інтересами як їх основну мету. Приблизно вдвічі менша частка (29%) тих, для яких головною є реалізація публічних інтересів. І найменшою (1 %) є кількість тих органів, цілі яких є приватно-орієнтованими [3].

На сьогодні існують різні моделі управління портами, кожна з яких має свої переваги та недоліки. Вибір будь–якої з них залежить від певних чинників, зокрема, економічних, географічних, політичних тощо. Усі вони є об'єктами сучасних досліджень та спостережень, які здійснюються задля вдосконалення роботи портів шляхом внесення змін до порядку управління.

Список використаних джерел:

1. Port Reform Toolkit PPIAF, World Bank, 2nd Edition (Module 3 - Alternative Port Management Structures and Ownership Models). URL: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/port-reform-toolkit-ppiaf-world-bank-2nd-edition> (дата звернення: 22.04.2024).

2. Стратегічний план розвитку ДП «Адміністрація морських портів України» на 2021-2025 роки: затв. наказом Міністерства інфраструктури України від 10 серпня 2020 року №445. URL: https://www.slideshare.net/The_USPA/20212025-237776306 (дата звернення: 22.04.2024).

3. Trends in ES ports' governance 2022 (The European Sea Ports Organisation's report). URL: <https://www.espo.be/media/ESPO%20Trends%20in%20EU%20ports%20governance%202022.pdf> (дата звернення: 22.04.2024).

Станіславський С.В.

аспірант кафедри міжнародного приватного права,
інституту міжнародних відносин,
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
м. Київ, Україна*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Правове регулювання інвестиційної діяльності загалом, та інвестицій у будівництво зокрема, спрямоване на захист прав інвесторів, надання останнім правових гарантій, а також утворення належних правових умов для того, щоб мета інвестування була досягнута. При цьому, володіючи правовими важелями, держава визначає ті сфери та галузі підприємницької діяльності, які мають пріоритетне значення для економіки країни, стимулюючи інвестування саме у цій галузі.

Як зазначають деякі науковці з цього приводу, створення правової основи державного регулювання інвестиційної діяльності є найважливішою функцією держави, до якої належать прийняття законів і правил, що регулюють економічну діяльність, а також контроль їх виконання; державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється для реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики, виходячи із цілей розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки держави, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності [1, с. 122-123].

Створення об'єктів будівництва є тією сферою інвестування, що має не лише економічний, але і соціальний ефект, адже право на житло гарантовано ст. 47 Конституції України. До того ж значимість будівельної галузі зросла у зв'язку з повномасштабними воєнними діями на території України, що спричинили значні руйнування не тільки житлового фонду, але й інших об'єктів інфраструктури. Така ситуація зумовлює необхідність не лише у здійсненні будівництва нових об'єктів, але й у відбудові зруйнованих. З огляду на таке, привабливість інвестицій у будівництво на вітчизняному будівельному ринку значною мірою залежить саме від стану правового регулювання цієї сфери, а також від ефективності правових механізмів захисту прав інвесторів.

Юридичною формою закріплення правовідносин, що виникають під час здійснення інвестицій у будівництво, є інвестиційний договір. Разом з тим,

законодавство України не містить визначення поняття «інвестиційний договір у будівництво», з огляду на те, що такий договір носить комплексний характер, що поєднує у собі різні види цивільно-правових договорів.

До такого висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у постанові від 29 січня 2019 року, розглянувши справу № 916/4644/15. Зокрема, Суд звернув увагу, що інвестиційний договір як окремий вид цивільно-правових договорів може містити положення різних видів цивільно-правових договорів залежно від предмета й цілей інвестування (договору про спільну діяльність, капітального будівництва, кредитування, купівлі-продажу, довірчого управління майном). Отже, зазначений договір передбачає як грошові, так майнові права (обов'язки) сторін договору [2].

У науковій літературі інвестиційний договір у будівництві пропонується розглядати, як угоду, у межах якої одна сторона (інвестор) зобов'язується передати інвестиції іншій стороні (реципієнту) та прийняти у власність новозбудований об'єкт будівництва, а інша сторона (реципієнт) бере на себе обов'язок прийняти, забезпечити схоронність, використати або направити інвестиції на будівництво певного об'єкту нерухомості й передати інвестору документи для реєстрації останнім права власності на об'єкт будівництва чи окрему його частину [3, с. 197].

Законодавством України передбачено різні форми залучення інвестицій у будівництво. У зв'язку з цим, на сьогодні правове регулювання інвестицій у сферу будівництва включає досить розгалужену систему актів, зокрема: Закони України «Про інвестиційну діяльність» [4], «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» [5], «Про інститути спільного інвестування» [6], «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (вводиться у дію 1 січня 2024 р.) [7], «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [8], «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому» [9] та ін. Окремі положення щодо інвестицій містяться також у Господарському [10] та Цивільному кодексах України [11].

Отже, правове регулювання інвестицій у будівництво є досить неупорядкованим та включає розгалужену систему актів законодавства, що регулюють різні форми участі в інвестуванні будівництва, визначають окремі аспекти такого інвестування.

Таким чином, у законодавстві України наразі відсутній єдиний нормативно-правовий акт, що регулює інвестиційну діяльність у цілому, та інвестиції у будівництво зокрема. Натомість правове регулювання інвестицій у будівництво здійснюється розгалуженою системою законів, кожен з яких

визначає особливості різних форм та способів інвестування у будівництво, зокрема договору на придбання форвардного контракту, базовим активом якого є майнові права на майбутній об'єкт будівництва, договорів про спільну діяльність на будівництво житла та про участь у фонді фінансування будівництва та ін. При цьому огляд сучасного стану правового регулювання інвестування у будівництво показує необхідність упорядкування та узгодження, у тому числі усунення дублювання окремих положень актів законодавства, приведення їх до певної системи. Водночас, слід вказати й на деякі позитивні здобутки сучасної системи правового регулювання у будівництво, до яких можна віднести прийняття Закону України «Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому». Цей Закон має важливе значення для підвищення гарантій захисту прав інвесторів у будівництво, оскільки запроваджує низку нових гарантій, зокрема реєстрацію права власності чи іншого речового права на ще нестворений об'єкт будівництва, обмеження форм залучення коштів від фізичних та юридичних осіб на фінансування будівництва тощо.

Список використаних джерел:

1. Вакалюк В. А. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Економіка та управління національним господарством. 2017. Вип. 16. С. 122-126.
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 29 січня 2019 року у справі № 916/4644/15. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79684989>.
3. Комар Є. Г. Стан та шляхи удосконалення правового регулювання інвестиційних договорів у будівництві. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. 2014. № 10-2. Т. 1. С. 196-199.
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
5. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003 № 978-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>.
6. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>.
7. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.
8. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>.

*Матеріали XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 травня 2024 року, м. Умео (Швеція), дистанційно)*

9. Про гарантування речових прав на об'єкти нерухомого майна, які будуть споруджені в майбутньому: Закон України від 15.08.2022 № 2518-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2518-20#Text>.

10. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

Шапенко Л.О.

доцент кафедри конституційного і
адміністративного права, к.ю.н., доцент,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

Касюдик В.В.

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

СВОБОДА Й ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНІ КОНСТИТУЦІЙНІ ЦІННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Свобода й людська гідність є непорушними й невідчужуваними правами кожної людини, які спираються на принципи справедливості та гуманізму. Ці цінності допомагають суспільству існувати в гармонії та повазі один до одного. Адже свобода і гідність підтверджують, що кожна людина незалежно від будь-яких чинників має право на захист, повагу і самовираження.

Для України, як і для будь-якої держави, найважливішим і основним законом є Конституція, саме тут мають відображення юридично закріпленні права, свободи та обов'язки людини і громадянина. Зокрема ст. 3 Конституції України проголошує, що «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1].

Свободи людини варто розуміти як суб'єктивне право особи, яке являє собою способи (форми) її можливої поведінки. Свобода – це одна з найвищих цінностей людини. Лише тоді, коли людина вільна, вона здатна проявити себе як особистість. Саме свобода створює умови для реального набуття прав та їх реалізації. Кожна людина має право на свободу думки, совісті та релігії. Це природні й невід'ємні права людини, одні з найважливіших її духовних потреб. Людина отримує ці духовні цінності з моменту свого народження, і ніхто не має права заборонити користуватися цими свободами. Право кожного на повагу до його гідності належить до особистих невідчужуваних прав людини [2, с. 5]. Без визнання такого права з боку держави та забезпечення належного рівня захисту людина не може бути рівноправним членом суспільства. Саме тому Конституція України гарантує його слідом за проголошенням рівності конституційних прав і свобод.

Зараз наша країна переживає складні часи, змушена боротися з російською агресією і відстоювати свої кордони, незалежність та права в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Згідно зі ст. 64 Конституцією України: «Конституційні права і свободи людини й громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України [1]. Слід також враховувати, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Проте не можуть бути обмеженими права і свободи, що передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Основного Закону [3]. Також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

У російсько-українській війні Україна бореться за свободу мати майбутнє, бути незалежною, ідентичною, правовою державою. І на жаль умови воєнного стану можуть змінювати та обмежувати свободу, гідність та безпеку людей. Наприклад, обмеження свободи руху, прав на приватність, свободу громадян обирати своє майбутнє та місце розташування, право на проведення страйків, свобода думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань. Може бути введена примусова мобілізація та обмеження свободи слова задля збереження важливої інформації та необхідності відстоювати свою територіальну цілісність і в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення оборони країни і безпеки держави і в тих межах, яких вимагає гострота стану. Прийняті у зв'язку з цим заходи з урахуванням міжнародно-правових норм не повинні спричинити будь-яку дискримінацію окремих осіб чи груп населення.

Ці приклади демонструють як змінилося політичне, економічне, соціальне та правове життя в країні після повномасштабного вторгнення, як все це може впливати на окремого індивіда чи суспільство в цілому. Особливо це стосується появи нових правових засобів, зміни та вдосконалення вже існуючих елементів правового регулювання суспільних відносин, що, в свою чергу, забезпечує функціонування держави. Збройна російська агресія внесла свої корективи у діяльність нашої держави та стала основним джерелом шкоди життю людей, тому важливо знати ті механізми, які забезпечують захист прав людини і громадянина.

Попри це система захисту прав людини під час війни включає правові заходи, встановлені нормами національного та міжнародного права. Так, Конституцією України передбачена можливість звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи органів.

Наразі в Україні за ініціативою державних інституцій було створено вебплатформу “warcrimes”, всі хто зазнав або був свідком порушень прав людини росією можуть заявити про такі правопорушення. Для того, щоб Офіс Генерального Прокурора зміг представляти інтереси українського суспільства на міжнародному рівні з усіма доказами російської експансії.

Також важливо зазначити про деякі міжнародні механізми, такі як: Женевські конвенції, які додатково регламентують кримінальну відповідальність за воєнні злочини; інші норми міжнародного гуманітарного права, яке займається переслідуванням винних у воєнних злочинах тощо.

Громадяни України та волонтери активно займаються добровільними пожертвуваннями для військових та цивільних, які постраждали від держави-агресора. Існують українські ком'юніті, які займаються наданням безоплатної психологічної допомоги для військових та їхніх сімей, а також благодійні фонди, що матеріально підтримують потерпілих які опинились в складних ситуаціях.

Умови воєнного стану підкреслюють важливість свободи й людської гідності. Хоча права більшості людей в Україні зараз часто порушуються, але найважливіші цінності мають залишатися непохитними навіть у найскладніші часи, порушення миру в країні не повинне бути виправданням для порушення конституційних гарантій, а мають нагадувати про захист прав кожного індивіда.

Саме тому під час війни необхідно пам'ятати про те, за що ми боремося. В наш час важливо залишатися вірними своїм принципам і не забувати про найважливіші, фундаментальні конституційні цінності. Адже саме свобода й людська гідність визначають стабільність і гармонію в суспільстві й дають можливість для подальшого розвитку нашої країни особливо в період повномасштабного вторгнення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/254k/96-вр>. (дата звернення: 25.04.2024).

2. Благута Р. Забезпечення в країні конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану. *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах воєнного стану: матеріали наукового семінару* (23 червня 2022 р.). / упор. М.В. Ковалів, МТ. Гаврильців, Н.Я. Лепіш. Львів: ЛьвДУВС, 2022. С. 3-6.

3. Які права громадян не можуть обмежуватись під час воєнного стану?
URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/3242/what-rights-of-citizens-cannot-be-restricted-during-martial-law> (дата звернення 25.04.2024).

СЕКЦІЯ 3. ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Gunay Agamali

PhD student,

*Azerbaijan State Pedagogy of the university,
Baku, Azerbaijan*

FACTORS AFFECTING THE FORMATION OF CRITICAL THINKING IN PRESCHOOL CHILDREN

The initial development of thinking in minors in the internal plan mainly goes in two important directions, with the condition that intellectual operations are the formation of concepts and development. At such an age, minors realize the primitive issues given to them not at all on the intellectual level, but on the practical level. Children perceive shapes and colors and can distinguish objects based on these features. When solving problems related to the grouping of objects based on signs, they first give preference to the signs of size and color. At this age, the formation of visual image thinking in children begins at the end of early childhood, which manifests itself against the background of two important events - the emergence of elementary self-awareness and voluntary self-regulation. The prominent psychologist J. Piaget noted that egocentrism (inability to think of another point of view) occupies the main place in the structure of children's thinking and mental operations at this age.

These or similar facts show that 5-6-year-old children show unique forms of critical thinking and developmental characteristics. Educators and parents should see these qualities and make them a habit in different ways. Experiments have proven that the understanding of the issue is possible only after the question asked by adults or the same question expressed in different words. Such questions direct the child to explore ways to solve the problem, and the result of the search leads to the practical solution of the problem. Already the child is able to connect two different objects, and then also make connections between the rest of the objects. Finally, at the last stage, the minor can give a preliminary explanation about the solution of the problem and justify his opinion. It should be noted that mental qualities are closely related. In other words, there is an independence in critical thinking, and a critical thought in independent thinking.

Let's pay attention to one more fact. When a child who makes a certain figure out of cubes is asked about how he made this figure, he does not give any explanation

about the process he performed and destroys what he built by hitting it. And then, saying "I built it like this", s/he makes the figure again. [1, p.126] The typological level of children's questions is also interesting. Affective questions directly express children's feelings: if they are surprised to see something, they also express their feelings with a question. Sometimes the child asks questions just to talk to the mother, to attract her attention. No matter how important these types of communicative questions are, especially at a young age, the horizons of children's thinking are related to cognitive questions that have their own logical interpretation. [5, p.427] Children, due to their initial life experience, often cannot determine the causal relationships of objects correctly. This is also natural. As they grow older, they acquire intellectual knowledge and skills and critically approach events, texts, and sentences presented to them. During the experiment, they read a story to a 3-and-a-half-year-old child. It says that the girl dropped the hot teapot in her hand and broke it. When the child is asked the reason for this, he gives such a critical opinion: "Because the handle of the teapot is hot, the girl should not have picked up the teapot."

Along with critical thinking, it is necessary to develop self-criticism in preschool children. This quality of thinking also manifests itself in children. For example, a 3-year-old child asks, "Why are you coughing?" answers the question: "I ate snow, that's why I'm coughing, I shouldn't have eaten snow." "I didn't do it right." Of course, the influence of the elderly plays an important role here. Because the child has heard such an explanation from the elders before. However, he did not understand the meaning of these words he heard at the time, and now he uses them.

Children should be taught self-criticism from an early age. Because when self-criticism becomes a habit, it finds a place in the child's psyche and uses it when he grows up. The formation of critical thinking in preschool children goes through many stages. In the first stage, the minor does not refer to any general proposition at all, he simply does not justify his opinion. If he justifies his opinion in some cases, it is accidental.

In the second stage, the child already refers to a certain general proposition. However, the general premise on which the child is based still does not correctly reflect the real reality. During this period, the child refers to some generalizations to justify his decision. However, those generalizations themselves are made on the basis of random, external signs.

In the third stage, the child already refers to some general propositions formed by reflecting certain important signs of reality. But this proposition does not always cover all possible situations.

Because the main content of the thinking of kindergarten children is the copies of concrete objects. This is because children's general conclusions, inferences, and

general propositions are, in most cases, closely related to individual facts. Children can understand a general statement only when this statement is made concrete with separate examples and special examples. "Because the thinking of a preschool-age child is concrete, i.e. figurative, he cannot solve problems given in an abstract form. When 3-5-year-olds are given a relatively abstract task in the form of $3+2$, they cannot solve it. Those numbers must be associated with a specific object. At this time, it is necessary to ask to analyze the cause of the events, to get him used to express his thoughts and ideas clearly with the help of words." [1, p. 136]. In preschool children, ideas about objects and events are mostly explained more easily with concrete events. Examples play a key role here. Azerbaijani riddles and riddles can be widely used in the development of thinking qualities in preschool children. In addition to developing children's memory and speech, riddles and riddles form their mental qualities (independence, criticality, mental flexibility, depth, speed, etc.).

Children learn to generalize, analyze, compose, and compare these objects and events based on the knowledge they have acquired about the objects and events of the external world, and perform simple mental operations. Children even try to establish causal relationships between objects and events. The understanding of causal relationships develops in the child gradually, and from reflecting the external cause of objects or events to uncovering the inner, hidden causes, to understanding the main causes more precisely than understanding them in a hazy, general way, so that from reflecting the individual cause of any event, goes in the direction of reflecting it in a generalized manner. However, such a process cannot be used to prove that minors understand the real cause of any object or event. It already refers to their understanding of the objects and events they encounter more often in their life experiences. Parents and educators should instill in children the ability to approach any material and images from an independent and critical point of view. Educators and also parents should know that children in most cases have difficulty in revealing objects and events, their inner essence, and being critical of them without receiving special instructions. To develop children's thinking, when introducing them to the world around them, full information about nature and social phenomena should be provided. However, it should be taken into account that the life experience of a kindergarten child is very limited, and his thinking is concrete; therefore, every explanation given to the child should be based on some concrete material. The educator should know that simply giving the child certain information and making him remember certain facts does not ensure the correct development of thinking. Since thinking is a goal-directed active mental process, it is useful to set certain tasks before the child, to help them solve various problems.

Therefore, it is necessary to put a new problem in front of the child for him to think. In the process of solving the problem, the child builds on the knowledge he

has and applies it to new conditions. In order to constantly develop the thinking and mental qualities of minors, it is necessary to take advantage of all their activities. It does not require much wasted work and separate time from both parents and educators. Just for this, by asking some thought-provoking questions, you need to ask the child to take a critical approach to that thought-provoking question. Of course, depending on children's age characteristics, knowledge levels, and experiences, individual differences are also manifested in the field of thinking. Critical thinking is present in children in middle (3-4) and older (5-6) groups. However, setting a general goal is not enough for its manifestation and development. To realize those opportunities, it is necessary to address questions and tools of a more specific nature. At this age, children are more inclined to self-criticism, to measure the opinions of their friends and others.

However, children should know that to criticize an event, an idea, what the teacher, mother, father, and friends said, it is necessary to study the ideas in depth and approach them intellectually. Critical thinking brings children closer to the truth. It forms moral qualities in them such as honesty, truthfulness, justice, and scientific knowledge. Children should know that criticism should be carried out without bias and without affecting anyone's personality. The differences between criticism and insult must be considered. Other further development of thinking depends on many conditions. Thus, along with the development of the child's nervous system, it develops at a faster pace, depending on the further enrichment of his life experience, as well as his participation in practical activities and acquisition of speech. As children grow older and gain experience, their thinking, as well as critical thinking itself, takes a different shape. Communicating with older people and describing objects with words expands and refines the knowledge of young people.

Thinking qualities can develop directly after such educational experiments. The idea of the content of critical thinking is enriched by imagery. Preschool children are extremely interested in causal relationships between objects. In this regard, children tend to compare and contrast objects. A little different from the period of infancy, the range of objects and events perceived by kindergarten children is greatly expanded, and they are no longer satisfied with understanding only the objects and events at home and in the garden, they also include natural objects as well as social events on a wider scale. The development of thinking in kindergarten children is closely related to their mother tongue acquisition, in other words, speech development. During the thinking process, the child must understand what the matter is. This is possible when the child is fully able to express the issue freely in speech. Experiments prove once again that the understanding of the task or issue is possible only after the question asked by the elderly person, or after expressing this question in words. These types of questions direct the child to explore ways to solve the

problem. the search should be directed to the practical solution of the problem, first of all. At this time, the child can connect the two objects given to each other.

Later, it creates the same connection between the rest of the bodies. At that last stage, the minor is able to explain in advance how to solve the problem and justify his solution. Thanks to close contact with existence, children of kindergarten age generalize according to more important signs, gradually moving away from less important, secondary signs. Thanks to the knowledge they have acquired about the existing objects and events of the external world, minors can summarize, analyze and compare these objects and events, and perform simple mental operations. Children even try to establish causal relationships between objects and events. Understanding the causal relationships is gradually formed in the child and goes from reflecting the external causes of objects and events to uncovering the internal, hidden causes, to a more accurate understanding of the causes than a hazy, general understanding, that is, from reflecting the individual causes of any event to reflecting its generalized regularity. However, such a process cannot be applied to children's understanding of the cause of every object and event. It refers to their understanding of the objects and events they encounter more often in their own life experience.

References:

1. Bayramov A.S. Characteristics of the development of mental qualities in students. Baku, Azernashr. 1967, 198 p.
2. Bayramov A.S. Development of thinking in students. Baku, Azernashr, 1962., 239p
3. Vygotsky L. S. Selected psychological works. M.: APN, RSFR, 1956. 115 s.
4. Galperin P.Ya. Towards the study of the intellectual development of a child // Questions of psychology, 1969, No. 1 Tomlinson, C.A., Kaplan, S.N., Renzulli, J.S., Purcell, J., & Burns, D. (2002) The parallel curriculum: A design to develop high potential and challenge high-ability learners. Thousand Oaks, CA Corwin
5. Upitis, R., & Smithirin, K. (2002). Learning though the Arts national assessment 1999-2002 final reports to the Royal Conservatory of Music. Avialable: <http://www.ltta.ca>
6. White, C.S, and Coleman, M. (2000). Early childhood education: Building a philosophy for theaching. Upper Saddle River, NJ: Merrill.

Myronova R.

PhD in Economics,
Associate Professor

*KZVO «Dniprov Academy of Continuing Education»,
Dnipro, Ukraine*

Vozniuk L.

PhD in Pedagogics,
Associate Professor

*KZVO «Dniprov Academy of Continuing Education»,
Dnipro, Ukraine*

THE ESSENCE OF COMPETITIVENESS OF A SCHOOL GRADUATE

Modern socio-political and economic conditions of our country's development have brought to the forefront the problem of researching the level of competitiveness of school leavers. In this paper we consider competitiveness as one of the main characteristics of a high school student entering adulthood. Let us consider the content of the concept of competitiveness in socio-economic terms.

Firstly, when treating a human being as a biological substance, it is his ability to be a winner or a leader in the competitive struggle in the labour market or life space in order to meet physiological, social or other needs.

Secondly, considering technical systems, it is the ability of these systems to compete with competitors in the market in order to meet the needs of consumers of the systems.

Thirdly, speaking about socio-economic systems, it is the ability to produce competitive goods or perform competitive services for further market realisation.

From the experience of foreign countries, the Japanese experience is most interesting. Its essence is the formation of three main groups of skills:

- technological, related to the mastering of a particular profession;
- communicative, directly related to communication with people;
- conceptual, based on the art of forecasting situations, the ability to plan the activities of large groups of people, and to make responsible decisions on the basis of analysis.

At the same time, in Japan, special attention is paid to the development of integrity of thinking, and enterprises are made responsible for employee development and self-improvement. The analysis of such a progressive approach gives grounds to assume that the system of training a school graduate should be oriented to such

an order of society and ensure the development of such qualities during studies. It is this that will ultimately ensure the graduates' competitiveness.

In the domestic pedagogy in the development of requirements for personal qualities of a future specialist, three main groups are distinguished:

- psychological: empathy (ability to empathise, openness towards other people), stress resistance, tolerance, intuition development, perception development;
- thinking: reaction speed, analyticity, observation, criticality and integrity of thinking;
- behavioural: communication skills, ability to take risks, responsibility, ability to lead and obey.

These requirements without restrictions and amendments can be applied to the personal qualities of a graduate of a general education institution.

Undoubtedly, all these positions will play a significant role in the formation of competitiveness of a school graduate, in his relations with others, and in the near future - in professional activity.

Theoretical and methodological substantiation of the formation of competitiveness of a school graduate allowed us to identify a system of internal and external factors influencing the formation of a competitive personality.

The internal factors, in our opinion, include: motivation, personal qualities, way of attitude to reality, mastery of modern information technologies. External factors include: competitiveness of the educational institution itself, professional and cultural level of teachers, creative atmosphere in the educational process, socio-economic conditions and peculiarities of the organisation of the educational process at school.

The analysis and generalisation of many characteristics of competitiveness of a school graduate allowed us to identify the leading ones:

- the presence of confidence in their own abilities;
- preparedness for further life in a market economy;
- active life position;
- high efficiency and organisation in the presence of necessary knowledge, skills and abilities;
- the way of attitude to reality;
- stress resistance combined with the ability to overcome difficulties;
- aspiration to professional perfection, creative self-development and self-realisation;
- communication skills, ability to co-operate;
- ability to quickly learn a new business;

- ability to make responsible, sometimes risky decisions;
- ability to use new computer technologies;
- high level of general and information culture.

Thus, the study of the theory of the issue made it possible to formulate the definition of schoolchild competitiveness. This is a high level of personal development, its qualitative characteristics, knowledge, skills and abilities that allow to effectively solve a variety of problems, showing the focus on creative self-development and professional growth, which contributes to successful socialisation and adaptation in life.

Only a broadly educated person who can flexibly reorganise the direction and content of his/her activity in connection with changes in technology or market requirements can be competitive and socially protected. If a pupil is seriously interested in one of the school disciplines, takes an active part in Olympiads and conferences in the chosen field, wins them, but fails in other subjects, he/she is not competitive. It is high achievements in one of the subjects that should stimulate in him/her the desire to succeed in other school disciplines as well. Advanced learning comes into force, the pupil starts to work on himself, becoming a comprehensively developed creative person. Due to the success factor, the level of competitiveness rises. In this regard, there is a need to form a new system of training young people to meet the needs of modern society in people who can instantly orientate themselves in the market economy, able to quickly adapt to the changing conditions of professional activity. Secondary school should reach a completely new level of graduate training, create the necessary conditions for improving the learning process, which gives students unlimited freedom of choice of further educational path in accordance with their aspirations and abilities.

In our opinion, school psychologists can be of great help to a graduate in choosing the right course in life. A well thought-out system of testing, ranking, questionnaires, business games can reveal the schoolchild's inclinations to this or that kind of activity, in time to prompt or stop from a wrong step in the choice of speciality.

A modern school should provide its students with many individual forms of development: through a system of special courses, circles, additional educational services, it is called upon to bring diversity into the educational opportunities of everyone. In such schools a significant place in the educational process is given to the participation of pupils in subject Olympiads of various levels, which requires a lot of preliminary preparation, writing scientific reports and developing various projects; participation in scientific conferences and competitions. Independent creative development of personality reveals new growth potentials in a pupil. It is in such a creative environment that the subject's internal educational space is formed, which will determine his future destiny, his competitiveness in the life space.

As already mentioned, the external factors influencing the formation of competitiveness, in addition to the socio-cultural situation in the country are:

- competitiveness of the educational institution itself;
- professional and cultural level of teachers;
- creative atmosphere in the educational process.

Ukrainian school stands on the following positions - education must be based on individuality, which creates the most favourable opportunities for the development of cognitive forces, activity, aptitudes and gifts of each student.

In conclusion of this paragraph, we can conclude that Ukraine's entry into market relations has put forward a complex task for schools and teachers to educate a broadly educated, efficient, confident in their own abilities, prepared for life in a market economy, competitive graduate. He should be proficient in the latest computer technologies, work hard and intensively, possess such mandatory qualities as sociability, openness, empathy, optimistic attitude to life. And this is possible only if schoolchildren are educated in a high level of moral culture, civilised norms and rules of competition.

Sahila Guliyeva

PhD, Student,

Nakhichevan Teachers Institute

LITERARY TEXTS IN THE ACQUISITION OF ENGLISH LANGUAGE IN HIGHER SCHOOLS

The formation of skills and habits of reading literary texts in English is considered one of the important factors in all stages of the process of learning foreign languages. At the initial stage, the formation of students' reading technique in a foreign language is envisaged. In reading lessons, students' speech develops and their vocabulary is enriched. Therefore, when the text is easy, exercises reflecting speaking skills and questions related to the text are given. If the text is difficult in terms of content, then the approach changes, and in this case, along with acquiring new information, it is necessary to improve foreign language skills. It is advisable to observe the following rules in reading lessons:

The artistic text should not be too large in volume;

In reading lessons, texts should be chosen in which the number of unknown words is small and the student understands the content of the text without a dictionary;

Literary texts should be chosen according to the specialty;

The fiction text should not be boring and uninteresting. The text should be taken from modern literature, it should cover topics related to youth, family, sports, friendship, etc., which arouse students' interest, artistic pieces should be selected that interest students; (2, 34)

New words in the literary text must be explained;

Students must understand the content of the material they read;

Work should be done on studies for the development of reading technique;

Technical means should be used for expressive reading (4, 54).

In reading lessons, vocabulary should be explained before moving on to the text, and students should pay attention to the correct pronunciation of words after they are introduced to new words. However, sometimes there are words whose meaning is clear from the content of the text or the sentence in which it is used. Such words are not explained in the reading process, and translating new words into English makes it possible to achieve a direct goal and takes less time. But I think that when the teacher teaches new words visually, either by showing the object itself or a picture, the words are better remembered. Visually taught new words should be explained before reading, because showing the object itself, a model or a picture during the reading process causes the students' attention to be completely distracted from the reading text.

Here, it is possible to overcome difficulties in understanding the text with various tasks without resorting to translation.

1. Explaining new words to students before moving on to the text.

2. The teacher should use synonyms in explaining new words. As he writes the new words on the board, he can also write their synonyms in front of them.

Every reader has certain expectations at the moment of the first acquaintance with the literary material to be read, and in the process of reading these expectations are either confirmed, denied, or similar. At the same time, the reader has to take a critical look at the writing, re-analyze the writer's thoughts and draw independent conclusions, which leads to the development of his reading habits. In groups where a foreign language is taught, "home reading" lessons are held to develop students' reading habits. "Home reading" classes have an exceptional importance not only in developing reading habits, but also in language learning (1, 63).

If during reading, students have to find answers to the questions asked by the teacher about the material, in "home reading" lessons, the student who "assigns" the reading has to answer the questions asked by the audience. However, sometimes the teacher can change the form of the question-and-answer process in order to clarify how the students understood the material they listened to, that is, the student narrating the work asks questions about certain parts of the work and determines whether the students understand those parts. This also helps to form students to be more responsible during the lesson, and after all this, the teacher can fully discuss the read material. (3, 33) At this time, it becomes clear at what level the student who reads the work has understood the material. As a result, it can be concluded that the purpose of both "home reading" and "reading" lessons is the same, that is, to develop reading habits that have a direct role in students' language acquisition. It is very important to use the above linguistic didactic tasks in reading lessons. In this process, the vocabulary of students' increases, they not only learn the content of the text, but also remember the structure of word combinations and expressions, enrich their memory and develop the habit of making correct sentences.

References:

1. Developing Reading Skills: A Practical Guide to Reading Comprehension Exercises Techniques and Resources in Teaching English. ELT Methodology.-1st edition. Oxford University Press, 1994. 125p.

2. Mustafa, S. K., Osama, S. A., Mahammed, S. A., & Rekar, J. M. (2021). Investigating Factors affecting Poor Reading Culture Among EFL University Students. *Education, Sustainability and Society (ESS)*, 4(1), 33-38.

3. Short, M. (1989). *Reading, Analysing and Teaching Literature*. New York: Longman Inc.

4. Teaching reading skills in foreign language. Cristine Nutall. Macmillan Heinemann, 1996, 289 p.

Zelenska O.P.

Professor of the Department of foreign languages
and professional communication
Lviv State University of Internal Affairs
Lviv, Ukraine

THE DEVELOPMENT OF CULTUROLOGY AS A HUMANITARIAN SCIENCE AND DISCIPLINE IN THE SYSTEM OF EDUCATION

Because education in modern society is one of the biggest and most important spheres of the human activity, more attention is paid to upbringing the growing generation, forming the valuable guidelines in education, particularly the higher one, creating the new educational paradigm. The concept of the higher education reform in the 21st century must be based on the humanistic and humanitarian doctrine, taking into account such tendencies and challenges as the globalization, migration, transnational movements, ecological changes, technological innovations and changes in the political and socio-economic sphere. In solving these tasks, forming the personalities, broadly educated and culturally competent specialists, who are able to adapt to the various cultural contexts and cope with the challenges of the modern world, society and international relations such a discipline as “Culturology” plays a great role. This is a discipline that is an integrative, interdisciplinary scientific paradigm, a specific system of knowledge that unites the social and humanitarian sciences, investigates the social reality, generalizes knowledge about culture, society, human-being as a subject of the cultural-historical development, cultural objects, general regularities of culture, modernity, means of the interactivity of the subjects and objects in the global cultural space, essence of the human existence and activity [1, p. 99].

In general, culturology in the modern world continues to investigate these and other aspects of culture, and also their interaction with society, politics, economy and technology to help us to understand better the modern cultural processes and their influence on our life. Here are some key aspects which characterize culturology today: the high interest in culture and cultural researches, interdisciplinary character of culturology, globalization and intercultural education, investigative approach that makes it possible to develop the abilities of the analysis, critical thinking and research, the usage of culturological knowledge. Culturology deals with revealing the senses and valuables which are created by people, and understanding the history of culture is the main methodological principle of cognition for culturology. The notion and essence of culturology is in the cognitive field which is limited by the complex of the value-semantic, regulatory, and sign-communicative means and

mechanisms, which provide the collective character of the forms of the vital activity of people [2].

In order to understand and evaluate the essence and significance of this scientific discipline it is necessary to have some information about the facts from the history of this science, its development, theoretical concepts and paradigms and those who developed this particular and specific scientific phenomenon.

Culturology is a relatively new science. Its formation as a specific sphere of humanitarian knowledge meets the New time and is connected with the philosophical concepts of G. Vico, J.G. Herder, G. Hegel, F. Voltaire, J.-J. Rousseau, G.E. Lessing, I. Kant. Most culturologists agree that it is possible to define several main theoretical concepts or paradigms in the development of culturology which are more or less reflective theoretical and methodical provisions on which the culturological investigations are based.

The main theoretical concepts or paradigms of culture are:

- the cyclical concept (or the concept of the cyclical rotations);
- the evolutionary concept;
- the anthropological or functional concept;
- the philosophical concept;
- the revolutionary-democratic concept.

The Italian philosopher G. Vico (1668-1740) is considered the founder of the concept of the cyclical development of culture. Every nation, in his opinion, goes through the cycle in its development that embraces three epochs: childhood or a period without a state when the main role is played by the priests; adolescence which is characterized by the formation of a state and the submission to the heroes; and the maturity of the human race when the interrelations between the people are regulated by consciousness and awareness of one's duty. The form of ruling during this period is a monarchy or a democratic republic. Having achieved the highest level of the development people fall again to the lower one. For example, G. Vico treats the epoch of the Middle Ages as "the second barbarism".

The concept of the cyclic development was further developed in the works by M. Danylevskyi, O. Spengler, A. Toynbee.

The evolutionary theory of culture is represented in the works by the American scholar L. Morgan (1818-1881), the English historian E. Tylor (1832-1917) and some other researchers. The essence of this concept is in that the principle of the unity of the human race and the affinity of the needs of different nations in forming culture is put forward and justified. Analyzing culture of the primitive society E. Tylor comes to the conclusion that the development of this or that nation takes place in a straight line from simple to complex. L. Morgan in the development of society defines such main stages: the savagery, barbarism, and civilization. The

leading idea of the evolutionism is the straightness of the cultural progress and the obligatory demand for every nation to go through all the necessary stages of the development.

The anthropological or functional concept of culture is represented in the works by the famous English ethnographer and sociologist B.K. Malinowski (1884-1942), the French ethnologist and sociologist C. Lévi-Strauss (1908-1991), the American ethnographer A. Kroeber (1876-1960) and others. The essence of this concept is in that the origin and development of culture is connected with the needs of the humanity. B.K. Malinowski divides the needs that stipulated the origin of culture into the primary, derivative and integrative ones. The primary needs are oriented towards the continuation of the genus and provision of its vital activity, and the development of knowledge, education, living conditions correspond to them. The derivative needs are oriented towards the production and improvement of the tools of labour, and the development of economy and culture of management correspond to them. The integrative needs appear because of the necessity of the people to group and unite, and the necessity to have authority. The political organization of the society corresponds to the satisfaction of these needs. The difference between cultures is conditioned by the various means of the satisfaction of the needs.

The founders of the revolutionary-democratic or Marxist concept of culture were K. Marx (1818-1883) and F. Engels (1820-1895). It is based on the principle that the material-transformative social activity of the people which is oriented, first of all, towards the satisfaction of the material needs and also towards the formation of the highly cultural person as the social subject of the activity is determinant of the origin and development of culture.

The formation of culturology as an independent scientific discipline in the 20th century was to a great extent an attempt to overcome the variety of the imaginations about culture and to build its general theory. The development of the theoretical views took place in two main directions: adaptationism and ideationism. Adaptationism in culturology is a theoretical approach based on the idea that culture considers the needs and conditions of the environment, and its function is to adapt to the environment and changes as the result of the new conditions of the environment including the social, economic, and ecological factors. This approach is used for analyzing the various aspects of culture, such as language, customs, arts and technologies. Ideationism in culturology as a current that focuses on the role of the ideas in forming and developing the cultural processes believes that the ideas, concepts and beliefs play a key role in forming the cultural phenomena, such as arts, literature, philosophy, religion and other aspects of the people's life. It helps to understand how the ideas form the cultural values, norms and practices, how they influence the development of the society as a whole. The positions of adaptationism

and ideationism have gradually converged lately. The basis on which this approaching is taking place is the information-semiotic concept of culture. The starting point of the information-semiotic approach to culture is the adaptationist thesis about the means and consequences of the human activity.

Culturology remains an important and developing branch of the culture research in the 21st century. Its topical concepts are as follows: globalization; identity and multiculturalism; cultural investigations and media; transcultural investigations; postcolonial investigations; cultural policy and economy; ecological culturology and tech-culture and cyberculture. The cultural realities are changing in the world, that is why these and some other concepts are also developing in response to them.

References:

1. Zelenska O.P. Ukrainian culturology in the context of scientific knowledge. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XLIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. Пештера (Болгарія): ВАДНД, 07 квітня 2024 р. С. 99-102.

2. Флиер А.Я. Культурология в образовании и ее возможности по социализации и инкультурации личности. Ученые записки: На пути к культурной парадигме современного образования. СПб.: СПбГУП, 2011. Вып. 1. С. 179-193.

Козубай І.В.

старший викладач кафедри міжнародних відносин та
соціально-гуманітарних дисциплін
*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Биба Н.Є.

здобувач вищої освіти ННІ права та інноваційної освіти
*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Наумик А.С.

здобувач вищої освіти ННІ права та інноваційної освіти
*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Сучасні умови ведення господарської діяльності людини, активні процеси євроінтеграції, розвиток автономності закладів вищої освіти України та необхідність сталого розвитку суспільства обумовлюють процеси переорієнтації системи вищої освіти на більш високотехнологічний шлях та збільшення потенціалу людського капіталу.

Становлення та розвиток вітчизняної системи вищої освіти та освіти дорослих вивчала велика кількість провідних науковців України, зокрема такі: В. М. Савіщенко, Л. Р. Наливайко, С. О. Шевченко, Н. С. Сидоренко, А. Ю. Мунько, І. В. Козубай, О. В. Халапсіс, І. В. Царьова, Т. В. Пакулова, О. В. Максименко, А. С. Наумик та інші, що свідчить про актуальність зазначеної теми та необхідність активного обговорення в наукових колах. Актуальність розвитку вищої освіти України детермінує необхідність й у підготовці належних фахівців в будь-яких сучасних галузях науки і техніки та розвитку промислово-структурної мережі України.

Україна має значну кількість вищих навчальних закладів, спроможних забезпечити підготовку фахівців бакалаврського та магістерського рівня. Однак з 2010 р. обсяги підготовки суттєво знизилися [1], що підтверджує тезу щодо необхідності здійснення перепрофілювання, злиття та реорганізації значної кількості закладів вищої освіти України, задля зменшення фінансово-

економічного навантаження на бюджет та покращення якості освітньо-наукової діяльності.

При здійсненні аналізу сучасного стану вищої освіти України, доцільно охарактеризувати проблематику. Так до проблем, традиційно, відносять такі:

1. Недосконалість існуючої мережі закладів освіти вищої освіти;
2. Територіальна розпорошеність, депрофілізація, значне дублювання напрямів підготовки та освітніх програм для здобувачів вищої освіти;
3. Відсутність спеціальних рамок визначення мінімального та максимального рівня якості надання освітніх послуг;
4. Відсутність належного науково-педагогічного та кадрового забезпечення;
5. Відсутність ґрунтовного самоаналізу показників діяльності закладу вищої освіти;
6. Відсутність належного теоретико-методологічного та організаційно-практичного забезпечення при підготовці здобувачів вищої освіти;
7. Інституційна неспроможність здійснювати належним чином власну статутну діяльність;
8. Значна диспропорція у ліцензійному обсязі набору здобувачів та наявного контингенту.

Із року в рік ці питання набувають все більшого значення та масштабу, адже саме євроінтеграційні процеси вказують на необхідність реформування існуючої системи вищої освіти України.

В контексті цього доцільно охарактеризувати можливі напрями змін та певні організаційно-управлінські аспекти реформування:

1. Необхідність оптимізації та удосконалення існуючої мережі закладів освіти України;
2. Створення певних профілів навчання: «політико-правові науки», «підприємництво, менеджмент, управління», «технічні науки» тощо;
3. Зменшення строків акредитації певної освітньої програми;
4. Збільшення вимог до закладів вищої освіти;
5. Покращення стандартів та збільшення кваліфікаційних вимог до майбутніх фахівців;
6. Інтернаціоналізація закладів освіти, збільшення міжнародного співробітництва;
7. Збільшення інституційної спроможності здійснювати власну статутну діяльність належним чином.

Ефективним методом розвитку вищої освіти України в контексті сучасного публічного управління буде застосування проєктного підходу, адже впровадження проєктного управління в сфері освіти, дозволить ефективніше

виконувати статутні завдання, обов'язки та цілі закладів вищої освіти, спираючись на новітні можливості проєктного менеджменту, при цьому збільшивши ефективність вирішення проблем, пов'язаних з управлінською діяльністю та підвищенням рівня громадської довіри [2].

Варто зазначити, що наразі освітня сфера України перебуває у стані активних змін, трансформацій, перетворень та впровадження нових методик викладання, поступово освіта переходить до концепції студентоцентрованого підходу. Ця концепція передбачає переорієнтування ринку надання освітніх послуг та зміну акцентів викладання, за якими здобувач освіти має не просто отримувати певні знання, навички та компетенції, а й вміти їх застосовувати у своїй майбутній практичній діяльності [3;4].

Таким чином, питання розвитку вищої освіти України в контексті сучасного публічного управління є досить актуальним та потребує додаткового вивчення задля пошуку оптимальної теоретико-методологічної та організаційно-практичної основи реформування та покращення.

Список використаних джерел:

1. Антонюк В. Інтеграція вищої освіти України в європейській освітній простір для розвитку людського капіталу. *Журнал європейської економіки*. 2021. Т. 20, № 3(78). С. 557.
2. Наумик А. С., Сидоренко Н. С. Деякі аспекти проєктного управління в органах державної влади. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали V міжнар. наук. конф., м. Київ, 24 лют. 2023 р. С. 88–89.
3. Наумик А. С., Ядловська О. С. Особливості студентоцентрованого підходу у викладанні. *Матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції*: «Світ наук. дослідж. Вип. 16», 16–17 лют. 2023 р. С. 128–130.
4. Козубай І., Корх А., Наумик А. Цифровізація у викладанні іноземної мови: історичний та правовий аспекти. *Grail of science*. 2023. № 32. С. 317–321. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.13.10.2023.058> (дата звернення: 13.04.2024).

Конюшевський О.І.

Аспірант кафедри філософії та історії
Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського,
м.Київ, Україна

АНТИЧНА МІФОЛОГІЯ ТА АРХІТЕКТУРНИЙ СТИЛЬ

Архітектура давньогрецьких храмів досягає найвищої естетичної досконалості у комплексі Акрополя, де зберігаються найвизначніші зразки архітектури, такі як Парфенон, Пропілеї, Ерехтейон і Тезей.

Грецька архітектура вважається складовою частиною класичної архітектури, що також охоплює римський архітектурний стиль. Грецький архітектурний стиль відзначався одноманітністю, простотою форм, пропорційною гармонією. Багато з найбільш визначних будівель того періоду включали кам'яні конструкції, хоча використовувалися також і інші матеріали, такі як дерево та цегла. Деякі з найстаріших грецьких храмів споруджувалися із глиняної цегли та дерева, проте з часом у VI-VII ст. до н.е. їхню конструкцію переважно замінювали кам'яними матеріалами, а до V ст. до н.е. майже всі храми вже будувалися з каменю.

До 600 року до н. е. богослужіння проводилися на відкритому повітрі, але коли греки почали матеріалізувати богів у скульптуру, стало необхідним забезпечити спеціальну будівлю, що призвело до розвитку храмів.

Греки будували різні типи громадських споруд, включаючи театри та стадіони, проте найбільш відомими стали саме численні храми, які вони споруджували на честь олімпійських богів. Однак грецькі храми, незважаючи на їхню відомість та кількість, не завжди відігравали ключову роль у грецькому релігійному житті. Основним елементом давньогрецької релігійної архітектури був вівтар, що знаходився поза межами храму, де здійснювалися обряди жертвоприношення. Храми здебільшого були необхідними лише тоді, коли вони приховували культову статую бога. Крім того, вони служили як сховище для обітниць та дарунків, які приносили богам як вираз подяки чи прохання про їхню ласку. Ці цінні предмети, часто виготовлені з дорогоцінних матеріалів, таких як бронза чи золото, зберігалися всередині храму, щоб забезпечити їхню безпеку.

Основна ідея, яка пізніше була підкріплена концепцією теоретичної геометрії Евкліда, успішно застосовувалася римським архітектором Вітрувієм у його роботі "De Architectura Libri Decem" (I ст. н.е.) та голландським архітектором Віллардом де Оннекурром в "Livre de Portraiture" (XIII ст.), обидва є впливовими послідовниками класичної традиції.

Роботи Оннекура були широко застосовуваними у середньовічній архітектурі. Щодо класичної храмової архітектури, єдиним джерелом для дослідження є Вітрувій. Вітрувій приймає твердження Протагора щодо пропорцій людського тіла, які є фундаментальними для досягнення архітектурного канону, що має релігійне значення. Людське тіло має бути ідеальним, оскільки воно створене за образом божим, тож храм має слідувати людським розмірам. Він аргументує, чому коло і квадрат є ідеальними формами для створення архітектурних проєктів, адже вони наближені до геометрії розправленого людського тіла.

Давньогрецькі храми часто прикрашалися міфологічним орнаментом від колон до даху. Архітектурні функції храму переважно концентрувалися на культовій статуй. Архітектурні деталі служили для підкреслення їх величі.

Зокрема, південна, західна і північна сторони фризу (лат. *phrygium* — «прикраса») Парфенона показують процесію людських фігур. Східний бік містить грецьких богів у різних позах. Боги лівої частини фризу мають зв'язки з хтонічним, тоді як боги правої частини з фертильним. Це створює міфологічну історію життя і смерті на фризі [1].

Висновок. Грецькі міфологічні архітектурно-стилістичні особливості залишаються популярними по всій Європі. Впливові архітектори, такі як Вітрувій та Оннекур, спираючись на геометрію та ідеали людського тіла, внесли значний вклад у розвиток архітектурної теорії та практики. Архітектурні деталі храмів часто прикрашалися міфологічними орнаментами, а фризи, як у Парфеноні, відображали історії життя та смерті, богів і людей. Хоча грецькі храми займали видатне місце, вони не завжди були ключовим елементом релігійного життя та часто служили як місце для зберігання культових статуй, обітниць та дарунків.

Список використаних джерел:

1. A. Sayed. Philosophy of Architecture; Architecture as Philosophy — the potentialities in accordance to the critical sermon. International Journal of Architecture, Engineering and Construction, 2016. с. 83-97.

Лелека В.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедри фізичної культури та спорту,
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського

ПРІОРИТЕТИ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ФІЗКУЛЬТУРНО-СПОРТИВНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» визначає загальні правові, соціальні, та економічні основи діяльності у сфері фізичної культури і спорту та регулює суспільні відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури і спорту. Держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості [1–3]. Невідомим залишається вплив громадських організацій на реалізацію державної політики в сфері фізичної культури і спорту.

Метою тези є обґрунтування пріоритетів громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості громадян України.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування сприяють діяльності громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів у здійсненні фізкультурно-оздоровчої і спортивної діяльності молоді, проведенні спортивних заходів, підготовці та участі учнів та студентів у відповідних міжнародних спортивних змаганнях [2].

Фізкультурно-спортивні товариства – це громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості, що створюються громадянами України з метою сприяння розвитку фізичної культури і спорту. Сьогодні в Україні діють такі фізкультурно-спортивні товариства як «Україна» і «Спартак» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи за місцем роботи і відпочинку громадян, надання спортивних послуг працюючим та членам їх сімей), «Колос» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи у сільській місцевості та надання спортивних послуг мешканцям села), «Динамо» (організація фізкультурно-масової і спортивної роботи серед працівників правоохоронних органів та забезпечення їх професійної підготовки) [2, 3].

В Україні сьогодні відсутній реєстр громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості. Проте їх можна розділити на певні групи [2, 3]:

- ✚ загальнонаціональні спортивні об'єднання;
- ✚ фізкультурно-спортивні товариства;
- ✚ фізкультурно-спортивні громадські об'єднання (федерації, асоціації, спілки тощо) з певного виду спорту або групи видів спорту;
- ✚ фізкультурно-спортивні об'єднання соціальних груп населення;
- ✚ спортивні клуби різної організаційно-правової форми;
- ✚ колективи фізичної культури.

До загальнонаціональних спортивних об'єднань можна віднести Національний олімпійський комітет України, Національний комітет спорту інвалідів України, Спортивний комітет України з неолімпійських видів спорту, тобто всеукраїнські громадські об'єднання, які координують розвиток певного напрямку спортивного руху в Україні [2].

До фізкультурно-спортивних об'єднань соціальних груп населення можна віднести організації, які створені певною соціальною групою громадян для здійснення фізкультурно-спортивної діяльності. До таких груп можна віднести Всеукраїнську спортивну спілку школярів, Всеукраїнську спортивну спілку студентів, Всеукраїнська рада ветеранів фізичної культури і спорту тощо. Одним з найбільш розповсюджених громадських фізкультурно-спортивних об'єднань є спортивні клуби та колективи фізичної культури. Сьогодні в країні діє більше 10 тисяч спортивних клубів різної організаційно-правової форми [1, 3].

Значний досвід такої співпраці існує в розвинутих країнах. Так, спортивне законодавство ряду країн (Великобританія, Німеччина, Італія, Іспанія, Франція) має визначення спортивної федерації, як громадської організації, яка утворюється з метою популяризації відповідного виду спорту, або їх об'єднання. Воно також визначає спрямування діяльності федерацій, серед яких організація спортивних та інших заходів серед своїх членів, розробка програми розвитку певного виду спорту, взаємодія федерації з міжнародними організаціями, тощо. Значна частина коштів з держбюджету йде на фінансування спортивних федерацій. Невеликі за своїми розмірами федерації в рішенні своїх фінансових проблем можуть розраховувати тільки на державну допомогу [2, 3].

Висновок. Таким чином, вирішення цієї проблеми обумовлене регламентацією діяльності громадських фізкультурно-спортивних об'єднань як платників податків, у яких одним з основних завдань, окрім постійного підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, ще

й стоїть завдання економічного і соціального прогресу суспільства. Це означає отримання фінансових коштів внаслідок своєї діяльності, надання послуг, консультацій, оздоровлення тощо; податки на такий вид діяльності мають бути мінімальними або відсутніми взагалі протягом певного часу, що дасть можливість гідно оплачувати працівникам об'єднання їхню працю, покликану на виконання важливих соціальних завдань, розвивати матеріальну базу об'єднань, використовувати в своїй діяльності як новітні досягнення в наукових розробках, так і сучасні тренажери та інші засоби спортивного тестування та медичного контролю.

Список використаних джерел:

1. І. Л. Економіко-правові аспекти державного стимулювання розвитку фізичної культури та спорту в Україні. Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. Одеса: Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2011. № 2(46). С. 58–61.

2. Денисюк С.Ф. Сутність громадського контролю: співвідношення понять у теорії та законодавстві [Електронний ресурс]. Актуальні проблеми державного управління. 2008. № 2 (34). Режим доступу до журналу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2008-2/doc/5/07.pd>.

3. Законодавча база фізичної культури та спорту в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olympic-charter/>

Лукіянчук І.В.

викладачка кафедри української мови та методики її навчання,
здобувачка вищої освіти ОС Доктор філософії II року навчання
зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна*

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩУ ФІЛОЛОГІЧНУ ОСВІТУ: РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ВІДПОВІДНО ДО ПОТРЕБ СУЧАСНОСТІ

У сучасному світі вміння користуватися інформаційними технологіями, переглядати контент онлайн та спілкуватися електронними листами вважається нормою. Однак, деякі люди все ще мають недостатні знання або навіть не володіють базовими ІТ-навичками. У зв'язку з цим, цифрова грамотність стає важливою складовою компетентності майбутніх фахівців, і вона повинна набуватися вже на етапі освітнього процесу.

Особливо важливим є застосування інформаційних технологій під час вивчення української мови та літератури. За останні роки інтерес методики проведення сучасних уроків значно зріс, і використання комп'ютерів стало необхідною складовою професійної підготовки сучасного філолога, оскільки використання цієї техніки відкриває перед викладачами та здобувачами вищої освіти нові можливості для проведення досліджень та виконання нових завдань.

Цифрова компетентність стає визначальним інструментом в інформаційній сфері та ключовим аспектом розвитку особистості для сучасних професіоналів. Прогрес технологій у суспільстві підкреслює необхідність постійного пошуку, оновлення, переосмислення та використання знань протягом усього життя у всіх сферах діяльності [4].

Сьогодні сучасним фахівцям доводиться мати ряд важливих навичок для успішної діяльності в цифровому світі. Ці вміння включають в себе можливість ефективно створювати та опрацьовувати складну інформацію, здатність до системного та критичного мислення, прийняття рішень на основі багатьох критеріїв, розуміння суті процесів, а також гнучкість та адаптивність до нової інформації. Крім того, сьогодні великий акцент робиться на креативності, вмінні виявляти та вирішувати реальні проблеми, що виникають

у цифровому середовищі. Ці аспекти знайшли своє відображення в дослідженні ЮНЕСКО «Цифрові навички для життя і роботи», де описані три ключові групи цифрових навичок та компетенцій, необхідних для сучасної людини [4; 2; 5].

Цифрова трансформація вищої філологічної освіти відображає процес перетворення та вдосконалення освітнього середовища за допомогою цифрових технологій та інноваційних підходів. Це охоплює впровадження сучасних інформаційних та комунікаційних технологій у навчальний процес, розвиток відкритих онлайн-ресурсів для навчання та досліджень, а також модернізацію методик викладання і оцінювання. Трансформація цифрової філологічної освіти сприяє збагаченню навчального досвіду, підвищенню доступності знань та розвитку цифрових компетентностей серед студентів та викладачів. Це також сприяє підготовці фахівців, які можуть успішно працювати в умовах сучасного цифрового середовища та зробити вагомий внесок у розвиток галузі.

В Україні діє програма «Google Digital Tools for Education / Цифрові інструменти Google для освіти», що отримала підтримку Міністерства освіти і науки України та компанії «Google Україна», у рамках якої навчання відбувається у форматі дистанційного навчання, де для кожної теми створено відео лекції. Учасники отримують завдання через захищені віртуальні класи Google Classroom, де є можливість отримати зворотний зв'язок через консультації тренерів у приватних коментарях, а також приєднатися до відеоконференцій у Google Meet. Вчителі ознайомлюються з особливостями та перевагами Google Workspace for Education. Вони вивчають роботу з обліковим записом закладу освіти на різних пристроях, включаючи як комп'ютери, так і мобільні телефони. Це допомагає організувати ефективну співпрацю між учасниками освітнього процесу за допомогою цифрових інструментів Google.

Цифрова трансформація вищої філологічної освіти означає перехід до використання цифрових технологій та інновацій у навчальному процесі і дослідженнях в галузі філології. Це включає в себе розвиток онлайн-платформ для навчання та дистанційного доступу до матеріалів, створення інтерактивних навчальних ресурсів, застосування цифрових інструментів для аналізу текстів та мовних даних, а також впровадження нових методик викладання, які сприяють ефективному засвоєнню знань студентами. Ця трансформація сприяє покращенню якості освіти, розвитку технологічної грамотності серед студентів та викладачів, а також збільшенню доступності навчальних ресурсів для всіх зацікавлених осіб.

Здійснення цифрової трансформації вищої філологічної освіти можна реалізувати через кілька ключових кроків:

- створення або використання існуючих освітніх онлайн-платформ для навчання, які дозволяють викладачам розміщувати матеріали для самостійного вивчення, ведення дискусій, відправлення завдань та оцінювання здобувачів вищої освіти;

- розробка інтерактивних електронних ресурсів, таких як навчальні матеріали, електронні підручники, відеоуроки, онлайн-курси та інших цифрові ресурси, які здобувачі вищої освіти можуть використовувати для вивчення мов, літератури та інших аспектів філології;

- впровадження програмного забезпечення для аналізу мовних даних, лінгвістичних корпусів, віртуальних лабораторій для вивчення мовних явищ тощо;

- підготовка викладачів до ведення дистанційних курсів та використання інтерактивних засобів комунікації для забезпечення взаємодії зі студентами;

- використання цифрових інструментів для оцінювання студентів, наприклад, відправленням електронних тестів або збором завдань онлайн;

- використання відео, аудіо та інших мультимедійних матеріалів для наочного представлення матеріалу, залучення уваги студентів;

- організація тренінгів та семінарів для викладачів з оволодіння цифровими навичками та інструментами для ведення навчання в онлайн-форматі;

- стимулювання викладачів до використання новітніх цифрових технологій у викладанні шляхом надання підтримки та ресурсів для розвитку та впровадження їх інноваційних ідей.

Провівши дослідження, ми дійшли висновку, що цифрова трансформація надзвичайно важлива для вчителів мовних спеціальностей з кількох причин. По-перше, вона розширює можливості навчання, дозволяючи філологам розширити свої можливості у веденні уроків та підвищити ефективність навчання за допомогою доступу до різноманітного матеріалу, інтерактивних вправ та інструментів для вивчення мови. Відтак, у зв'язку зі зростанням популярності дистанційного навчання, вчителям мов потрібно володіти цифровими навичками для успішного проведення уроків в онлайн-середовищі, використовуючи платформи для відеоконференцій, електронні ресурси та інструменти для взаємодії зі здобувачами освіти віддалено. Нарешті, цифрова трансформація дозволяє педагогам реалізувати сучасні методи навчання, такі як інтерактивні уроки, відеоуроки, ігрові технології, що сприяє залученню уваги студентів і підвищує ефективність навчання. Отже, цифрова трансформація стає важливим інструментом для покращення якості навчання та розвитку сучасних педагогічних підходів для вчителів мовних спеціальностей.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. «Компетентністий підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи», Київ, 2004. С. 7–25. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/9772/1/10-35-1-PB%20%281%29.pdf>. (дата звернення: 29.03. 2024)
2. Биков В. Ю. “Основні концептуальні засади стратегії інформатизації освіти і головна парадигма майбутнього суспільства знань”, Національна академія педагогічних наук України; Ін-т пед. Освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014. С. 32–42.
3. Virgillito M. E. Rise of the robots: technology and the threat of a jobless future. *Labor History*. 2017. Vol. 58. No. 2. P. 240–242. URL: <https://doi.org/10.1080/0023656X.2016.1242716> (дата звернення: 07.02. 2021)
4. Сухомлин О. Цифрова компетентність здобувачів вищої філологічної освіти в умовах сучасних запитів суспільства: ціннісний аспект / О. Сухомлин // Молодь і ринок. - 2022. - № 2. - С. 170-176. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2022_2_32
5. «Information Literacy Competency Standards for Higher Education» URL: <https://alair.ala.org/bitstream/handle/11213/7668/ACRL%20Information%20Literacy%20Competency%20Standards%20for%20Higher%20Education.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.04.2024)

Манейло О.Ю.

викладач комісії економічних дисциплін
*ВСП «Дніпровський фаховий коледж
інженерії та педагогіки УДУНТ»
м. Кам'янське, Україна*

Пухальська О.М.

викладач комісії автоматизації
та електроустаткування
*ВСП «Дніпровський фаховий коледж
інженерії та педагогіки УДУНТ»
м. Кам'янське, Україна*

МУЛЬТИМЕДІЙНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ

Щоб успішно розвивати пізнавальні процеси в навчальній діяльності, необхідно шукати більш сучасні засоби й методи навчання. Використання комп'ютера з його величезними універсальними можливостями і буде одним з таких засобів.

Персональний комп'ютер – універсальний навчальний засіб, що може бути з успіхом використано на різноманітних за змістом і організації навчальних і позаурочних заняттях.

Застосування комп'ютерних інформаційних технологій у навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Інформаційна технологія навчання – це процес підготовки і передачі інформації засобами комп'ютерної техніки.

Мультимедійна форма представлення навчальної інформації найбільш актуальна на сьогоднішній день у зв'язку з комп'ютеризацією процесу навчання. З метою розвитку особистості потрібна інша методика представлення навчального матеріалу: вона повинна сприяти розвитку мислення і пізнавальної активності, забезпечувати індивідуальну траєкторію навчання. У даному контексті наочність вимагає безперервної присутності викладача, або безпосередньо керуючи процесом сприйняття й переробки інформації, або віртуально – через організацію й структуру навчального матеріалу з урахуванням психологічних особливостей сприйняття комп'ютерної інформації [1].

У зв'язку із шаленим попитом у педагогічній сфері на онлайн-технології сучасні викладачі мають досить великий вибір інструментів для підготовки

презентацій. Кожен викладач може вибрати ті ресурси, які, на їхню думку, є найбільш доцільними в роботі. Давайте ознайомимся з деякими платформами для створення презентацій, щоби надалі вибрати щось цікаве для власних занять.

Power Point від Microsoft Office – це відомий потужний інструмент для створення презентацій, яким, напевно, у своїх робочих цілях користуються представники різних професій. Важливою перевагою цієї програми є її простий і зрозумілий інструментарій. Тут можна вибрати дизайн, який підходить саме для конкретного уроку, лаконічно й структуровано подати текстовий компонент, вставити таблиці, діаграми, графіки, зображення, відео, аудіо тощо. До презентації можна в будь-який момент уносити зміни, редагувати її будь-який структурний елемент (від дизайну до тексту).

Canva – безкоштовний онлайн-інструмент для створення різного візуального контенту. Однією із особливостей цієї програми є можливість створювати не лише презентації, а й дописи для соцмереж, плакати, резюме, листівки, візитівки, розклади, дошки, сайти, відео тощо. Важливо відзначити, що для зручності Ви можете працювати як і в браузері, так і завантажити застосунок на ноутбук чи телефон.

Google Slides – є одним із важливіших сервісів для створення мультимедійних презентацій. За набором інструментів ця платформа досить схожа на Power Point, тому якщо ви опанували один із цих сервісів, то з вивченням іншого не буде жодних проблем.

Суттєвою перевагою Google Slides є можливість роботи над презентацією в команді. Така функція дозволяє викладачам працювати над мультимедійними матеріалами, до прикладу, разом із здобувачами освіти. Передусім це забезпечить активну участь слухачів під час опрацювання тієї чи іншої теми.

Prezi – онлайн-сервіс, де можна створити нестандартні інтерактивні мультимедійні презентації. Prezi пропонує понад 350 мільйонів презентацій, а тому кожен зможе вибрати те, що підходить саме йому для конкретних освітніх цілей.

Основними особливостями Prezi є:

- масштабування (збільшення фрагментів презентації з метою зосередження на окремих структурних компонентах);
- нелінійність (нестандартні динамічні переходи між елементами всієї презентації);
- командна робота (можливість створювати презентації спільно з учнями, колегами);

- простота (сервіс легкий у використанні й не потребує особливих умінь і навичок);
- доступність (презентації, створені за допомогою Prezi, можна завантажувати, надсилати електронною поштою, демонструвати віддалено тощо).

Серед недоліків сервісу (окрім того, що Prezi – платний інструмент) також у нього англійський інтерфейс [2].

Genially – універсальний сервіс, що дозволяє створювати дидактичні ресурси, презентації, ігри, інтерактивні зображення, плакати, карти, інфографіку, резюме і т.д. Ідеально підходить для всіх рівнів освіти й електронного навчання. Сервіс містить велику кількість різноманітних шаблонів, що дозволяє досить швидко створювати ресурси. Інтерактивні елементи дозволяють додавати коментарі до об'єктів, відкривати спливаючі вікна, робити гіперпосилання на слайди усередині ресурсу й зовнішні сайти. Платформа підтримує спільну роботу.

Отже, активне використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій та їх стрімкий розвиток дозволили розпочати широкомасштабне перетворення накопиченої інформації у формі електронних ресурсів. Цей спосіб подачі інформації відкриває нові можливості для ефективного зберігання і поширення даних: надійно та компактно зберігати їх, а також оперативно розширювати і в широкому масштабі.

Покращення якості вищої освіти визначається застосуванням нових методів та засобів навчання. Для активного навчання необхідно включати студентів у навчальний процес. У сучасному світі мультимедійні технології стали найбільш популярним інструментом у сфері освіти. Всебічне використання мультимедійних технологій може підвищити ефективність активних методів навчання в усіх аспектах організації навчального процесу: під час самостійної підготовки студентів, на лекціях, семінарах, практичних та лабораторних заняттях.

Засвоєння інформації, включаючи навчальну, великою кількістю залежить від того, як ця інформація сприймається. Дослідження, проведені Н.В. Басовою, Івановим В.Ф. та іншими, підтверджують, що людина запам'ятовує лише 15% інформації, коли вона подається у формі листа, і 25% – коли вона подається візуалізовано. Однак, якщо обидва ці методи передачі інформації використовуються одночасно, ця особа може сприйняти до 65% вмісту цієї інформації. Ці висновки підтверджують великий потенціал та ефективність використання мультимедійних засобів у навчанні, які базуються на візуальному та аудіальному сприйнятті матеріалу [3,4].

Список використаних джерел:

1. Гуржій А.М., Лапінський В.В. Електронні освітні ресурси як основа сучасного навчального середовища загальноосвітніх навчальних закладів. Інформаційні технології в освіті : зб. наук. праць. Херсон, 2013. Вип. 15. С. 30–38
2. Стаття «Як підготувати ефективну презентацію для онлайн-уроку». Олександра Ярошик, для Освіта.ua. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/90290/>
3. Мультимедійні технології та засоби навчання: навчальний посібник / А. М. Гуржій, Р. С. Гуревич, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський; за ред. академіка НАПН України Гуржія А. М. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 556 с.
4. Царенко О. М. Методологічні аспекти використання мультимедійних засобів у навчальному процесі // Науковий вісник Льотної академії. Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Кропивницький: КЛА НАУ, 2017. Вип. 1. С. 213-218.

Полубень А.С.

Асистент вчителя

*Чернігівська загальноосвітня школа №35 м. Чернігів
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Тараса Григоровича Шевченка,
м. Чернігів, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Розроблена у 2016 році Концепція «Нова українська школа» передбачає інтеграцію навчальних предметів з метою усунути протиріччя між обсягом знань та можливістю їх засвоєння.

Українські науковці зробили вагомий внесок у вивченні питання впровадження інтегрованого навчання в освітній процес. Зокрема, виділяємо напрацювання Н. Бібік, С. Гончаренко, А. Степанюк, І. Козловської, В. Ільченко, Г. Ткачук, О. Муращенко, Т. Підгорна. Їх дослідження стосуються загальнодидактичних засад організації інтегрованого навчання, підготовку фахівців та особливостей впровадження інтегрованих уроків.

На думку Т. Підгорної, інтеграція передбачає, що зміст навчального матеріалу та форма, якій він пропонується учням, повинні бути такими, щоб формувати цілісне бачення світу, де все взаємопов'язане, всі розмежування умовні і рухливі [2, с.135].

О. Ноздрова наголошує, що на сьогодні існує декілька видів організації інтегрованого навчання. А саме: мультидисциплінарний підхід, міждисциплінарний підхід та трансдисциплінарний підхід. Кожен з цих підходів має свої переваги та недоліки, але всі вони спрямовані на формування в учнів цілісної картини світу [4, с.217].

Перевагами інтегрованого підходу можна вважати свободу педагога щодо вибору теми, змісту та засобів організації навчання молодших школярів. Крім того, інтегрований підхід поживляє навчальну діяльність учнів та позбавляє їх від перевантаження.

З 24 лютого 2022 року система освіти в Україні стикнулася з новими викликами, а саме, здійснення освітнього процесу в умовах воєнного стану. Це призвело до необхідності трансформації усталених моделей організації навчання.

Реалізація інтегрованого навчання в початкових класах має спиратися на рекомендаційні положення листа Міністерства освіти і науки України від

06.03.2022 № 1/3371- 22 «Про організацію освітнього процесу». Звідси, на сьогодні значногорозповсюдження набула змішана форма навчання, що передбачає онлайн та офлайн навчання. Така модель навчання передбачає інтеграцію з популярними сервісами, серед яких найбільш широкого застосування набула платформа GoogleClassroom [1].

Отже, формат змішаного навчання передбачає самостійну роботу учня онлайн – це може бути перегляд відео, презентації, прочитання теорії тощо. А під час оффлайн занять діти відпрацьовують застосування цієї теорії. Таким чином, всі активності та заняття, що відбуваються в школі, мають поєднуватись та на практиці закріплювати знання, здобуті учнем при самостійній роботі онлайн.

Таким чином, основними особливостямивпровадження інтегрованого навчання в початкових класах в умовах воєнного часу є:

1. **Безпека:** Перш за все, необхідно забезпечити безпеку учасників навчання. У воєнний час можуть діяти обмеження щодо переміщення людей та збору населення у великі групи. Інтегроване навчання може бути проведене за допомогою віддалених технологій, наприклад, відеоконференцій або онлайн-курсів, щоб зменшити ризики для учасників.

2. **Адаптація до умов військових дій:** Навчальна програма повинна бути адаптована до реальних умов військових дій. Це може включати навчання навичкам виживання, медичному допомогу в умовах війни, основам безпеки та захисту, а також розуміння того, як діяти в небезпечних ситуаціях.

3. **Психологічна підтримка:** Учасники навчання, особливо діти, можуть відчувати стрес та тривогу через воєнний конфлікт. Важливо забезпечити їм психологічну підтримку та допомогу у засвоєнні навчального матеріалу. Це може включати психологічні консультації, групові сесії підтримки та включення психологічних аспектів в навчальну програму.

4. **Гнучкість і адаптивність:** Умови воєнного стану можуть швидко змінюватися, тому важливо мати гнучкі плани та бути готовими адаптуватися до нових обставин. Навчальна програма повинна бути гнучкою і може змінюватися в залежності від обставин.

5. **Співпраця з органами влади та гуманітарними організаціями:** Успішне проведення інтегрованого навчання в умовах воєнного стану може вимагати співпраці з місцевими владами, військовими чиновниками та гуманітарними організаціями для забезпечення безпеки та потреб учасників навчання.

Враховуючи ці особливості, організація інтегрованого навчання в умовах воєнного стану може бути складною, але важливою для забезпечення навчання та безпеки населення в таких умовах.

Загалом система змішаного навчання набула своєї актуальності в період коронавірусу, і знайшла свій розвиток з початком війни. Основною перевагою такого формату є те, що частину курсу учні проходять самостійно та при цьому можуть самостійно обирати зручний час і місце, що має велике значення в умовах воєнного стану.

Таким чином, впровадження інтегрованого навчання в початкових класах в умовах воєнного часу має свої особливості, що педусім пов'язанні з забезпеченням безпечних умов навчання і як наслідок широким розповсюдженням змішаної форми навчання.

Список використаних джерел:

1. Буймістер Л. Організіція освітнього процесу в умовах війни. *Майбуття*. 2022. Вип №19 (690). С. 1-4.
2. Підгорна Т., Твердохліб І. Особливості підготовки майбутніх вчителів до впровадження інтегративного підходу в освітній процес. *Український педагогічний журнал*. 2023. Вип. №3. С. 132-143
3. Муращенко О.В. Готовність вчителів початкових класів до впровадження інтегрованого навчання молодших школярів. *Інновації в сучасній освіті: методологія, технології, ресурсне забезпечення, дидактичні та виховні аспекти. Збірник наукових праць за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2022 р.)*. Ізмаїл: РВВ ІДГУ, 2022. С. 75-80
4. Ноздрова О.П. Використання сучасних методів інтегрованого навчання в сучасній освіті. *Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти: збірник наукових праць / редкол. О. Я. Чебикін та ін.* Одеса: Університет Ушинського, 2022. С. 215-223

Селіна І.Л.

старший викладач кафедри мовної та профільної підготовки
Навчально-науковий інститут міжнародної освіти
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

АУДІЮВАННЯ - НАЙСКЛАДНІШИЙ ВИД МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Завдання викладача української мови як іноземної - сформувані в студентів навички й вміння в усіх чотирьох видах мовленнєвої діяльності (говоріння, письмо, аудіювання та читання) на достатньому рівні, оскільки від цього залежить рівень володіння українською мовою, а отже й ефективність мовленнєвої комунікації. У процесі навчання іноземних студентів неможливо приділяти увагу лише одному з видів, бо вони необхідні всі й завжди частково поєднуються між собою, але найбільшу увагу все ж таки слід приділяти аудіюванню, бо саме цей мовленнєвий вид спричиняє найбільші труднощі в його опануванні.

Згідно з дослідженнями психологів, найскладнішим видом мовленнєвої діяльності для розвитку вмінь і формування навичок під час навчання нерідної мови є аудіювання через те, що під час цього процесу:

- відбувається напружена робота пам'яті (оперативної та довготривалої);
- найскладніша розумова діяльність (прогнозування, усвідомлення, запам'ятовування);
- без опори на зір у пам'яті людини зберігається лише 20% почутого, водночас у повсякденному житті цим умінням вона користується найчастіше аж 42%;
- треба одночасно слухати, чути, розуміти та тримати в пам'яті суть усього почутого [1].

До того ж іноземні студенти стикаються з низкою труднощів під час цього процесу:

- інформація озвучується один раз та короткий проміжок часу;
- викладачі або співрозмовники мають різний темп мовлення;
- слід утримувати в пам'яті інформацію, що надходить поступово;
- наприкінці забувається початок отриманої інформації;
- бракує навичок сприйняття інформації іноземною мовою.

Внаслідок цього студенти, які здобувають вищу освіту іноземною мовою, зокрема українською, погано розуміють лекції, некомфортно почуваються на практичних заняттях з різних предметів, мають труднощі з виконанням тестових та текстових завдань на аудіювання тощо, тобто постійно перебувають у стресових умовах [2].

Невміння слухати та розуміти почуте створює багато проблем для іноземних студентів, які навчаються в Україні, не тільки в навчально-професійній сфері, а й в суспільно-політичній, соціально-культурній та побутовій.

Як правило, фундамент аспектичних навичок з української мови як іноземної закладається у студентів на підготовчому відділенні, саме там у них формуються слухомовні, інтонаційні, лексичні, граматичні навички та мовленнєві вміння, що відповідають рівням A1 та A2, й охоплюють усі види мовленнєвої діяльності, зокрема аудіювання. Від того, на скільки якісно й ефективно буде засвоєно базові знання іноземцями, залежить насамперед подальше їхнє навчання в українських закладах вищої освіти та подальше ефективне формування навичок та вмінь аудіювання інших рівнів, тобто залежить подальша їхня міжкультурна комунікація в різних життєвих ситуаціях загалом. Тому формування навичок аудіювання на уроках з української мови як іноземної вимагає від викладача ретельної підготовки, продуманої та цілеспрямованої роботи. Робити це треба послідовно та системно, використовуючи вправи, які спрямовані на підготовку до аудіювання (тренувальні) та вправи, які безпосередньо спрямовані на навчання аудіювання (комунікативні) [3].

Тренувальні вправи націлені на зняття лінгвістичних або психологічних труднощів у іноземних студентів для того, щоб привернути їх увагу до усвідомлення змісту. Такі вправи спрямовані на навчання мовленнєвого слуху, на формування вірогідного прогнозування, на розвиток короткострокової пам'яті та словесно-логічної пам'яті, на вміння ідентифікувати українські реалії тощо

Комунікативні вправи спрямовані на формування у студентів умінь усвідомлювати мовленнєві висловлення, які наближені до реального спілкування. Такі види вправ орієнтовані на навчання аудіювання, яке може частково контролюватися чи не керуватися, на розвиток умінь переробляти та фіксувати почуте тощо.

На початковому рівні для засвоєння та розвитку такого рецептивного виду мовленнєвої діяльності в процесі навчання залучають адаптовані аудіотексти, а надалі – неадаптовані тексти різного стилю.

Перед прослуховуванням аудіотекстів необхідно обов'язково ставити перед студентами конкретне кінцеве завдання. Не можна спочатку слухати, а

потім отримувати завдання, оскільки такий спосіб навчання викликає в іноземців багато непотрібних труднощів, непорозуміння та несприйняття прослуханої інформації, непотрібне запам'ятовування чогось, небажання виконувати такі завдання тощо.

Мета прослуховування аудіотексту може бути різною:

- зрозуміти загальний зміст почутого;
- дати відповідь на конкретне запитання;
- запам'ятати якісь конкретні деталі;
- пригадати послідовність виконання якихось дій;
- знайти незнайому лексику;
- визначити думку співрозмовника;
- оцінити висловлення тощо.

Такі види завдань будуть сприяти надалі краще, швидше та легше виконувати різні вправи та тести на аудіювання, розуміти висловлювання співрозмовника, усвідомити його відношення до якогось повідомлення, вести діалог тощо.

Отже, слухове розуміння «іноземної мови не виникає автоматично, а формується в процесі ефективного навчання» [4]. Навчання іноземних студентів аудіювання з української мови – це дуже складний процес, який потребує старанної підготовки, обміркованого, послідовного та системного підходу до цього виду мовленнєвої діяльності, використання різних видів вправ та різностильових аудіотекстів в контексті кінцевої цілі в процесі навчання.

Список використаних джерел:

1. Денисенко С. М. Врахування особливостей пам'яті при створенні електронних освітніх ресурсів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. [Електронний ресурс]. 2016. № 2. С. 26-30. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2016_2_7.
2. Щокіна Тетяна. Аудіювання як один із видів мовленнєвої діяльності на заняттях з іноземної мови. *Молодь і ринок*. 2014. № 5. С. 79-83.
3. Федорова О. А. Шляхи подолання проблем аудіювання українського мовлення у іноземних слухачів підготовчого відділення. *The Unity of Science: International Scientific Periodical Journal*. 2015. № 3 С. 71-73
4. Підручна З. Ф. Аудіювання як компонент розвитку комунікативних навичок. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Педагогіка*. [Електронний ресурс]. 2011. № 2. С. 171-177. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/298>

Чиченьова О. М.

старший викладач

кафедри технологій оздоровлення і спорту

Національного технічного університету України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

м. Київ Україна

Новікова І. В.

старший викладач

кафедри технологій оздоровлення і спорту

Національного технічного університету України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

м. Київ Україна

Лукачина А. В.

старший викладач

кафедри технологій оздоровлення і спорту

Національного технічного університету України

“Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”

м. Київ, Україна

DISTANCE LEARNING FOR HIGHER EDUCATIO ACQUIRES IN THE CONDITIONS OF TODAY'S REALITY

In recent years, distance learning has gained global, world importance. Its advantages over other types of education are considered to be: accessibility, independence, discipline, a conscious attitude of the student of higher education to the educational process, acquisition of theoretical knowledge, skills and abilities that will be useful in further professional activities. The effective use of modern technologies, which are used by the teacher, will allow to significantly increase the amount of theoretical, lecture, educational material and this will help the student learn a significant amount of new information.

Today, under the influence of tragic events in the country (war), which determined special living conditions for the entire nation, the education system has undergone significant changes that are closely related to the solution of all circumstances and problems. The contradiction between traditional education and the tendency to involve more and more distance education, in the conditions of a constant, growing amount of new knowledge, is gaining significant momentum.

Distance learning is determined by a number of objective and subjective reasons. It allows you to create a certain system of interaction between students and teachers, with the help of computer, television and video tools. Provides an opportunity for students of higher education to communicate, exchange acquired information, show support and attention to students whose living conditions do not contribute to the opportunity to get a decent education at the appropriate level. Distance learning provides greater opportunities for teachers to develop educational programs aimed at stimulating the cognitive activity of students. Thanks to the application of information technologies, significant progress has been made in the direction and organization of personally-oriented training, aimed at the harmonious development of a student of higher education.

Distance learning involves the use and access to many sources of information located on the Internet. The possibility of individualizing the educational process for everyone is especially evident in this type of education. By updating plans, programs, complexes, their implementation, adjustments within the curriculum (in accordance with current circumstances), as a result of the combination of these involved components, a new direction is provided in the field of assimilation of educational material and knowledge.[1]

However, one should take into account the fact that remote technologies can be effective only in the presence of the appropriate infrastructure, computer educational and methodological support.

According to the conclusions of scientists, educational activity plays a decisive role in the formation of intellectual, spiritual and physical qualities of an individual. The effectiveness of the educational process is directly dependent on the cognitive activity of young people. The distance form of education also has a significant arsenal of influence of various means and methods on the student. However, the mechanisms of effective use of these educational opportunities, in order to increase the capacity of the young specialist's cognitive activity, to ensure high-quality, professional training, remain not yet fully developed.

Changes in the education system were most acutely manifested by emerging contradictions, namely: - between the need to actively use the latest educational technologies and the practical unwillingness of teachers to apply them in practice; - between the unlimited possibilities of the latest educational technologies in the process of activating the cognitive activity of higher education seekers and insufficient use of these possibilities in the learning process.

Distance learning creates additional conditions for the development of integration processes in global education. Modern information technologies are becoming one of the most important tools for the modernization of higher education in general, its management and ensuring the availability of education to all who

wish. The purpose of informatization of education is to provide conditions for meeting the needs of citizens, society, and the labor market in high-quality specialists of their profession, through new opportunities offered to all participants of the educational process in choosing a scientific direction, searches, relevant literature, and information sources in specially created resources. [2]

The informatization process is long-term and covers almost all areas of the education system. It combines the acquired achievements and contributes to the creation of an information platform to ensure the fulfillment of the given volume of organizational and methodological work, scientific research. The development of the global computer network has opened up new perspectives in the educational process. The traditional education system is currently experiencing a "second wind" thanks to the use of innovative, modern technologies, which are so actively implemented in the activities of various educational institutions that teachers are increasingly talking about distance learning as the educational technology of the future.

The main function of an educational institution is to teach students to learn, to always be ready for changes, to work with more complex projects, to expand the already acquired horizons of knowledge and skills in other fields. Also, the creation of an educational remote environment is promising for people who want to get a new specialty or improve their qualifications without leaving work; for those who have health limitations, or live in remote areas where there are no suitable educational institutions, or in other life situations.[3]

A student of higher education, in the process of such training, needs to take an active position in perceiving the educational material, which will improve its assimilation, and the economical use of time, convenient locations (the mandatory presence of the student in the classroom is not required), will provide an additional bonus in psychological, emotional aspects.

In-depth study of the new role of the teacher in distance learning is also fundamentally important. Already now, it is obvious that traditional pedagogical functions are not separated, but combined between the teacher-author of the courses, the teacher-organizer (interpreter) of the course, the teacher-programmer who provides the content of the prepared course in an electronic format, which in turn, as practice shows, is a certain problem for many teachers.

One should not think that the improvement of the quality of education will happen automatically and that all students of higher education will be responsible, disciplined, focused on learning, and teachers will have the most interesting developments of educational material. Numerous publications, research, acquired experience, intuition, over time, of course, will increase the possibilities of distance learning. The results of improving the quality of education, provided that proper

levels are maintained in line with modern trends and the development and implementation of innovative educational and methodical materials and resources, will gain more and more popularity and will enable higher education seekers to approach European education standards, where distance learning occupies one from leading positions.

List of references:

1. Bobrovskyi M., Yakubov S. Distance learning experiment in Kyiv schools, transition to blended learning with elements of personalization based on the Moodle platform. International scientific and practical conference "Moodle Moot Ukraine 2017". Ukraine, Kyiv, KNUBA. 2017. P.25

2. Gubina A., Martyniuk A. Possibilities of the Google Classroom service in education in higher education institutions. Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Ukraine, Ostrog, NaUOA, 2019. P. 86.

3. E. Dolynskyi. Distance learning is one of the progressive forms of specialist training. Theoretical issues of culture, education and upbringing: a collection of scientific papers. Ukraine, Kyiv. KNLU, 2010. P. 18.

СЕКЦІЯ 4. ПСИХОЛОГІЯ

Гончаренко І.В.

професор кафедри бджільництва
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна

Арсенко Т.О.

студентка магістратури
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
м. Київ, Україна

ІПОТЕРАПІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З АУТИЗМОМ

Актуальність. Аутизм - це психічний розлад, порушення соціальних взаємодій та розлади в емоційній сфері. Перша згадка про «аутизм» була зроблена в 1910 р. швейцарським психіатром Ейгеном Блейлером (*Eugen Bleuler*), який використав цей термін для опису певного набору симптомів, що вважалися симптомами шизофренії як форми крайньої соціальної ізоляції. В основу цього поняття, що означає «ненормальне самозамилування», він поклав грецьке слово «*ауто*» («сам»), підкреслюючи «занурення пацієнта у світ власних фантазій і коли будь-який зовнішній вплив сприймається, як нестерпна реальність».

Аутизм зазвичай проявляється у ранньому віці, тому повна назва цього захворювання звучить як *ранній дитячий аутизм (РДА)*. Частота проявів залежить від статі – аутизм у дівчаток зустрічається за різними даними у 3-5 разів рідше, ніж у хлопчиків. Це пояснюють можливою наявністю захисту у жіночому геномі або різною генетикою аутизму у жінок та чоловіків. Деякі вчені пов'язують різну частоту виявлення захворювання з кращим розвитком комунікативних навичок у дівчаток, тому ознаки легкої форми аутизму можуть бути компенсовані та непомітні [6].

Надзвичайно актуальною проблемою сьогодення є стрімке збільшення кількості дітей з аутизмом. За статистикою, майже 1% дітей у всьому світі

мають цей діагноз. В Україні з 2008 по 2013 рік за даними МОЗ України захворюваність на розлади зі спектру аутизму зросла в 3,8 разів з 2,4 до 9,1 на 100 000 дитячого населення. Однак механізми виникнення аутизму в ранньому дитинстві до кінця не вивчені.

Постановка проблеми. В останні роки значно зростає кількість дітей, яким ставлять діагноз «аутизм». Даний розлад давно звертає на себе увагу багатьох дослідників, так як єдина причина його появи, так і причина його поширення, досі невідома.

Аналіз літературних джерел. Захворюваність на аутизм у дітей не залежить від географічних, расових чи етнічних факторів, а також не залежить від рівня інтелекту та соціального статусу батьків. Прояви аутизму в ранньому дитинстві не зникають з віком, вони просто змінюються. Дедалі більша поширеність самотності, безпорадності та дезадаптації у дітей з аутизмом у ранньому дитинстві робить ще більш актуальним пошук ефективних способів фізичної реабілітації цих дітей протягом усього їхнього життя.

Діти з аутизмом є найменш захищеною категорією населення України і потребують особливої уваги з боку держави, науковців, лікарів, психологів, педагогів, реабілітаційного персоналу.

Ранній дитячий аутизм науковці визначають як розлад, що виникає внаслідок порушення розвитку головного мозку й характеризується вираженим і всебічним дефіцитом соціальної взаємодії та спілкування, а також обмеженими інтересами й повторюваними діями [6-8].

Основними визначальними ознаками його є аутистичні форми контактів, розлад мови, її комунікативної функції, порушення соціальної адаптації, розлади моторики, стереотипна діяльність, порушення розвитку. Всі вказані ознаки починають проявлятися у віці до трьох років [4, 5]. Схожі стани, які характеризуються м'якими ознаками й симптомами, відносять до розладів аутистичного спектра [1, 2].

Шукаючи необхідні методи реабілітації дітей з аутизмом, ми обрали іпотерапію як важливий засіб адаптації дітей до сучасного суспільства.

Термін «іпотерапія» виник порівняно недавно і походить від грецького слова *hippos* – кінь. Загалом під поняттям «іпотерапія» вважають форму лікувальної фізичної культури, де як інструмент реабілітації виступає кінь. У світовій реабілітаційній практиці лікувальна верхова їзда розглядається як багатофункціональний метод реабілітації, що дозволяє враховувати психологічний і фізіологічний статуси людини. Цей метод чинить комплексний позитивний вплив не тільки на фізичний статус пацієнта, але і на його психоемоційний стан, сприяє максимальній мобілізації вольової діяльності, соціалізації, а також формування більш гармонійних відносин зі світом.

При аутизмі у дітей лікування здійснюється з використанням коня як посередника, із застосуванням «мови жестів», з дотриманням тиші, дистанції [2, 3].

Для забезпечення лікувальної ефективності верхової їзди потрібно створити певні умови, а саме: безпеку вершника й оточуючих людей, правильність рухів коня, гармонізацію рухів коня і вершника. Багато в чому це залежить від вибору та підготовки коня. Іпотерапію, як відомо, проводять з людьми, у яких є вади рухового апарату, нервової системи чи певних органів. Тому вимоги до використання для іпотерапії коней інші, ніж до звичайних робочих, спортивних чи прогулянкових коней [3].

Кінь вимагає постійної до себе уваги, і, саме тому, зростають здібності людини в адаптації до реальності. Для дитини, що страждає психічними розладами, положення верхи на коні є «виграшним». Верховна їзда вимагає концентрації уваги, усвідомлюваних дій, уміння орієнтуватися в просторі [4].

Контакт з конем у цих дітей допомагає побудувати емоційний зв'язок. Дітям з аутизмом важко встановлювати емоційний контакт з оточуючими. Їм важко підтримувати зоровий контакт, висловлювати свої почуття і показувати, кого вони люблять. З кіньми вони мають можливість спілкуватися не вербально, а фізично. Вони можуть гладити їх, обіймати, вичісувати [8].

Таким чином хворі на аутизм дітки будують емоційний «міст» з конем і вчаться висловлювати свої емоції також іншим людям. Терапія конями дає дітям-аутистам відчуття себе, власного тіла та вчить їх спілкуватися з навколишнім світом. У дитини зростає впевненість у собі, оскільки вона відчуває, що вміє розмовляти та працювати зі своїм конем. Ці діти швидко прив'язуються до коня, на якому вони їздять, а потім до своїх вчителів, тренерів, терапевтів і членів сім'ї.

Дітям з аутизмом часто важко орієнтуватися в просторі. За допомогою кінної терапії ці діти під час гри орієнтуються в напрямку і таким чином легше сприймають і запам'ятовують його. Діти-аутисти вчаться керувати конем, що дає їм більше можливостей для спілкування. Вони отримують природну мотивацію до руху, а разом з цим і природну мотивацію до спілкування. Терапія покращує когнітивні процеси дитини. Наприклад, терапевти пропонують дітям кидати кольорові м'ячі у призначений кошик під час катання, торкатися очей, рота та вух під час дитячої пісні та розпізнавати різні картинки. Захоплення від верхової їзди стимулює спілкування, оскільки вершник спілкується і з терапевтом, і з конем. Діти-аутисти, які не розмовляють, раптом відчувають бажання щось сказати, тому що вони називають ім'я коня і змушують його йти.

Висновок. Таким чином, проведений огляд літератури свідчить, що на сьогоднішній день проводиться багато різноманітних досліджень, присвячених вивченню взаємодії тварин і людей. Вчені виявили сприятливий вплив на людину при спілкуванні з тваринами. Така взаємодія дозволяє не тільки лікувати, але й попереджувати захворювання, нормалізувати стан нервової системи, покращувати психоемоційний стан. Також перші результати використання іпотерапії в комплексному лікуванні дітей з аутизмом показують, що спілкування, гра, їзда на коні прискорюють досягнення позитивних зрушень у розвитку дітей. Таким чином, іпотерапія може бути досить ефективним додатковим методом лікування аутизму.

Список використаних джерел:

1. Банди А., Лейн Ш., Мюррей Э. (2017). Сенсорна інтеграція: теорія і практика. Теревінф, 768 с.
2. Видря О. В., Гончаренко І. В. (2019). Іпотерапія: основні вимоги до коней та їх підготовка до лікування хворих. Зб. матеріалів 73-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Сучасні технології у тваринництві та рибництві: навколишнє середовище – виробництво продукції – екологічні проблеми» (3-4 квітня 2019 року, м. Київ, НУБіП України). 118-120.
3. Гончаренко І.В. (2018). Відбір та система підготовки коней для іпотерапії / Науковий вісник НУБіП України. Серія «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва». 289. 152-163.
4. Гончаренко І., Вінничук Д. (2014). Тренінг коня з врахуванням біології його зору та слуху. Матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції "Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії" (29-30 вересня 2014 р., м. Переяслав-Хмельницький). 6-7.
5. Скрипник Т. В. (2010). Феноменологія аутизму: Монографія. К.: в-во "Фенікс", 320 с.
6. Хандогіна А.В. (2016). Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 32 (2), 197-204.
7. Шульженко Д. (2010). Аутизм – не вирок. Львів: Кальварія, 224 с.
8. Додзіна, О. Б. (2008). Психологічні характеристики мовного розвитку дітей з аутизмом. Дефектологія. 6, 44-52.

Іванова О. С.

доктор філософії з психології,
старший викладач кафедри практичної психології,
*Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна*

ПРИЧИНИ СТРЕСУ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ УКРАЇНИ

За останні роки у світі відбулися події, що завдали масштабних наслідків на усіх жителів планети, це пандемія, перехід в онлайн режим у навчальній, професійній та сфері міжособистісних відносин. Для багатьох людей сьогодні актуальним є питання виживання та задоволення базових потреб для життєдіяльності, що пов'язане з воєнним станом у країні та щоденними атаками з боку країни-агресора.

Сучасна людина постійно перебуває у стресі. Усвідомлює вона це чи ні, проте більшість факторів нинішнього середовища тим чи іншим чином підводять до певного роду небезпеки та проблеми вибору, що також є причиною стресів. У час, коли суспільство докладає чи не всі зусилля, щоб полегшити життя та знизити напруження, винаходить багатофункціональну та наділену інтелектом техніку та різноманітні інновації, вимоги до людини з приводу її багатозадачності та витривалості все одно підвищуються, а питання стрімкого та масштабного зростання рівня стресу залишається критичним.

У зв'язку з цим спостерігаємо, що людина сьогодення намагається відсторонитися від інших, проявити егоїзм та все частіше стає маріонеткою власних страхів, тривоги, сумнівів, депресивних станів, ілюзій, деяких негативних рис характеру, гордині, стремління домінувати та керувати. Коли ми перебуваємо у стресі, з'являється напруження, яке блокує тіло, емоції та думки. Вмикаються інстинкти виживання. Стратегії бий, біжи чи завмири. Творча складова блокується і людина, находячись у напрузі, приділяє увагу своєму виживанню, а не створенню нового та творчості. Коли ж людина розслабляється, посміхається, сміється, у неї виникають і творчі думки, в потенціал для формування своїх нових думок, виникають почуття радості та ентузіазму, які переходять в дії та реалізацію намічених творчих думок.

Аналіз наукових джерел показує, що особливості перебігу стресових станів особистості та специфіка роботи з наслідками цих станів, залишаються актуальними питаннями для дослідників із галузей соціології, психофізіології, медицини та психології. Проблематика стресових станів розвивається у

працях Г. Сельє, Т. Кокса, Р. Лазаруса, С. Фолкмана, Г. Купера, Дж. Брайта, Дж. Віткіна, Д. Грінберга, Н.Є. Водоп'янової, Л.О. Китаєв-Смика, Л. Леві, Р.С. Нємова, В.В. Суворової, О.Я. Чебикіна, Ю.В. Щербатих та інших.

Питання точної інтерпретації стресу все ще опрацьовується вченими – дослідниками, проте ми можемо опиратися на кілька визначень, що розкривають різні сторони поняття. Стрес визначається як неспецифічна (тобто подібна на різні види подразників) реакція організму на вимогу, що висувається до нього навколишнім середовищем.

Прийнято вважати, що стрес – це своєрідна реакція на справжню чи уяву небезпеку, що постала перед людиною. В.В. Суворова розкриває поняття стресу як певного функціонального стану організму, котрий формується внаслідок впливу зовнішніх негативних факторів на психічну активність людини, її нервові процеси або на роботу периферійних органів. Як показує аналіз літератури, поняття стресу може проходити: 1) як відчуття напруження, що утворилося у відповідь на небезпечні чи неприємні аспекти в життєвих обставинах; 2) як суб'єктивна реакція, що охоплює внутрішні стани напруження та збудження та виражається як певна емоція, захисна реакція та спроба адаптації (вирішення проблемної ситуації), що проходять внутрішньо; 3) як фізична реакція організму на якусь вимогу або на фактор, що здійснює негативний ефект на нього.

Зазвичай стресове напруження проходить у три стадії: тривоги, опору та виснаження. Стадія тривоги починається з виникненням певного чинника, що подразнює психіку людини. Вона супроводжується змінами у фізіологічному плані: зростанням частоти дихання та пульсу, підняттям тиску; на психічному рівні у людини змінюється фокус уваги, яка повністю стає зосередженою на чинникові, що подразнює, також підвищується ситуативне контролювання ситуації. Ці процеси активізуються для того, щоб привести в стан мобілізації захисні можливості організму. Переважно більшість випадків стресу завершуються на цьому етапі, коли тривога та переживання спадають, а стрес минає.

Проте якщо чинник стресу продовжує дію на людину, починається стадія опору. Під час цього організм перелаштовується у захисну позицію, підключаючи «резервні сили», навантаження на системи організму стає максимальним.

Повертаючись до визначення поняття стрес, у перекладі з англійської мови слово «стрес» означає «натиск, тиск, напругу». Першим же дав визначення стресу канадський фізіолог Ганс Сельє [1]. Відповідно до його визначення, стрес – це усе, що веде до швидкого старіння організму або викликає хвороби. Виникає питання, як людський організм може протистояти

стресові і керувати їм? Звернемося до активних способів підвищення загальної стійкості людського організму. Їх можна спробувати розділити на три групи:

Перша група – включає способи, що використовують фізичні фактори впливу – це фізична культура, загартовування організму, біг підтюпцем тощо.

Друга група – аутогенне тренування, психотерапія, гіпноз.

Третя група способів підвищення загальної стійкості організму зв'язана з біологічно активними речовинами.

Визначеною притягальною силою володіє й алкоголь, що полягає в його особливостях дії на людську психіку. Вплив алкоголю різнобічно. Помірне й епізодичне вживання алкоголю підвищує настрій, зм'якшує занепокоєння, тривогу, напруженість, робить людини більш товариським, контактним.

З тривалим продовженням дії стресового чинника організм втрачає здатність та ресурсні можливості для опору, резервні сили вичерпуються, протистояти стресові стає все складніше. Тоді стрес ніби заповняє людину, виникають різного роду психосоматичні порушення [2].

З багатьох наукових матеріалів, заснованих на експериментальних дослідженнях, можна побачити, що не останню або, навіть, основну і провідну роль у формуванні стресів грають суб'єктивні фактори (стресори), тобто ті, які перш за все формуються не під впливом реальної загрози та небезпечних зовнішніх обставин, а під впливом негативних думок, песимістичного мислення, пригніченого настрою та інших шкідливих розумових тенденцій, які є результатом складних обставин у рамках виконання завдань та несення відповідальності за них у професійному просторі установ, організацій та інших місць праці конкретного індивіду.

Отже, важливо пам'ятати, що у складні ситуації життя особистості, ми маємо з обережністю ставитись до себе, свого фізичного та психічного здоров'я, а також до нашого близького оточення. Важливо спостерігати за собою та напрацьовувати навичку спостерігача, для того щоб завчасно звернутись за допомогою, або допомогти собі особисто, коли не має нікого поряд, наприклад – подихати, подивитись у небо, посміхнутись, відчутти стопи. Адже головна цінність – це людське життя!!! Бережіть себе та своїх близьких.

Список використаних джерел:

1. Іванова О. С. Особливості взаємозв'язку проявів стресу з психічними станами. *Науковий журнал «Габітус» з соціології та психології*. 2021. Випуск 27. С. 87-93. DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.27.14>.

2. Іванова О. С. Взаємозв'язок рівня стресу та самооцінки стресостійкості з копінг стратегіями поведінки. *Дніпропетровський науковий часопис публічного управління, психології, права № 2, 2022*. С. 109-116. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.2.18>.

Кокарева А.М.

професор кафедри педагогіки та психології професійної освіти,
кандидат психологічних наук, доцент,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

Шапенко Н.В.

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

ТРИВОЖНІСТЬ ЯК ЧИННИК ДЕФОРМАЦІЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ

Тривожність як чинник деформації поведінки людини може проявлятися в різних аспектах її життя. Насамперед, постійний стан тривоги може призводити до змін у поведінкових реакціях людини. Тривожну поведінку можна розглядати як деформацію нормального психологічного функціонування людини. У деяких випадках тривожна поведінка може бути пов'язана з переживанням сильного стресу, травми або інших негативних подій, які призвели до порушення емоційної рівноваги.

В науковій літературі, тривога розглядається як нормальна і дуже важлива емоція, яка попереджає індивіда про небезпеку і приводить його у стан «готовності» до відповідних дій. Здатність людини тривожитись на здоровому рівні є важливим і необхідним для виживання у непростих життєвих умовах. Коли людина повністю занурюється у тривожний стан, тоді тривожність розглядають як основний механізм розладів емоційної сфери особистості [1]. Деформація тривожної поведінки проявляється в тому, що людина починає переживати занепокоєння і тривогу навіть за відсутності реальної небезпеки або загрози. Вона може стати надмірно чутливою до дрібниць, переживати через незначні події або постійно очікувати негативних наслідків.

Тривожність – це нормальна реакція організму на стресові ситуації або загрози, особливо в часи війни. Тривожна поведінка в кожної людини може проявлятися в різних формах, залежно від індивідуальних особливостей сприймання ситуації, в якій вона перебуває. Симптоми тривожності можуть містити фізичні прояви (наприклад, підвищене серцебиття, пітливість, тремтіння, запаморочення), психологічні прояви (наприклад, занепокоєння, нервозність, страх), а також поведінкові прояви (наприклад, уникнення

ситуацій, що спричиняють тривогу). До воєнних дій причини тривожності були багатфакторними. Вони розглядалися під кутом зовнішніх стресових факторів, внутрішніх конфліктів, що характерні для певного періоду життя особистості, вплив особливостей функціонування нервової системи людини з впливом соціальних й психологічних чинників.

Постійна, надмірна, деструктивна, патологічна тривога може мати наслідки для здоров'я [2]. Тривожність може переростати у більш складні форми її прояву: тривожні розлади, панічні розлади, obsесивно-компульсивні розлади, посттравматичні стресові розлади та інші. Беручи до уваги симптоми, які проявляються під час тривоги, можна сказати, що тривожність впливає на когнітивні функції людини, на її здатність концентруватися, ухвалювати рішення або аналізувати інформацію. Постійні занепокоєння і тривога можуть ускладнювати процес ухвалення обґрунтованих рішень і погіршувати якість мислення. Крім того, тривожність може позначатися на емоційному стані людини, роблячи її більш дратівливою, схильною до переживань і змін настрою. Це може позначитися на стосунках з оточенням і призвести до конфліктів або ізоляції. Тривожна поведінка може також призвести до дезадаптації в соціальному середовищі.

Для попередження негативних наслідків тривожного стану особистість повинна здійснювати самоаналіз. Тобто оцінювати свій психологічний стан. Проте проблемою є те, що підвищений рівень тривоги найчастіше призводить до фізіологічного та психологічного виснаження. І самотужки подолати відчуття тривожності та підвищити рівень стресостійкості людині не завжди вдається.

Загалом, тривожність є нормальною реакцією людини на стрес, але іноді вона може переростати у довготривалі та неприємні діагнози, що потребують втручання спеціалістів. Мова йде про те, що тривожність може слугувати фактором деформації поведінки людини, значно ускладнюючи її життя і взаємодію з навколишнім світом. Тому важливо звертатися за допомогою фахівців і працювати над подоланням тривожності для відновлення психологічної рівноваги та якісного життя. Тривожна поведінка не завжди проходить самостійно і без належної психологічної підтримки та терапії людині складно подолати стан тривожності і повернутися до повноцінного життя.

Список використаних джерел:

1. Олішевська В. Подолання тривожності як чинник соціально-психологічної адаптації підлітків. *Наука і молодь – 2023: пріоритетні напрями глобалізаційних змін: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф.*

здобувачів вищої освіти і молодих учених (м. Київ, 14 квітня 2023 р.). 2023. Випуск 8. С. 315-319. URL: https://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/konferenc/2023/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7_%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84_2023.pdf

2. Заєць С. Особливості переживання тривожності дорослими в період війни. *Актуальні проблеми психічного здоров'я: матеріали всеукр. студ. інтернет-конференції (25 травн. 2023 р.).* Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2023. С. 33-37. URL: http://eprints.zu.edu.ua/37816/1/_%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%202023.pdf#page=33

П'яткова К.М.

студентка

Чорноморський національний університет

ім. Петра Могили

м. Миколаїв, Україна

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОНФЛІКТІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОЇ ГРУПИ

Робота в групах сьогодні є поширеним методом навчання у системі вищої освіти. Популяризація групової роботи зробила управління невеликими групами людей критично важливою навичкою для викладачів у вищих навчальних закладах. Групова робота як метод навчання має кілька невід'ємних позитивних якостей. В. Oakley, R. Felder, R. Brent зазначають, що студенти, які навчаються в малих групах, отримують вищі оцінки, більш схильні до глибокого занурення у процес навчання, довше зберігають у пам'яті інформацію і здатні здобувати та розвивати навички роботи в команді та спілкування [5],

Робота студентів у групах на рівні із позитивними рисами, має певні фактори ризику, одним з яких є конфлікти між членами групи. В. Payne, M. Sumter та E. Monk-Turner дійшли висновку, що основний бар'єр розвитку студентських груп полягає в тому, що під час навчання часто виникають конфлікти. Авторами також було зазначено, що існують викладачі, які мають завчасно негативне ставлення до можливості виникнення конфліктів. Інші ж викладачі вбачають у виникненні конфліктів перевагу, оскільки студенти будуть змушені навчитися їх вирішувати [6].

Однією з найбільш ефективних форм роботи із конфліктами у студентській групі є метод трансформації. Американський професор міжнародної розбудови миру Дж. П. Ледерак запропонував ґрунтовне визначення терміну «трансформація конфлікту», описують її як динамічний процес розуміння та реагування на наростання та затухання соціальної напруги [4]. Метод трансформації конфлікту використовують як каталізатор конструктивних змін, стимулюючи зменшення насильства, підвищення справедливості в міжособистісних стосунках (ґрунтуючись на принципах рівності та поваги), реагування на проблеми, покладені у основу міжособистісного конфлікту.

У книзі «Теорія миру: побудова прямого, структурного і культурного миру» J. Galtung стверджує, що основний шлях до миру – це трансформація конфлікту, коли конфлікт викорінюється разом з цілями, що суперечать одна

одній, і конфліктним трикутником – ставленням, поведінкою і протиріччям [2]. Трансформація конфлікту відновлює мир, досягаючи емпатії, відсутності насильства і використанню творчого потенціалу учасників конфліктної ситуації.

Станом на сьогодні основною проблемою вважаємо обмежену кількість практичних досліджень застосування методу трансформації конфліктів з метою розвитку студентської групи. Одне з небагатьох досліджень було проведено F. Albert, P. Lavega-Burques та Q. Prat у 2021 році. Авторами досліджено вирішення конфліктів у студентській групі з використанням методу трансформації у поєднанні з практиками фізичного виховання. За результатами роботи, авторами було представлено модель GIAM, що акцентує на зміні конфліктної поведінки через фізичне виховання. Педагогічна модель передбачає, що навчальні стратегії будуть зосереджені на рефлексії під час, після та до фізичних вправ; конструктивному діалозі всередині студентської групи, між викладачем та студентською групою; застосуванні модифікованих (до цілей заняття) ігрових сценаріїв [1].

Запропонована авторами модель була перевірена на практиці вирішення конфліктів у студентській групі. Дослідження підтвердило, що модель GIAM є ефективним інструментом для викладачів, що прагнуть удосконалити процес вирішення конфліктів, з метою перетворення конфліктів на особистісний розвиток студентів. Модель дозволяє підтримувати сприятливий клімат у стосунках та стимулювати пошук рішень актуальних проблем, з якими стикаються студенти, сприяючи як особистісному розвитку кожного члена студентської групи, так і розвитку соціальної згуртованості [3].

У роботі A. Weisner, M. Jakubowska, M. Novosadova описано методику «форум-театру», яка була перевірена практикою тренінгів з трансформації конфліктів [7]. Для опису суті методики пропонуємо адаптувати її до умов студентської групи. Отже, студентам під час «форум-театру» необхідно навести приклад з минулого особистого/професійного конфлікту (бажано, щоб він був завершеним) і обговорити його в невеликих групах. Один з прикладів конфлікту презентується перед аудиторією, яка, своєю чергою, має право переривати розповідь і пропонувати різні рішення конфлікту. Після виступу кожного студенту викладачем проводиться обговорювання зі студентами декількох питань, наприклад, «у чому полягала проблема/конфлікт?». Вкрай важливо, щоб викладач стимулював досягнення спільної згоди в групі, адже спільна інтерпретація ситуацій та конфліктів групою мало ймовірна.

Практичне застосування методики довело, що використання учасниками (студентами) особистих прикладів конфліктних ситуацій дозволяє їм переосмислити ситуацію і побачити її потенціал з боку розвитку у спокійному і безпечному середовищі. Іноді рішення може здаватися нереальним або

недосяжним, але після рефлексії у студентів з'являються відповіді на нерозкриті питання, а саме питання причин блокування трансформації конфлікту.

Попри наявність досліджень сконцентрованих на практичному використанні та визначенні ефективності застосування методів трансформації конфліктів, актуальною залишається необхідність подальших досліджень для визначення впливу застосування методу трансформації на розвиток студентської групи. Озброюючи студентів навичками трансформації конфліктів, викладачі надають їм можливість продуктивно вирішувати суперечності й досягнути розвитку студентської групи. Перехід від конфлікту як перешкоди до конфлікту як каталізатора розвитку підкреслює важливість інтеграції методів трансформації конфліктів в освітні практики.

Список використаних джерел:

1. Albert A., Lavega-Burgues P., Prat Q. The Transformation of Conflicts into Relational Well-Being in Physical Education: GIAM Model. *International Journal of Environmental Research and Public Health (IJERPH)*. 2021. № 18 (3). P. 1071.
2. Galtung J. Conflict transformation theory for peaceful world: top and ceiling of traditional peacemaking. URL: <https://www.transcend.org/tms/2016/08/johan-galtungs-conflict-transformation-theory-for-peaceful-world-top-and-ceiling-of-traditional-peacemaking/> (дата звернення: 12.04.2024).
3. Kirk D. Educational Value and Models-Based Practice in Physical Education. *Educ. Philos. Theory*. 2013. № 45. P. 973–986.
4. Lederach J. P. Conflict transformation. *Beyond Intractability*. 2003. URL: <https://www.beyondintractability.org/essay/transformation> (дата звернення: 27.03.2024).
5. Oakley B., Felder R., Brent R., Elhajj I. Turning student groups into effective teams. *Journal of Student Centered Learning*, 2004. № 2 (1), P. 9–34.
6. Payne B., Sumter M. and Monk-Turner E. (2005). Conflict resolution and group work. *Academic Exchange Quarterly*. 2005. № 9 (2), P. 22–26.
7. Weisner A., Jakubowska M., Novosadova M. Conflict management. *Conflict transformation*. URL: https://yeenet.eu/wp-content/uploads/2018/11/Booklet_Conflict_management.pdf (дата звернення: 13.04.2024).

Старченко А.В.

викладач кафедри Педагогіки та психології
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського.
м. Миколаїв, Україна

Подопрігора К.С.

студентка спеціальності 053 «Психологія»
Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського
м. Миколаїв, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У сучасному суспільстві спостерігається різке збільшення кількості інформації. Більшість людей, в наш час, використовують інформацію з Інтернету, соціальних мереж, телебачення як джерело нових знань та спосіб проведення дозвілля. Стрімкий розвиток інформаційного простору зумовлює необхідність формування медіаграмотності здобувачів освіти.

Реалії сьогодення вимагають від нас навичок критичного мислення та перевірки інформації. Чим більше ти аналізуєш інформацію, тим менше вона на тебе буде впливати.

Відтак перед викладачами стоїть гостра потреба у створенні умов для якісного формування медіаграмотності майбутніх фахівців. Важливо сформувані навички критичного сприйняття та аналізу інформації, а також створення власних медіаповідомлень.

Медіаграмотність є однією з ключових навичок XXI століття, тому упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес є основою формування критичного мислення здобувачів освіти.

У загальному розумінні медіаосвіта — це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії з сучасною системою масмедіа, як традиційними (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітніми (комп'ютерне опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа, з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [2].

Вивченням теоретичних засад медіаосвіти займалися О. Волошенко, Г. Дегтярьова, С. Шейбе, Ф. Рогоу та інші. Зокрема, В. Іванов, О. Волошенко,

Г. Дегтярєва розробили низку навчально-методичної літератури щодо впровадження медіаосвіти в навчальних закладах.

Основним результатом медіаосвіти виступає формування медіаграмотності особистості. Медіаграмотність як і інші компетенції має свій набір навичок та вмінь. Виділення медіаграмотності в окрему компетентність вимагає визначення її змісту та структурних компонентів.

Вченні визначають зміст поняття «медіаграмотності», так:

Медіаграмотність – це сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати та створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, розуміти й аналізувати процеси функціонування медіа в суспільстві, та їхній вплив [2].

Медіаграмотність – це здатність особистості контролювати споживання медіа [3].

Медіаграмотність – це результат медіаосвіти, вивчення медіа. Чим більше людина вивчає медіа (за допомогою медіа), тим більше вона медіаграмотна, тобто медіаграмотність – це здатність експериментувати, інтерпретувати, аналізувати та створювати медіатексти [5].

Медіаграмотність – це здатність використовувати, аналізувати, оцінювати та передавати повідомлення у різних формах [2, с. 10].

О. Баришполець під медіаграмотністю розуміє сукупність мотивів, знань, навичок, умінь та можливостей, що сприяють добору, використанню, критичному аналізу медійної інформації, «прочитуванню» підтекстів і їх тлумаченню. Медіаграмотність – це результат медіаосвіти, який передбачає здатність визначати можливості впливу ЗМІ на людину [1].

Отже, медіаграмотність можна визначити як здатність адекватно взаємодіяти з потоками медіаінформації: шукати, аналізувати, передавати та критично оцінювати медіатексти.

Характеристикою медіаграмотності особистості можна вважати його медіакомпетентність. Збільшувати свій рівень медіакомпетентності можна протягом всього життя, завдяки аналізу та інтерпретації медіаінформації.

В своїх дослідженнях Дж. Берен розкрив основні вміння, які притаманні медіакомпетентній особистості:

1. хист і бажання сприймати, розуміти зміст медіатексту і фільтрувати «шум».
2. розуміння інтенсивності впливу медіатекстів.
3. відрізнити емоційну й обґрунтовану реакцію на інформацію, щоб діяти адекватно.
4. розвиток компетентнісного сприйняття значення медіатексту.
5. знання особливостей жанрів і змога з'ясувати їх поєднання.

6. критичне сприйняття медіатексту, незалежно від джерела.
7. здатність розуміння специфіки мови різних медіа і їх впливу [4].

Отже, медіакомпетентна особистість у своїй діяльності може:

- здійснювати критичний огляд медіаповідомлень;
- застосовувати доцільні методи пошуку, відбору та аналізу медіатекстів;
- здатен протистояти маніпуляції та пропаганді;
- застосовує у процесі роботи інноваційні технології;
- раціонально поєднує традиційні методи навчання з сучасними

мультимедійними технологіями.

Набуття цих навичок виступає як центральна мета медіаосвіти.

Медіокомпетентна особистість легко орієнтується в медіасвіті, легше знаходить інформацію, яка їй потрібна, та критично ставиться до повідомлень, які можуть їй зашкодити. Особистість, з розвиненими навичками медіаграмотності, постійно працює над своїм самовдосконаленням, вивчає нові інформаційні технології, вміє критично оцінювати інформацію та ситуацію, враховує різні точки зору.

На основі вище зазначеного, можемо сказати, що медіакомпетентна особистість здатна ефективно протистояти дезінформації, інформаційній агресії, терору. Така людина важко піддається інформаційному зомбуванню, нею майже неможливо маніпулювати. Вона критично мислить, її навчали, шляхом аналізу різних джерел, формувати незалежне судження.

Ключовим інструментом сучасної освіти буде медіокомпетентна особистість, яка є не тільки носієм і передавачем медіаповідомлень, а й сама створює нові інформаційні повідомлення.

Розвиток медіаграмотності здобувачів освіти – важливий етап у забезпеченні ефективного та якісного навчання. Розвивати медіаграмотність студентів можливо через медіакомпетентність викладача, саме це сприяє продуктивному проведенню освітнього процесу, адже саме такий фахівець власним прикладом показує, як критично оцінювати та аналізувати інформацію, застосовувати новітні медіа технології та слідкувати за сучасними тенденціями розвитку. В Україні зараз триває поступове впровадження медіаосвіти. Спостерігається поступове збільшення заходів, навчальних курсів з питань медіакомпетентності особистості. Але цей рівень поки є недостатнім, щоб говорити про сталий розвиток медіаграмотності в сфері освіти.

Список використаних джерел:

1. Баришполець О. Т. Український словник медіакультури / О.Т. Баришполець; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та педагогічної психології. – К.: Міленіум, 2014. – С. 40.

2. Іванов В.Ф., Волошенюк О. В.; за наук. ред. В. В. Різуна, Медіаосвіта і медіаграмотність підручник. Київ, Центр вільної преси, 2012.

3. Голоса медіаграмотности: международные пионеры говорят: Джеймс Поттер. Интервью. Стенограмма Збірник статей Шостої міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». – Київ. : Центр Вільної Преси, Академія української преси, 2018. Стенограмма

4. Baran, S. J. (2002). Introduction to Mass Communication. Boston-New York: McGraw Hill. Media Education (1984). Paris: UNESCO.

5. Worsnop C. Assessing Media Work/ C. Worsnop. – Mississauga: Wright Communication, 1996. –80 p.

Шевцова О. М.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології,
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

Паливода А.О.

здобувачка 2 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 053 Психологія,
*Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ У СПОРТИВНИХ КОМАНДАХ ХУДОЖНІХ ГІМНАСТОК

Психологічний клімат у команді переважно визначається сучасними дослідниками як комплексний емоційно-психологічний стан колективу, що відображає загальний психологічний настрій і ступінь задоволеності учасниками команди різними факторами життєдіяльності колективу [1; 3]. Психологічний клімат команди це, насамперед, емоційно-психологічний настрій колективу, в якому на емоційному рівні відображаються особисті й ділові взаємовідносини членів колективу, які визначаються їх ціннісними орієнтаціями, моральними нормами та інтересами тощо [3; 5].

За іншого погляду науковців, психологічний клімат у будь-якій організації, закладі, колективі тощо відображає загальний настрій, атмосферу та взаємовідносини серед співробітників та із керівництвом, що визначається як внутрішнє становище, віддзеркалене у взаємному сприйнятті, емоціях, взаємодії між усіма учасниками організації [2].

Умовно психологічний клімат може бути позитивним, коли в команді (колективі) панує взаєморозуміння, підтримка та довіра між учасниками, або негативним, коли спостерігається напруженість, конфлікти та відчуття невпевненості. Позитивний психологічний клімат в команді може виникати як результат лідерських практик, корпоративної культури, соціальної динаміки та інших факторів, і грає важливу роль у формуванні ставлення учасників колективу до своєї роботи, ефективності командної роботи та загальної продуктивності організації тощо [3].

У спортивних командах, як і у будь-якому колективі, психологічний клімат є визначальним фактором досягнення мети спільної діяльності колективу [3; 4]. І саме психологічний клімат у спортивних командах суттєво впливає на ефективність навчально-тренувального процесу та виступу спортсменів на змаганнях, на їх самопочуття й працездатність. У психологічному кліматі виявляються емоційні стани всієї спортивної команди (малої групи) й окремих спортсменів (особистостей), міжособистісна сумісність, згуртованість колективу, згодом – конфлікти між членами групи. Психологічний клімат, сприятливий розвитку довіри та взаєморозуміння у міжособистісному спілкуванні між членами спортивної команди, запобігає або зараджує вирішенню конфліктів, покращує комунікацію між спортсменами у команді, допомагає вибудувати довірливі стосунки з людьми, впливає на позитивний вихід зі стресових спортивних ситуацій тощо. Згуртованість членів спортивної групи і взаємна підтримка від учасників спортивного колективу, що визначаються науковцями як похідні позитивного психологічного клімату у спортивній команді, є засадничими для високої працездатності спортсменів та досягнення ними спільної мети спортивної діяльності.

Разом з тим, позитивний психологічний клімат у спортивній команді – необхідна умова її життєстійкості й цілеспрямованості, покращує усвідомлення кожним окремим спортсменом/спортсменкою: для чого, з ким і яким чином здійснюється напружена робота у спорті і досягається висока спортивна мета [3; 5]. Відтак, психологічний клімат у спортивній команді зумовлює самопочуття кожного члена команди, впливає на продуктивність спільної спортивної діяльності тощо.

У свою чергу психологічний клімат у спортивній команді детермінується особливостями міжособистісного спілкування та спільної професійної діяльності учасників колективу [2; 5]. Оскільки в психологічному аспекті міжособистісне спілкування розглядається як взаємодія між декількома людьми, здійснювана за допомогою засобів мовленнєвого і немовленнєвого впливу, в результаті якої виникає психологічний контакт і певні відносини між учасниками спілкування, то й міжособистісні стосунки спортсменів у створенні благополучного психологічного клімату спортивної команди будуть відігравати ключову роль. Разом з тим, міжособистісні стосунки як складний соціально-психологічний феномен міжособистісного спілкування, що вміщує в собі когнітивні (гностичні, інформаційні), афективні (емоційні), поведінкові (практичні, регулятивні) складові багато в чому визначається ще й такими характеристиками [1; 3; 4]:

вікові особливості особистісного розвитку (зокрема, у спортивній команді художніх гімнасток – переважно дівчата підліткового віку, який має

особливості перебігу саме у жінок: певна незбалансованість психоемоційної та фізіологічної сфери; психоемоційне збудження переважає гальмування; значна емоційність і нестриманість тощо);

темперамент (загальновідомо, що холерикам і сангвінікам легше налагоджувати міжособистісні контакти, а флегматикам і меланхолікам притаманні певні труднощі у міжособистісному спілкуванні; проте тривале збереження міжособистісних стосунків мало ймовірно у групах з учасниками з рухомою нервовою системою і навпаки – стійкі міжособистісні стосунки виникають у парах, де одну зі сторін представляють люди з інертною нервовою системою);

міжособистісна привабливість (чарівність людини, здатність викликати симпатію у інших; пов'язана із зовнішністю і суспільним виглядом, здатністю до співпереживання тощо; підкреслює взаємний потяг, симпатію різною мірою (дружба, любов тощо));

міжособистісна сумісність (ситуації оптимального злиття психологічних характеристик партнерів, які сприяють успішності їх спілкування та діяльності; пов'язана зі ступенем задоволеності процесом і результатом міжособистісної взаємодії (взаємні симпатії чи антипатії)).

Крім того, актуальними залишаються дослідження соціально-психологічного клімату в команді спортсменів, що присвячені проблемам: взаємодії в системі «спортсмен-спортсмен», «тренер-спортсмен»; стиль керування тренера; сумісності в системі «тренер-спортсмен», «спортсмен-спортсмен»; соціальні норми; конфліктність; особистісні якості тренера і спортсмена; потреби і системи цінностей спортсменів; згуртованості і мотивів спілкування у спортивній команді; зіграність; стосунки тренера і спортсменів тощо [1-5].

Таким чином, психологічний клімат у спортивній команді детермінується багатьма факторами, і разом з тим є важливим чинником у досягненні спортивного результату (успіху) в усіх видах командного спорту, і зокрема у художній гімнастиці.

Список використаних джерел:

1. Войтенко С. М. Психолого-педагогічні засоби регуляції спільної діяльності спортивних команд із різним типом взаємодії. Київ, 2017. С. 3-6.
2. Горбунова В. Психологія командотворення: ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд: монографія. Житомир: вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.

3. Шевцова О. М. Аутопсихологічна компетентність як фактор особистісно-професійного розвитку майбутніх психологів. *Психолого-педагогічні особливості розвитку особистості в освітньому просторі*: зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф., 17-18 травня 2017 р., Мукачєво / ред.кол.: Т.Д. Щербан (гол.ред.) та ін. Мукачєво: вид-во МДУ, 2017. С. 188-190.

4. Шевцова О. М. Професійна Я-концепція фахівця: теоретичний аналіз проблеми категоріального визначення. *Вісник післядипломної освіти*: зб. наук. праць. Вип. 12. Київ: Геопринт, 2009. С. 310-316.

5. Шевцова О. М., Прохоренко Я. С. Змістові та структурні аспекти комунікативної компетентності як складової професійних якостей майбутніх психологів. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*. К.: НУБіП України. Т. 14, № 3, 2023. С. 143-150. [http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14\(3\).2023.143-150](http://dx.doi.org/10.31548/hspedagog14(3).2023.143-150)

СЕКЦІЯ 5. МЕДИЦИНА

Голубка О.С.

старший викладач кафедри громадського здоров'я,
епідеміології та екології

*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Романюк Г.Б.

асистент кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології

*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Скіпальський А.П.

аспірант кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології

*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Чешко Я.М.

аспірант кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології

*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН З ПИТАНЬ ПРОФІЛАКТИКИ НЕІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

У сучасному світовому просторі неінфекційні захворювання (НІЗ) набули масового планетарного характеру й мають катастрофічні наслідки для існування людства у статусі неінфекційної пандемії [1].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) від НІЗ щороку помирає 41 мільйон людей, що еквівалентно 74 % усіх смертей у світі. Крім того, майже половина смертей припадає на осіб працездатного віку, особливо в країнах з низьким і середнім рівнем економічного розвитку [2].

У країнах Європейського Союзу (ЄС) НІЗ (серцево-судинні, органів дихання, діабет, рак, неврологічні розлади) спричиняють 80% тягаря хвороб та є основними причинами передчасної смерті, якої можна уникнути завдяки профілактичним і своєчасним медичним втручанням: до 64 % випадків смерті

можна було запобігти, а близько 36 % хворих - вилікувати [3, 4]. Отже, за даними країн ЄС можна було попередити 23% летальні випадки від раку легенів, 12% від ішемічної хвороби серця, 11% смертей, пов'язаних з алкоголем, 6% від інсульту і хронічної обструктивної хвороби легень (ХОЗЛ) [5].

У структурі смертності серцево-судинні захворювання посідають лідируючу позицію, за ними йдуть злякисні захворювання, ХОЗЛ і цукровий діабет [6].

Хронічні неінфекційні захворювання мають спільні характеристики [7]:

- багатопричинність - виникають внаслідок несприятливої дії кількох факторів одночасно;
- незворотність пошкодження тканин і органів або систем;
- підступність у розвитку більш важкодоступних для діагностики форм;
- хвороби тривають протягом усього життя, хоча при постійному і послідовному лікуванні їх розвиток можна зупинити або сповільнити;
- лікування тривале і результати лікування залежать від його якості;
- у процесі розвитку захворювання періодично загострюється;
- медичний нагляд має бути безперервним та тривалим;
- запобігання хвороби залежить від здатності впливу на фактори ризику.

Страждають від НІЗ люди незалежно від віку, статі та країни проживання. Серед факторів ризику виникнення НІЗ можна виділити п'ять основних: вживання тютюну, алкоголю, низька фізична активність, нездорове харчування та забруднення води та повітря. В останні роки збільшилася кількість осіб з надлишковою масою тіла, ожирінням, що становить значний ризик для здоров'я [8]. Вказане вимагає прийняття термінових рішень урядів країн щодо зменшення тягаря НІЗ.

У 2019 році Всесвітня асамблея охорони здоров'я подовжила Глобальний план дій ВООЗ на 2013-2020 щодо профілактики та боротьби з НІЗ до 2030 року та закликала до розробки Дорожньої карти щодо прискорення прогресу в цьому напрямі [7]. Аналіз національних стратегій показав, що ступінь організованості визначених стратегій і політик значно відрізнявся між країнами [9]. Багато західних країн застосовують національні стратегії та політики щодо профілактики та/або лікування НІЗ, які суттєво відрізняються за рівнем деталізації, структурою та реалізацією [10]. Стратегії головним чином спрямовані на запобігання НІЗ, покращення здоров'я та якості життя, посилення самоконтролю та медичної грамотності, зменшення нерівності у здоров'ї та надання інтегрованої допомоги і скоординованих послуг при хронічних захворюваннях. Усі стратегії містять інформацію про конкретні дії та заходи, які необхідно здійснити для досягнення цілей, але лише деякі з них

надають детальну інформацію про ці програми та втручання, включаючи їх оцінку. Країни Центральної та Північної Європи перебувають у числі лідерів світової економіки, мають низький рівень безробіття та інфляції, структура державних фінансів та соціально-гуманітарна політика суттєво відрізняються від інших європейських держав. Північноєвропейська модель соціально-економічного розвитку визнана однією з найпривабливіших у світовій спільноті, істотне значення в якій має поведінкова риса населення – ставлення людей до свого здоров'я та здоров'я своїх близьких [11].

Перспективною є рекомендація експертів ВООЗ щодо проєкції на фактори ризику, як причини передчасної смертності населення, що підтверджує наявність досить чітких кореляцій між участю того чи іншого детермінанта зі зміною рівня громадського здоров'я. Важливе місце відведено стану системи охорони здоров'я, яка безпосередньо впливає на формування здоров'я населення. Виходячи з цього, своєчасна, якісна та високотехнологічна медична допомога сприяє зниженню смертності, збільшенню тривалості життя, скороченню захворювань, особливо від запобіжних причин, включає всі дії, спрямовані на зміцнення, відновлення та підтримання здоров'я населення.

Найбільш структурованою є швейцарська стратегія боротьби з НІЗ з чітко вираженою метою – забезпечення здоров'я всіх громадян країни.

Якісна охорона здоров'я є базовою основою шведської держави та суспільного добробуту. Закон про охорону здоров'я держави передбачає не лише рівний доступ до послуг на основі потреб, але й наголошує на підхід до рівного здоров'я для всіх [9]. Система медичного обслуговування Швеції включає невідкладну допомогу, амбулаторне лікування та спостереження у спеціаліста. У Швеції середня тривалість життя є однією з найвищих у Європі та з кожним роком зростає, такі показники в багато в чому пов'язані з якістю медичного обслуговування в країні [11], впровадженням нових інноваційних технологій діагностики та лікування, які дозволяють суттєво скоротити смертність від серцево-судинних захворювань, а також продовжити життя пацієнтам з онкологічними захворюваннями. Основну частину витрат з медичного обслуговування населення несуть муніципалітети і держава, пацієнти оплачують лише незначну частку витрат на лікування.

Система охорони здоров'я в Норвегії побудована на принципі рівної доступності, всі мешканці повинні мати однакові можливості до отримання послуг охорони здоров'я, незалежно від соціального чи економічного становища та місця проживання. На теперішній час Норвегія є однією з країн світу з найвищим рівнем фінансування охорони здоров'я. Реформи охорони здоров'я спрямовані на застосування в цій сфері нових інноваційних

технологій світового рівня, причому одним з пріоритетних напрямів є телемедицина [9, 11].

Важливе практичне значення має досвід реалізації соціальних інновацій у Фінляндії. Найбільш значущі фінські соціальні інновації в галузі громадського здоров'я - проект із профілактики серцево-судинних захворювань «Північна Карелія», а також програма зі зниження рівня суїцидальної смертності. Фінляндія також стала першою країною у світі, що розробила та запровадила програму запобігання самогубствам [12].

Однак існують інші плани дій, розроблені на замовлення ВООЗ, які можуть бути актуальними для стратегій щодо конкретних захворювань, наприклад, План дій ВООЗ у сфері психічного здоров'я на 2013–2020 рр. [2], який згадувався в австралійській стратегії психічного здоров'я [12].

Формування у населення оздоровчої етики є системою взаємовідносин людини у сфері громадського здоров'я, яка використовується для підтримки високої працездатності та інтелектуальної активності протягом усього життя людини засобами фізкультурно-оздоровчої діяльності завдяки масовому спорту.

Програми громадського здоров'я стали унікальними в масштабах усього світу, оскільки вони давали рекомендації і надавали допомогу людям у складній життєвій ситуації. В Україні подібні програми профілактики перебувають у стадії розробки, хоча фахівці неодноразово звертали увагу на необхідність її реалізації, особливо у проблемних регіонах країни.

У рамках стратегії «Здоров'я-2020» у 2016 р. було представлено «Національну стратегію профілактики неінфекційних захворювань на 2017–2024 рр.» в охороні здоров'я, економіці та світі праці [9, 12]. Проблема збереження та зміцнення здоров'я нації носить міждисциплінарний характер і для його вирішення необхідні зусилля фахівців з різних галузей знань. Комплексний підхід до вирішення зазначеної проблематики дозволяє отримати численні оцінки критеріїв впливу факторів ризику на захворюваність і смертність, а також оцінити ступінь впливу рівня громадського здоров'я на демографічні процеси.

Зменшення кількості передчасних смертей та суттєве зниження тягаря захворюваності та інвалідності неможливі без ширшого міжгалузевого підходу до створення нової соціально-економічної та екологічної парадигми, яка стане каталізатором повного усунення та скорочення вплив на людей факторів ризику розвитку хронічних неінфекційних захворювань.

Список використаних джерел:

1. Портал Європейського Союзу <http://europa.eu>
2. WHO. Noncommunicable-diseases. https://www.who.int/health-topics/noncommunicable-diseases#tab=tab_1.
3. Towards real-time surveillance on NCDs. In: Noncommunicable diseases: news and events. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe; 2013.
4. Prevention and control of noncommunicable-diseases in the European Region. Руководство ВООЗ та Європейського бюро ВООЗ. 2014. P. 72.
5. EU non-communicable diseases (NCDs) initiative. Geneva: World Health Organization. 2022. P. 9.
6. L. Manderson and, S. Jewett. Risk, lifestyle and non-communicable diseases of poverty. *Globalization and Health*(2023) <https://doi.org/10.1186/s12992-023-00914>.
7. Nuoyan Li. The Prevention and Treatment of the Non-communicable Diseases in Covid-19. *Highligh in Science, Engineering and Technology*. Vol. 36. 2023. P 1146-1151.
8. Sančanin B., Penjišević A. Noncommunicable-diseases in Republic of Serbia: Causes and Consequences. *Medical Science and Research*, 3(1), 19-25. 2024. doi: 10.35120/medisij030119s.
9. Gassner L., Zechmeister-Koss I., Reinsperger I. National Strategies for Preventing and Managing Non-communicable Diseases in Selected Countries. *Frontiers in Public Health*. February 2022. doi: 10.3389/fpubh.2022.838051.
10. Ziyi Hu, Chi Zhang, Yuqiu Yan. Overview of Methods for Preventing Non-Communicable Diseases from a Public Health Perspective. *International Journal of Biology and Life Sciences* Vol. 4, No. 1, 2023.
11. Парубчак Г. Б. Імплементация базових засад Державної соціально-гуманітарної політики із збереження громадського здоров'я: досвід країн Центральної та Північної Європи. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. (2), 3-9. 2023. <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2023.2.1>.
12. Soares C, N. Mahrouseh, J. Gabrani, P., et all. Inequalities in the burden of non-communicable diseases across European countries: a systematic analysis of the Global Burden of Disease 2019 study. *BMC. International Journal for Equity in Health*. 2023. P 2-20.

Мовчан О.В.

к.м.н, хірург-онколог;
Лікар відділу пухлин грудної залози
та реконструктивної хірургії
ДНП «Національний інститут раку»
МОЗ України,
м. Київ, Україна

ЩІЛЬНІСТЬ ТУМОР-ІНФІЛЬТРУЮЧИХ ЛІМФОЦИТІВ ЯК ФАКТОР РЕЗИСТЕНТНОСТІ ТА СЕНСИТИВНОСТІ ПРИ РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Незважаючи на те, що результати лікування більшості субтипів раку молочної залози покращилися, прогноз для місцево-поширеного (МП) раку молочної залози (РМЗ) залишається поганим, із 5-річною загальною виживаністю 39% і безрецидивною виживаністю 21% та рівнем хіміорезистентності (ХР) близько 34 %.

Мікрооточення пухлини має першочергове значення в клінічній та патологічній біології та фізіології МПРМЗ. Однак, незважаючи на цей добре задокументований зв'язок, склад мікрооточення описаний дуже погано при наявності рефрактерності до терапії.

Попередні дослідження показали, що велика кількість лімфоцитів, що інфільтрують пухлину (ТІЛ), не завжди гарантує хороші результати у всіх пацієнтів. У люмінальних HER2-негативних пацієнтів високі показники ТІЛ вважаються прогностичним фактором, який негативно впливає на виживання. Щільність ТІЛ та їх просторова локалізація, пов'язані з клінічними та патологічними особливостями. Проте зв'язок між клінічними ознаками та паранеопластичними інфільтруючими лімфоцитами у розвитку нечутливості до стандартних схем поліхіміотерапії все ще залишається нез'ясованим.

На сьогоднішній день більшість досліджень зосереджено на резидентних лімфоцитах пухлин МПРМЗ. Наприклад, повідомлялося, що до 41% пухлин МПРМЗ містять щільні агрегати CD8⁺ цитотоксичних Т-лімфоцитів.

У нашій роботі ми узагальнюємо клінічні докази, які пояснюють потенційну роль ТІЛ у патологічній біології ХРМРМЗ та обговорити поточний стан питання мікрооточення при ХРМРМЗ, де підвищена присутність ТІЛ пов'язана з кращою відповіддю на хіміотерапію. Дотримувались точних вказівок Міжнародної робочої групи щодо оцінки ТІЛ у пухлинній тканині після неоад'ювантного лікування. З використанням гематоксиліну та еозину, що містили найбільш інвазивні залишкові пухлинні клітини, що вижили, було

проведено напівкількісну оцінку компартментів, уражених ТІЛ, у всіх локусах, що містять інвазивні пухлинні клітини.

ТІЛ мав міжкласовий коефіцієнт кореляції (ICC) 0,827 ($p < 0,001$), що вказує на високу згоду. Середні значення було розраховано та використано як безперервну та категоричну змінну: 10% (категорія 1), 10%-40% (категорія 2) та 40% (категорія 3). Підрахунок клітин: частка залишкових пухлинних клітин, зайнятих інвазивними раковими клітинами після мікроскопічного дослідження, що містять найбільшу кількість решти залишкових пухлинних клітин, а також проаналізованих за допомогою ТІЛ.

Зниження тумор-інфільтруючих лімфоцитів після неoad'ювантної хіміотерапії пов'язане з хіміорезистентним місцево-поширеним раком молочної залози ($p = 0,018$). У цій групі виявлена низька кількість тумор-інфільтруючих лімфоцитів перед неoad'ювантною хіміотерапією ($p = 0,05$) була пов'язана з більш тривалою загальною виживаністю, тоді як наявність високої кількості тумор-інфільтруючих лімфоцитів після неoad'ювантної хіміотерапії ($p = 0,047$) і низька відповідь залишкової ракової клітини на терапію ($p = 0,044$), що призвело до хіміорезистентності.

Хоча ми виявили зв'язок між кількістю ракових клітин і кількістю ТІЛ після неoad'ювантного лікування, обидва вони були незалежними прогностичними показниками в багатофакторній моделі. У результаті виявляється, що прогностичний ефект ТІЛ у нашій когорті ХРМПРМЗ є більшим, ніж просто відображенням пухлинного тягаря. Кількість пухлинних клітин, що залишилися, є не єдиним показником залишкового пухлинного тягаря, але й хіміорезистентності.

Таким чином, несприятливий прогностичний ефект ТІЛ після неoad'ювантної хіміотерапії, а також більше зниження ТІЛ у ХРМПРМЗ можна пояснити зовсім іншим складом імунного інфільтрату порівняно з захворюваннями, не пов'язаними з хіміорезистентністю. Дуже важливо провести більше досліджень, щоб дослідити структуру та роль різних імунних клітин у ХРМПРМЗ. Пацієнти з хіміорезистентним місцево-поширеним раком молочної залози з більшою кількістю тумор-інфільтруючих лімфоцитів після неoad'ювантної хіміотерапії, пов'язані з поганим результатом.

Список використаних джерел:

1. Raman D, Cimpean AM, De Miglio MR. Editorial: Drug resistance in breast cancer-mechanisms and approaches to overcome chemoresistance. *Front Oncol.*2023; 12:1080684.doi:10.3389. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9847496/>

2. Loi S, Salgado R, Adams, S. et al. Tumor infiltrating lymphocyte stratification of prognostic staging of early-stage triple negative breast cancer. *npj Breast Cancer*.2022; 8:3-14. <https://doi.org/10.1038/s41523-021-00362-1>

3. Du X, Zhou Z, Shao Y et al. Immunoarchitectural patterns as potential prognostic factors for invasive ductal breast cancer. *npj Breast Cancer*. 2022;8:26-34. <https://doi.org/10.1038/s41523-022-00389-y>

4. Bagmut I, Movchan O, Sheremet M, Smolanka I, Lyashenko A, Dosenko I, Loboda A. Characteristics of certain genetical and biological properties of carcinogenesis in the development of breast cancer with type 2 diabetes mellitus and tumor relapse. *Rom J Diabetes Nutr Metab Dis* 2022;29 (2): 245-252. <https://doi.org/10.46389/rjd-2022-1082>

5. Locy H, Verhulst S, Cools W, Waelput W, Brock S et al. Assessing Tumor-Infiltrating Lymphocytes in Breast Cancer: A Proposal for Combining Immunohistochemistry and Gene Expression Analysis to Refine Scoring. *Front. Immunol*.2022;13:794175.[doi:10.3389/fimmu.2022.794175](https://doi.org/10.3389/fimmu.2022.794175).

Сергета І.В.

д.мед.н., професор,
завідувач кафедри загальної гігієни та екології
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова,
м.Київ, Україна

Вергелес Т.М.

доктор філософії,
асистент кафедри загальної гігієни та екології
Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова,
м.Київ, Україна

ЗАКОНОМІРНОСТІ ЗМІН З БОКУ ПРОВІДНИХ ПОКАЗНИКІВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА УМОВ АУДИТОРНОГО ТА ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Психічне здоров'я людини характеризується не тільки відсутністю виражених психічних розладів, але й, передусім, наявністю певного резерву сил, що дозволяє адекватно реалізувати певні стереотипи повсякденної діяльності, котрі склалися, як у звичних, так і в стресогенних ситуаціях, а також формує стійку рівновагу між організмом та навколишнім середовищем [1, 2, 3, 4, 5, 6, 7]. Тому як важливі ознаки психічного здоров'я людей різного віку, в тому числі дітей, підлітків та молоді, є не тільки відсутність психічних захворювань, але й психічний розвиток та функціональний стан організму, який цілком відповідає вимогам середовища перебування [4, 5, 8, 9, 10].

Мета наукової роботи полягала у створенні комплексної системи психогігієнічної діагностики, корекції та профілактики виникнення та розвитку донозологічних психічних розладів серед сучасної учнівської і студентської молоді

Наукові дослідження проводились на базі Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова та ряду закладів середньої освіти м. Вінниці на підставі використання комплексу гігієнічних, медико-соціологічних, епідеміологічних, психофізіологічних, психодіагностичних та психолого-педагогічних методів. Аналіз отриманих даних здійснювався на підставі застосування стандартного пакету прикладних програм статистичного аналізу "Statistica 6.1" (ліцензійний номер AXH910A374605FA).

У ході проведених досліджень розроблена та науково обґрунтована комплексна система психогігієнічної діагностики, корекції та профілактики різних донозологічних психічних розладів, провідними компонентами яких є:

методологія вивчення психічного здоров'я (методологічний компонент), визначення адекватних діагностичних підходів до розробки індивідуальних особливостей (діагностичний компонент), обґрунтування профілактичних технологій збереження і зміцнення соматичного та психічного здоров'я (профілактичний компонент), впровадження системного підходу до проведення прогностичної оцінки психічного здоров'я (прогностичний компонент).

Методологія вивчення психічного здоров'я передбачає використання чотирьох основних підходів, а саме: атрибутивно-категорійного (наукове обґрунтування критеріїв оцінки психічного здоров'я, відсутність або наявність різних форм психічних і соматичних захворювань, а також граничних психічних розладів, ступінь гармонійності психічного розвитку та його відповідність віку, показники соціально- і професійно-значущих психофізіологічних функцій та особливостей особистості, що обумовлюють ефективне виконання різноманітних навчальних і професійних завдань у ході повсякденної діяльності), нормативного (визначення функціональних станів на межі норми та патології з метою проведення ранньої діагностики виникнення граничних психічних розладів, виявлення донозологічних зрушень з боку психічної сфери, розроблення науково-обґрунтованих нормативних положень, спрямованих на адекватну оцінку стану психічного здоров'я різних груп населення), інтегративного (встановлення психогігієнічної градації ступеня впливу різних факторів навколишнього середовища та соціальних умов життя на особливості психічного здоров'я людини), імовірнісного (розроблення прикладних систем і засобів діагностики, корекції, а також прогностичної оцінки психічного здоров'я) підходів.

Основними напрямками ефективної реалізації діагностичного компонента є як застосування сучасних способів психодіагностики, так і комплексне використання загальноприйнятих психогігієнічних методик.

Впровадження підходів, що перебувають в основі профілактичного компонента розробленої комплексної системи, спрямоване на забезпечення оптимального захисту процесів психічної, психофізіологічної та соціально-психологічної адаптації, впровадження сучасних форм і методів психогігієнічної корекції функціонального стану організму і, передусім, його нервово-психічної сфери.

Прогностичний компонент передбачає отримання показників функціональних можливостей організму та особливостей засобів його постійного визначення, вибір найбільш адекватних методів їх імовірнісного прогнозування, забезпечення багатофакторної статистичної обробки та коректної практичної інтерпретації отриманих даних, перевірку адекватності здійсненого прогнозування тощо.

Прикладне використання розробленої комплексної системи психогігієнічної діагностики, корекції та профілактики різних донозологічних нервово-психічних розбудов дозволило виділити найважливіші напрямки подальших наукових досліджень в галузі психогігієни та охорони психічного здоров'я дітей, підлітків і молоді. До їх числа, в першу чергу, необхідно віднести: розроблення методів діагностики, прогностичної оцінки та проведення моніторингу стану психічного здоров'я прийдешнього покоління, наукове обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на запобігання виникненню психічних розладів і хронічної втоми та якості життя учнів і студентів сучасних закладів освіти за різних (аудиторне, дистанційне тощо) умов організації навчання, визначення наукових принципів корекції змін у функціональному стані вищої нервової діяльності та сенсорних систем дівчаток і хлопчиків, дівчат і юнаків, що знаходяться в умовах впливу високих візуальних та інформаційних навантажень, а також наукового обґрунтування психогігієнічних аспектів індивідуальної концепції формування та управління станом психічного здоров'я, підвищення здоров'язберігаючої компетентності дівчат і юнаків.

Список використаних джерел:

1. Мороз В. М., Макаров С. Ю., Серебреннікова О. А., Сергета І. В. (2020) *Навчальний стрес та психофізіологічні критерії оцінки адаптаційних можливостей організму студентів закладів вищої медичної освіти*. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ".
2. Мороз В. М., Серебреннікова О. А., Сергета І. В., Стоян Н. В. (2020) *Психофізіологічні та психогігієнічні основи ефективного використання здоров'язберігаючих технологій у закладах вищої освіти*. Вінниця : ТОВ "ТВОРИ".
3. Сергета І. В., Браткова О. Ю., Мостова О. П. [та ін.] (2012) Наукові принципи психогігієнічної діагностики стану здоров'я дітей, підлітків та молоді. *Довкілля та здоров'я*. 4 (64). 21-25.
4. Полька Н. С., Сергета І. В. (2012) Актуальні проблеми психогігієни дітей і підлітків: шляхи та перспективи їх вирішення (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 18 (2). 223-236.
5. Сергета І. В., Панчук О. Ю., Яворовський О. П. (2020) *Гігієнічна діагностика професійної придатності студентів закладів медичної освіти (на прикладі стоматологічних спеціальностей)*. – Вінниця : ТОВ "ТВОРИ".
6. Сергета, І. В., Бардов, В. Г. Оцінка стану здоров'я дітей, підлітків та молоді і сучасні технології його збереження та зміцнення (2003) *Вісник Вінницького державного медичного університету*. 7 (2/2). 799-800.

7. Сергета, І. В., Браткова, О. Ю., Серебреннікова, О. А. (2012) Наукове обґрунтування гігієнічних принципів профілактики розвитку донозологічних зрушень у стані психічного здоров'я учнів сучасних закладів середньої освіти (огляд літератури і власних досліджень). *Журнал НАМН України*. 28 (1). 306-326.

8. Сергета, І. В., Серебреннікова, О. А., Стоян, Н. В., Дреженкова, І. Л., Макарова, О. І. (2022) Психогігієнічні принципи використання здоров'язберігаючих технологій у сучасних закладах вищої освіти. *Довкілля та здоров'я*. 2022. 2 (103). 32-41.

9. Бардов, В.Г., Омельчук, С.Т., Мережкіна, Н. В. та ін. (2020) *Гігієна та екологія*. Вінниця : Нова Книга.

10. Яворовський, О. П., Сергета, І. В., Паустовський, Ю. В. та ін. (2021) *Охорона праці в медичній галузі*. К.: ВСВ "Медицина".

Скіпальський А.П.

аспірант кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології,
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика,
м. Київ, Україна

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОДУКТІВ З НІКОТИНОМ В УКРАЇНІ: ЧИ ВИПРАВДАЄ ОЧІКУВАННЯ ОНОВЛЕНЕ ЗАКОНОДАВСТВО?

Вживання тютюну – загально визнаний поведінковий фактор ризику захворюваності на неінфекційні хвороби, що призводить до передчасної смерті понад 8 мільйонів осіб [1]. Успіхи у боротьбі проти тютюну демонструються як кращі практики реалізації політики громадського здоров'я. Але на планеті стає все більше курців та споживачів нікотинових виробів через стрімке зростання населення [2]. Однією із ключових проблем тютюнової епідемії є нікотинова залежність і в політиці контролю над тютюном акцент поступово переноситься на цю проблему.

З'являється все більше наукових публікацій та звітів, які розглядають небезпеку вживання нікотину як такого, та скеровують увагу фахівців та стейкхолдерів сфери громадського здоров'я на небезпеку нікотину в контексті галгопуючого розвитку різноманітних засобів його доставки в організм.

За визначенням ВООЗ, електронні сигарети або вейпи – це електронні системи доставки нікотину або ЕСДН. Ці пристрої характеризуються великим розмаїттям, мають живлення від батарей, що нагрівають нікотиновмісну рідину, гель або тверду речовину для створення аерозолі. Деякі е-сигарети здатні доставляти нікотин в концентраціях, порівнянних з концентрацією нікотину в традиційних сигаретах [3]. Нікотин є особливо небезпечним для здоров'я молоді [4]. В підлітковому віці вживання нікотину підвищує ризики вживання інших наркотичних та психоактивних речовин, виникнення проблем із психічним здоров'ям, появи когнітивних порушень, таких як зменшення концентрації уваги, підвищення імпульсивності та депресії ([5], [6], [7]). З початком використання е-сигарет також пов'язують зниження академічної успішності [8]. Нікотин є токсичною речовиною, здатною отруїти людину при пероральному застосуванні. За даними Європейської Комісії тільки за період 2012 – 2015 рр. у восьми країнах ЄС зареєстровано 277 випадків отруєнь нікотинном дітей, в основному через необережне поводження з рідинами для е-сигарет [9].

Тривалий час, аж до 2021 року, ЕСДН ніяк не регулювалися в Україні, і очікувано, що поширеність їх вживання серед підлітків значно перевищила вживання традиційних сигарет. За різними оцінками, 18,4% підлітків у 2017 році або 12% у 2019 були споживачами е-сигарет [10, 11]. З великою ймовірністю, вживання продовжувало зростати у наступні роки за відсутності регулювання, наявності реклами та доступності цих продуктів.

Тільки починаючи з 2022 року поступово стали набувати чинності норми регулювання, покликані обмежити, в тому числі, і вживання електронних сигарет [12]. Більшість цих норм відповідають вимогам Директиви ЄС 2014/40/ЄС Згідно звіту Європейської комісії за 5 років, з моменту зміни законодавства, поширеність куріння серед дорослого населення в ЄС знизилась на 12,5%, а серед молоді - впала з 25% до 20%. У той же час у звіті йдеться про зростання вживання е-сигарет серед молоді [13].

Очевидно, що Україна також очікує зниження поширеності вживання тютюнових та нікотинових виробів завдяки новому законодавству. Але важливо врахувати, що країна перебуває в надважкій ситуації гуманітарної кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням російської федерації у лютому 2022 року та триваючою війною. Яким буде ефект для громадського здоров'я від дії оновленого антитютюнового законодавства у цей період – невідомо. Досвід попередніх тривалих гуманітарних криз дає підстави вважати, що такі заходи можуть бути менш ефективними [14]. Перш за все, через обмеженість державного контролю та моніторингу. Другим фактором, який може стримувати позитивний ефект від впровадженого законодавства, може бути фактор боротьби із наслідками та запізніла реакція на проблему. Адже законодавство в ЄС діє з 2016 року, а в Україні – тільки з 2022.

Однак, розглянемо основні моменти національного регулювання нікотину та ЕСДН, які мають впливати на зменшення їх споживання молоддю. По-перше, існує законодавча заборона на продаж е-сигарет та рідин неповнолітнім. Законодавче визначення нікотину охоплює і синтетичний нікотин, що унеможливорює окремий режим його використання. Окрім цього, визначення залежності від тютюну чітко пов'язане з нікотиною залежністю, що дозволяє розглядати весь спектр нікотинових виробів в контексті антитютюнового законодавства.

По-друге, законодавче регулювання електронних сигарет та рідин майже повністю корелюється із законодавством щодо обмеження вживання тютюнових виробів, та включає однакові норми як для нікотиновмісних продуктів (рідин), так і рідин без нікотину. Запроваджена заборона усіх форм реклами та спонсорства ЕСДН та рідин. Діють чіткі обмеження максимально-допустимого вмісту нікотину: в одній сигареті - до 1 міліграма; у рідинах для

е-сигарет - до 20 міліграмів в 1 мілілітрі, а вживання е-сигарет у приміщеннях суворо заборонено наряду із традиційними сигаретами.

По-третє, в Україні діють фіскальні заходи зниження попиту на деякі нікотиномісткі вироби. Так, рідини для ЕСДН обкладаються акцизним податком (незалежно від вмісту нікотину) – 10000 грн за 1 літр, що має на меті знизити доступність цих виробів для споживачів [15]. Безперечно позитивним кроком є ініціатива змін до Податкового кодексу України, що відносять товарну групу «інші нікотиновмісні продукти для орального застосування» до оподаткованих продуктів. Такими продуктами в Україні є нікотинові паучі, які мають від 4 до 17 міліграмів нікотину в одному паучі вагою 0,7 грамів [16]. Це тільки основні норми законодавства щодо регулювання нікотинових продуктів з метою обмеження їх споживання.

Підсумовуючи, нікотин – це небезпечна наркотична речовина, яка викликає залежність та спонукає до продовження вживання тютюнових та нікотинових виробів. Нікотин є особливо небезпечним для здоров'я дітей та підлітків. В політиці з контролю над тютюном потрібно враховувати, що саме нікотин є причиною тривалої епідемії вживання тютюну, та забезпечити ефективне регулювання продуктів з нікотином. Конференція Сторін Рамкової конвенції ВООЗ із боротьби проти тютюну у 2018 році загальним консенсусом ухвалила рекомендаційне рішення щодо необхідності забезпечення державного регулювання новітніх тютюнових та нікотинових виробів на рівні із традиційними тютюновими виробами [17]. Україна повною мірою впровадила ці рекомендації в національне законодавство, однак вплив цього законодавства на молодь ще потрібно буде оцінити.

У 2023 році Міністерство охорони здоров'я підтримало ініціативу ВООЗ щодо проведення третього раунду Глобального дослідження молоді щодо вживання тютюну. Дослідження дасть відповідь значною мірою на посталене запитання: чи вплинуло оновлене законодавства на ситуацію із споживанням електронних сигарет молоддю? І яка наразі поширеність куріння та вживання нікотинових виробів?

Список використаних джерел:

1. World Health Organization. WHO Tobacco Factsheet. Available at: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>.
2. Murray CJL, Aravkin AY, Zheng P, et al. Global burden of 87 risk factors in 204 countries and territories, 1990–2019: a systematic analysis for the global burden of disease study 2019. *Lancet*. 2020; 396(10258): 1223-1249. doi:10.1016/S0140-6736(20)30752-2.

3. Bianco E, Skipalskyi A, Goma F, Odeh H, Hasegawa K, Zawawi MA, Stoklosa M, Dalmau R, Dorotheo EU, Berteletti F, Mwangi J, Wang Y. E-Cigarettes: A New Threat to Cardiovascular Health - A World Heart Federation Policy Brief. *Glob Heart*. 2021 Oct 18;16(1):72. doi: 10.5334/gh.1076. PMID: 34900563; PMCID: PMC8533651.

4. Counotte DS, Goriounova NA, Li KW, Loos M, van der Schors RC, Schetters D, Schoffelmeer AN, Smit AB, Mansvelter HD, Pattij T, Spijker S. Lasting synaptic changes underlie attention deficits caused by nicotine exposure during adolescence. *Nat Neurosci*. 2011 Apr;14(4):417-9. doi: 10.1038/nn.2770. Epub 2011 Feb 20. PMID: 21336271.

5. Iñiguez SD, Warren BL, Parise EM, Alcantara LF, Schuh B, Maffeo ML, Manojlovic Z, Bolaños-Guzmán CA. Nicotine exposure during adolescence induces a depression-like state in adulthood. *Neuropsychopharmacology*. 2009 May;34(6):1609-24. doi: 10.1038/npp.2008.220. Epub 2008 Dec 17. PMID: 19092782; PMCID: PMC2692426.

6. Leslie FM. Unique, long-term effects of nicotine on adolescent brain. *Pharmacol Biochem Behav*. 2020 Oct;197:173010. doi: 10.1016/j.pbb.2020.173010. Epub 2020 Jul 30. PMID: 32738256; PMCID: PMC7484459.

7. Dorotheo EU, Arora M, Banerjee A, Bianco E, Cheah NP, Dalmau R, Eissenberg T, Hasegawa K, Naidoo P, Nazir NT, Newby LK, Obeidat N, Skipalskyi A, Stępińska J, Willett J, Wang Y. Nicotine and Cardiovascular Health: When Poison is Addictive – a WHF Policy Brief. *Global Heart*. 2024; 19(1): 14. DOI: <https://doi.org/10.5334/gh.1292>.

8. Dearfield CT, Chen-Sankey JC, McNeel TS, Bernat DH, Choi K. E-cigarette initiation predicts subsequent academic performance among youth: Results from the PATH Study. *Prev Med*. 2021 Dec;153:106781. doi: 10.1016/j.ypmed.2021.106781. Epub 2021 Sep 3. PMID: 34487749; PMCID: PMC8595658.

9. European Commission, 2016. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the potential risks to public health associated with the use of refillable electronic cigarettes. Available at:

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0269/COM_COM\(2016\)0269_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/docs_autres_institutions/commission_europeenne/com/2016/0269/COM_COM(2016)0269_EN.pdf).

10. WHO, 2017. Global Youth Tobacco Survey. Available at:

<https://www.who.int/publications/m/item/2017-gyts-fact-sheet-ukraine>.

11. Балакірева О.М. та інші, 2019. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні, за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD». Доступне за посиланням: https://www.uisr.org.ua/img/upload/files/B_Report_ESPAD_2019_Internet.pdf.

12. Верховна Рада України, 2023. Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну, № 1978-IX. Доступний за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1978-20#Text>.

13. European Commission, 2021. Report from the commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the application of Directive 2014/40/EU concerning the manufacture, presentation and sale of tobacco and related products. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1621500846386&uri=COM%3A2021%3A249%3AFIN>.

14. FCTC, 2018. Tobacco control in complex emergency situations, FCTC/COP8(20). Available at: [https://fctc.who.int/publications/m/item/fctc-cop8\(20\)-tobacco-control-in-complex-emergency-situations](https://fctc.who.int/publications/m/item/fctc-cop8(20)-tobacco-control-in-complex-emergency-situations).

15. Верховна Рада України, 2024. Податковий Кодекс України. Доступний за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

16. Website of Velo, 2024, “About Velo”. Available at: <https://www.velo.com/gb/en/about-velo>.

17. Eighth session of the COP (COP8). Decisions 2018. FCTC/COP8(22) Novel and emerging tobacco products. Available at: [https://fctc.who.int/publications/m/item/fctc-cop8\(22\)-novel-and-emerging-tobacco-products](https://fctc.who.int/publications/m/item/fctc-cop8(22)-novel-and-emerging-tobacco-products).

Хоменко І.М.

завідувач кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології
*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Івахно О.П.

професор кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології
*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

Чешко Я.М.

аспірант кафедри громадського здоров'я, епідеміології та екології
*Національний університет охорони здоров'я України імені П. Л. Шупика
м. Київ, Україна*

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ ДАНИХ ПРО ЗДОРОВ'Я НАСЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Сучасні організаційні принципи формування національної системи громадського здоров'я України включають: міжгалузеве співробітництво та координацію щодо визначення пріоритетів потреб держави та очікувань суспільства; створення механізмів узгодження цілей, завдань і заходів у сфері; доказову ефективність досягнутих максимально можливих результатів за рахунок мінімально необхідних витрат; регулярне звітування перед суспільством та територіальними громадами про результати роботи; спадкоємність досвіду для подальшого використання і забезпечення послідовної реалізації державної політики незалежно від політичної ситуації [1]. Центр громадського здоров'я є профілактичним закладом, координатором програм і проектів із збереження та зміцнення здоров'я населення. На даному етапі розвитку суспільства відбулося збільшення ролі системи у питаннях розробки та реалізації державних політик здоров'я в усіх сферах життєдіяльності країни [2].

Більшість заходів у системі громадського здоров'я України відбуваються на рівні суспільства та вирішуються за участі місцевих рад та громад – здійснена передача визначених функцій та ресурсів сфери органам місцевого самоврядування, запроваджена розробка місцевих і регіональних комплексних програм із реалізації пріоритетних питань охорони здоров'я; проводиться імплементація національної стратегії громадського здоров'я на місцевому рівні [3].

Міжгалузєва та міжсекторальна взаємодія і партнерство між владою та громадським суспільством має базуватися за принципом «Охорона здоров'я в усіх політиках держави», а чітке розмежування та усунення дублювання функцій на всіх рівнях управління системою громадського здоров'я дасть ефективні результати [4].

Надзвичайна ситуація у зв'язку з пандемією коронавірусної хвороби COVID-19 визначила вкрай необхідну швидку координацію у сфері епідеміологічного контролю та оперативного реагування на виклики. Важлива місія у цьому напрямі відведена лабораторній діагностиці захворювання, індикації та ідентифікації збудників хвороби. Проведення секвестрування збудників інфекційних хвороб з метою розслідування наслідкових зв'язків виникнення та поширення інфекції, надання своєчасної кваліфікованої медичної допомоги хворим, подальша розробка пропозицій, планів дій та рекомендацій щодо профілактики виникнення та ліквідації спалаху є необхідним. Уроки пандемії COVID-19 показали шляхи використання консолідованих підходів до вирішення проблем у стислі терміни, координацію та згуртованість суспільства при вирішенні екстрених ситуацій, що супроводжуються швидким розвитком та можливістю небезпеки для життя і здоров'я населення.

Україна впродовж третього року знаходиться в умовах надзвичайної ситуації у зв'язку з безпрецедентною військовою агресією РФ, що супроводжується руйнацією усталеного укладу життя країни – порушення інфраструктури, житла, промислових об'єктів, доступу до чистої води та продуктів харчування, своєчасного надання кваліфікованої медичної допомоги, що призвело до масової гуманітарної кризи - більше 11 мільйонів українців виїхали в інші країни світу або є внутрішньо переміщеними всередині України в безпечні регіони. Це ще більше ускладнило ситуацію зі здоров'ям населення.

Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році визначила найбільший рівень забруднення атмосферного повітря від підприємств коксохімічної галузі та теплоенергетики, автотранспорту, добувної та переробної промисловості. Загальні викиди від пересувних джерел склали 1526,775 тис. тонн, що у перерахунку на одну особу становить 37,4 кг/рік. У складі забруднювачів переважають оксид вуглецю, діоксид азоту, неметанові леткі органічні сполуки, сажа [5]. Ситуація в теперішній час значно ускладнилася у зв'язку з наслідками ведення активних бойових дій агресором і об'єктивні дані про екологічний стан довкілля будуть поновлені на офіційному сайті Держстату України після завершення воєнного стану за встановленим законодавством терміном [6]. Порядок здійснення державного моніторингу в галузі охорони атмосферного повітря здійснює мережа гідрометеорологічної служби та територіальні підрозділи ДУ «Центр

контролю та профілактики хвороб МОЗ України» на стаціонарних постах за 29 показниками, що включає також вміст 8 важких металів [5]. Моніторингові спостереження проводяться за максимально разовими показниками концентрації шкідливого хімічного агента в атмосферному повітрі з наступним розрахунком середньодобових величин, що не завжди дозволяє визначити ризики і прийняти відповідні управлінські рішення. Комплексний індекс забруднення атмосферного повітря в Україні високий – 7,1, що впливає на стан здоров'я населення в цілому, формування хвороб кровообігу, які на теперішній час відносяться до провідних неінфекційних захворювань (НІЗ).

Дослідження Глобального тягаря хвороб визначили комбінований вплив факторів середовища життєдіяльності, генетичних і поведінкових чинників людини на виникнення та розвиток неінфекційних захворювань. Загальнонаціональне дослідження в Україні у 2019 році, виконане за стандартизованим ВООЗ методичним підходом до епідеміологічного нагляду STEPS [7], показало, що провідними чинниками ризику розвитку неінфекційних захворювань є забруднення атмосферного повітря, нездоровий спосіб життя – вживання тютюнових виробів, алкоголю, нездорове харчування та низька фізична активність. У Цілях сталого розвитку в Європейському регіоні ВООЗ передбачено зниження до 2030 року передчасної смертності внаслідок НІЗ на 33%. Визнано, що саме через тютюнопаління помирає 7 мільйонів людей. Усунення цієї шкідливої звички могло б запобігти більшості хронічних неінфекційних захворювань та передчасних смертей. Україна входить до числа резидентів зі старіючим населенням, високими показниками смертності у працездатному віці, низькою тривалістю життя через втрачені роки життя у здоров'ї. Стратегія розвитку національної системи охорони здоров'я України до 2030 року потребує консолідованих зусиль суспільства та лідерства уряду на всіх рівнях управління.

Аналіз захворюваності серед українців, які вимушено переміщені через російське вторгнення [8], визначив важливі дані для глобальної системи громадського здоров'я. Серед переміщених українців понад 2,63 мільйони хворіють на серцево-судинні захворювання, 615 000 – на діабет, понад 98 500 – на рак, 86 000 живуть з ВІЛ, близько 13 500 – хворі на туберкульоз. Захворюваність переміщених осіб, у порівнянні з національним показником, нижча на 1,2%-44,5%. Автори вважають, що така ситуація втрутилася у системи охорони здоров'я країн, куди прибули біженці з України, і що потребує відповідної реакції та проведення профілактичних заходів щодо допомоги переміщеним особам.

Дослідження, проведені в рамках Україно-швейцарського проекту «Скорочення поширеності факторів ризику неінфекційних захворювань в

Україні» (2020-2024 рр.) щодо профілактики та контролю НІЗ в умовах надзвичайних ситуацій [9] показали, що для здійснення моніторингу можливо скористатися як даними електронної системи охорони здоров'я, так і проводити окремі власні дослідження, розробити для цього необхідні інструменти для збору інформації або скористатися вже наявними. Для одержання оперативної інформації варто налагодити скоординовану роботу з керівниками громадськості регіонів. Важливо залучати до процесу представників громадських і міжнародних організацій. Всі дії мають бути скоординовані для вирішення нагальних питань. Партнерами мають бути професійні асоціації та лікарські спільноти. В умовах надзвичайних ситуацій можлива втрата медичних документів у паперовому вигляді, тому важливо мати форму е-здоров'я або, навпаки, за відсутності електронного зв'язку, Інтернету передбачити дублювання документів на паперових носіях. Медичний персонал повинен мати та володіти оперативною актуальною інформацією щодо: наявності медичних засобів та обладнання; лабораторних сервісів; системи логістики та скерувань до медичних закладів. Каналами поширення інформації можуть слугувати: керівники закладів, розсилка електронною поштою, через професійні мережі та чати. Населення має бути поінформовано про послуги медичних закладів та аптек, психологічної підтримки, заходи профілактики.

ВООЗ надає рекомендації щодо Переліку медикаментів та обладнання для лікування неінфекційних захворювань в надзвичайних ситуаціях [9].

Угода про асоціацію України з Європейським Союзом залишається основним інструментом для секторальної інтеграції в європейський простір [10]. Важливим кроком буде впровадження реєстру «Стратегічної екологічної оцінки», доступу до інформації «Оцінка впливу на довкілля». В теперішній час є обмежений доступ до інформації через війну [6]. В Україні не відбулося змін щодо моніторингу атмосферного повітря, але повністю виконані вимоги до якості питної води. Станом на 2022 рік загальний прогрес виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію, становить 55%, найбільші зміни відбулися у секторі статистики. Потребує внесення зміни до законодавства у сфері стандартизації, оцінки відповідності метрології та ринкового нагляду на основі міжнародних та європейських аналогів. Розвиток системи громадського здоров'я знаходиться на просунутій стадії. Виклики, які постали перед системою в теперішніх умовах [11, 12], потребують розробки та реалізації дієвих профілактичних програм щодо промоції здоров'я населення країни.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 2573-IX від 06 вересня 2022 року «Про систему громадського здоров'я». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>.
2. Khomenko I. M., Ivakhno O. P., Pershehuba Y. V. et al. Management of institutional and preventive activities in the Public Health system of Ukraine. *Wiadomosci Lekarskie*. 2021, 74 (5): 1237-1240.
3. Ляшко В., Півень Н., Брага М та ін. Розробка та фінансування регіональних і місцевих програм громадського здоров'я: операційний посібник. Режим доступу: <http://www.phc.org/ua>.
4. Хоменко І. М., Івахно О. П., Першегуба Я. В., Закладна Н. В. Стратегія розвитку системи громадського здоров'я України в руслі сучасних змін у суспільстві. *Медичні перспективи*. 2022. Т. 27, №2: С. 168-174.
5. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2021 році. Київ, 2021, 471 с. Режим доступу: <http://merp.gov.ua/wp-content/uploads/2023/01/Natsdopovid-2021-n.pdf>.
6. Закон України 3 березня 2022 року №2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни». Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>.
7. Дослідження STEPS: поширеність факторів ризику неінфекційних захворювань в Україні у 2019 році. Копенгаген, Європейське регіональне бюро ВООЗ: 2020. Режим доступу: <http://apps.who/int/iris>.
8. Тягар захворювань серед українців, вимушено переміщених через російське вторгнення 2022 року. Режим доступу: <https://doi.org/10.1073/pnas.2215424120>.
9. Профілактика та контроль неінфекційних захворювань в умовах надзвичайних ситуацій. Поради для керівників. Київ, 2022, 16 с. Режим доступу: <https://actforhealth.in.ua>.
10. Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014-2022. Київ, 2023. Режим доступу: <https://www.ucer.org/ua>.
11. Розпорядження КМ України від 26 липня 2018 р. № 530-р «Про затвердження Національного плану заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобального сталого розвитку». Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2018-p/#Text>.
12. Указ Президента України № 842/2023 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 22 грудня 2023 року «Щодо профілактики, ранньої діагностики та лікування злоякісних новоутворень». Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/8422023-49329>.

СЕКЦІЯ 6. ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

Борисюк О.В.
доцент кафедри фінансів
факультету економіки та управління
*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОДАЖУ СТРАХОВИХ ПРОДУКТІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Розробивши новий страховий продукт, страхові компанії приступають до визначення технології продажів. Технологія продажів – комплексний набір процесів реалізації страхових товарів. Без технології продажів неможливо вивести страховий продукт на ринок, адже сам продукт несамостійний і містить у собі спосіб продажу, особливо це актуально у зв'язку з посиленням процесів йифровізації.

З поширенням цифрових технологій і зростанням онлайн-торгівлі, страхові компанії також шукають способи адаптуватися до цього нового середовища. Цифровізація відкриває нові можливості для страхових компаній, такі як покращення процесу продажу, зменшення адміністративних витрат, покращення обслуговування клієнтів та більш ефективного управління ризиками. Проте це також ставить перед ними нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, захистом даних клієнтів та конкуренцією на ринку.

Використання віддаленого обслуговування є частиною цифровізації страхового ринку. Дистанційне обслуговування клієнтів прискорює процес роботи та врегулювання збитків, зберігання даних у хмарному сховищі дозволяє страховикам використовувати всю необхідну інформацію у будь-який момент та з будь-якого пристрою. Це не тільки покращує діяльність страхової компанії та зручність для клієнтів, а також зменшує витрати, адже інтернет є менш витратним рішенням для зворотного зв'язку [1].

Водночас використання Інтернету є головним трендом цифровізації. За допомогою інтернет-маркетингу, інтернет-сайтів та розробки мобільних додатків компанії серйозно покращують зручність користування їх сервісом, спрощують процес купівлі страхових продуктів. Розширюються методи оплати страхового внеску, автоматизація цього процесу. Наприклад, англійська

страхова компанія «Premier Shield Insurance» почала приймати біткоїни як спосіб оплати своїх страхових послуг та продуктів автострахування

Розвиток цифровізації відбувається завдяки постійній розробці і застосування нових технологій та нових каналів продажів. Зокрема до нових цифрових технологій відносять: теле-технології, блокчейн, Big Data та онлайн-технології, завдяки новим каналам продажу: Інтернет-продажі, мобільні додатки та смартфони/планшети.

Так, теле-технології дозволяють поширювати інформацію за допомогою мобільного зв'язку і проводити консультації за допомогою дзвінків. Спочатку, це один з перших етапів до цифровізації, адже мобільні дзвінки є кроком до взаємодії зі страховиками без особистої присутності страхувальника в офісі страхової компанії. Однак, ефективність такої технології не така висока, але її поява відіграє велику роль для подальшого розвитку нових технологій в страхуванні [3, с. 240].

Блокчейн технології потенційно є найсильнішим драйвером цифровізації страхування і каналів продажів страхових продуктів. В першу чергу – для автострахування: поступове впровадження розумних датчиків в транспортні засоби для збору даних підкріплюється блокчейн технологіями, що дозволяють швидко і оперативно проаналізувати дані, отримані від них [5, с.203]. Чим більше проаналізованих даних – тим якісніше страховики можуть створювати персоналізовані поліси для страхувальників.

Блокчейн розвивається як засіб каналу продажів відносно недавно, але вже існує достатня кількість стартапів і платформ, які успішно працюють на ринку в даному напрямку. Наприклад, компанія Etherise розробила децентралізовану страхову платформу на основі блокчейна [2, с.170]. Продукти компанія розробляє сама, а просування відбувається за рахунок криптовалютних ресурсів та інтернет-сайтів з підтримкою мобільного додатку. Придбати страховий поліс можна як за допомогою традиційних грошей, так і криптовалюти.

Big Data вже далеко не новина і є невід'ємною частиною будь-якої організаційної структури з великим масивом даних. Використання Big Data серйозно допомагає страховикам для розробки нових продуктів, що надалі спростить їх продаж. Частка отриманих даних, їх аналіз та побудова аналітичної моделі важлива на кожному етапі розробки страхового продукту [4].

Онлайн-технології є базою для цифровізації, що включає в себе застосування інтернету, взаємодію в дистанційному форматі, можливість реагувати на страхові випадки в швидші терміни і передавати необхідну інформацію в мінімальні терміни.

Мобільні додатки – один з головних трендів цифровізації каналів продажів страхових продуктів. Страховики максимально розвивають мобільні

додатки, щоб зробити їх привабливим способом придбання страхових продуктів. По-перше, щоби покупка полісів, консультації та підтримка відбувалися цілодобово, що в свою чергу забезпечує постійну можливість отримання прибутку для компанії та покупку полісів в будь-який момент для потенційних страхувальників. Чат-боти можуть допомогти з базовими питаннями без звернення до живої підтримки, передати інформацію про подію, яка призвела до страхового випадку, допомогти у виборі страхового продукту.

Мобільні додатки як канал продажів, також цікаві завдяки вбудованим системам підбору тарифу виду «конструктор». За аналогією із стільниковими операторами, що дозволяють вибрати кількість необхідних хвилин або смс, страхувальники також можуть вибирати цікаві для себе умови або термін страхування. Технологію мобільних додатків ще належить розвивати страховим компаніям, в зв'язку зі щоденним удосконаленням сучасних технологій. Смартфон або планшет надає страхувальнику використовувати інтернет-сайт для перегляду необхідної інформації про страховика і продукти або завантажити мобільний додаток.

Враховуючи, що в Україні швидкими темпами зростає використання мобільних пристроїв, це суттєво впливає на розроблення та впровадження мобільних додатків страховими компаніями і для страховика актуальним напрямом активізації маркетингової збутової політики є розроблення та використання відповідного мобільного додатку.

Список використаних джерел:

1. Бридун І. Є. Маркетинг в страхуванні. URL: <https://prestige-ic.com.ua/storage/other/Tema07.pdf>.

2. Борисюк О., Дацюк-Томчук М., Ліповська-Маковецька Н. Імперативи розвитку фінансового ринку України в умовах цифровізації. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. № 2, 2020. С. 168–176.

3. Борисюк О.В. Фінансовий ринок України: тенденції розвитку в умовах глобальних викликів. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 2. (07), 2017. С. 239-242.

4. Впровадження технології Pay-as-you-drive (PAYD) на страховому ринку дозволить знизити вартість КАСКО. URL: <https://forinsurer.com/news/13/07/16/29560>.

5. Мандра Н. Г., Лактіонова О. Ю. Необхідність цифрових технологій у бізнес-процесах страховиків. *Економічний простір*. 2020. № 154. С.202-206.

Шемаєва Л.Г.

доктор економічних наук, професор
головний консультант відділу економічної стратегії,
Національний інститут стратегічних досліджень.
м. Київ, Україна

КЛЮЧОВІ СВІТОВІ ТРЕНДИ У БОРГОВІЙ СФЕРІ, ЩО СФОРМУВАЛИСЯ ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Війна в Україні посилює напруженість у сфері державних фінансів у всьому світі, тоді як країни залишаються крижкими після пандемії. Надзвичайна підтримка політики під час пандемії стабілізувала фінансові ринки і поступово призвела до пом'якшення ліквідності і кредитування в усьому світі, сприяючи відновленню економіки.

Водночас спостерігалось зростання дефіциту, і більш швидкі темпи нагромадження боргів, аніж в попередні рецесії, включаючи останню світову фінансову кризу. За даними МВФ [1], вразливість боргової ситуації (основний показник боргової стійкості – рівень держборгу у % до ВВП) у світі станом на березень 2023 року, виявилася найбільшою в розвинутих країнах (112,4 % ВВП) та країнах з ринком, що розвиваються (67,5% ВВП), до групи яких відноситься Україна (98,3% ВВП). (рис. 1).

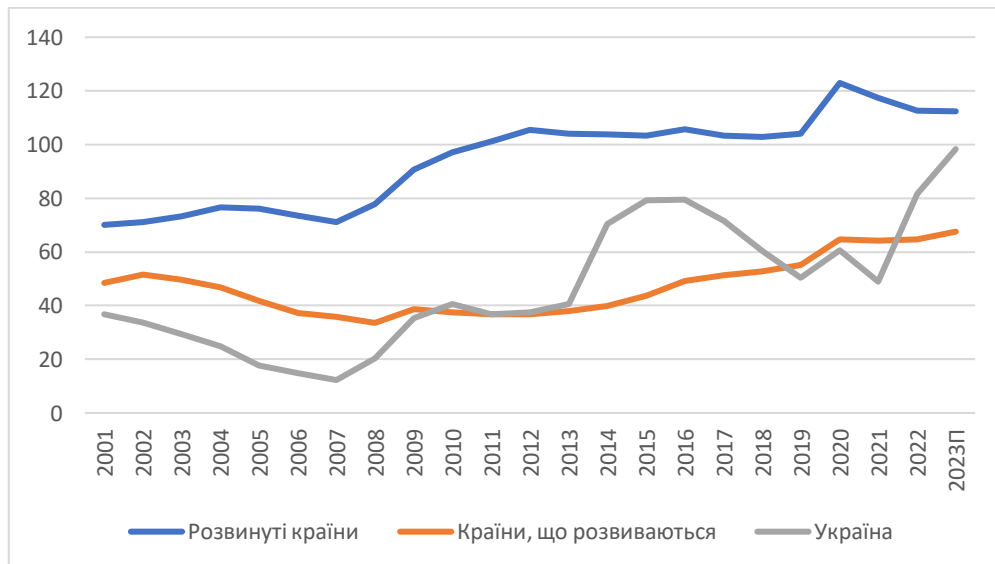

Рис. 1 Динаміка державного боргу в окремих країнах світу, % до ВВП
Джерело: побудовано за даними ІМФ [2].

Проблеми в обслуговуванні великих боргів та дефіциту за останній час зросли внаслідок зростання глобальних процентних ставок, особливо в країнах,

що імпортують сировину, або в країнах, де існує невідповідність між валютними зобов'язаннями і зовнішніми доходами.

При цьому, країни з низьким рівнем доходу виявилися особливо схильні до ризику боргової кризи. Аналіз прийнятності боргу МВФ для країн з низьким рівнем доходу свідчить про те, що станом на січень 2023 року більше половини з 69 оцінених економік або зазнавали боргової скрути, або перебували під високим ризиком скрути.

Вирішення проблеми нестійкого боргу у ЄС тісно пов'язується із переглядом фіскальних правил в цілому [3]. Нові плани стосовно держборгу передбачають, що цільові показники на рівні 60% ВВП для валового боргу сектору загального державного управління залишатимуться незмінними, але основна увага акцентуватиметься на траєкторії зниження боргу за умови підтримки стійкого та інклюзивного зростання економіки.

Попередня вимога (фіскальне правило) передбачала, що контрольний показник скорочення рівня боргу - борг, який перевищує 60% ВВП, повинен щорічно зменшуватися на величину, не меншу від 1/20 відхилення фактичного боргу від контрольного, згідно нових фіскальних правил - скасовується, оскільки його впровадження вимагало б проведення проциклічної і надзорської фіскальної політики, яка уповільнює економічне зростання.

Крім того, згідно з намірами Єврокомісії, держави-члени мають представляти середньострокові плани фіскально-структурних коригувань, які забезпечуватимуть *утримання стійкого рівня державного боргу за одночасної реалізації пріоритетних інвестиційних проектів і проведення нагальних економічних реформ.*

При цьому, схвалена траєкторія чистих первинних видатків сектору загального державного управління (як єдиного встановленого операційного індикатору для системи нагляду за фіскальною політикою на рівні ЄС) повинна гарантувати, що *розмір державного боргу залишатиметься на розумному рівні або знижуватиметься, щонайменше, до кінця періоду коригування при одночасному дотриманні 3% ліміту для дефіциту цього сектору.*

В Україні до початку війни діяли фіскальні правила у формі боргового ліміту, обмежень на дефіцит бюджету і Урядові гарантії за кредитами. На 2022 і 2023 роки дію фіскальних правил було призупинено, а фактичні значення відповідних показників почали перевищувати граничні: станом на кінець 2022 року державний і гарантований борг склав близько 85% ВВП, а дефіцит держбюджету — 19,1% ВВП.

В ЄС у рамках Процедури надмірного дефіциту (EDP) і протоколу 12 Додатку до Договору про функціонування ЄС (TFEU) державний борг

визначається як валовий борг, що консолідований в межах сектору загального державного управління на кінець періоду, при цьому, він поділяється на 4 підрівні: центральний уряд, регіональні органи управління, місцеві органи управління, фонди соціального страхування. В Україні державним боргом вважається тільки борг центрального Уряду.

Крім того, в ЄС величина боргу розглядається як сума зобов'язань на кінець року за такими категоріями інструментів: AF.2 (валюта і депозити) + AF.3 (боргові цінні папери) + AF.4 (кредити). В Україні ж при обліку державного боргу відсутня категорія AF.2 (валюта і депозити), а тому величина боргу за офіційною звітністю не повністю відображає борги держави [4].

Отже, світова економічна криза, зумовлена наслідками пандемії коронавірусу та посилена наслідками повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну, поставила перед країнами світу нові виклики борговій стійкості, що потрібно вирішити для забезпечення їх платоспроможності й економічного розвитку в подальшому.

З початку 2022 року значно погіршилися глобальні фінансові умови. Внаслідок високої заборгованості і підвищення коефіцієнтів обслуговування боргу виникла фінансова вразливість. Рівень державного і приватного боргу став набагато вище, ніж був під час останнього циклу посилення політики в розвинених економіках в 1980-х роках.

Вирішення проблеми нестійкого боргу у ЄС тісно пов'язується із переглядом фіскальних правил в цілому. Зазначене обумовлює необхідність відновлення Україною фіскальних правил з орієнтацією на вимоги ЄС, в тому числі, щодо вимог до розрахунку та дотримання боргового ліміту при підготовці України до вступу в ЄС після закінчення війни.

Список використаних джерел:

1. IMF DataMapper. General government gross debt. URL: https://www.imf.org/external/datamapper/GGXWDG_NGDP@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD.
2. World Economic Outlook Update. A ROCKY RECOVERY. April, 2023. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/04/11/world-economic-outlook-april-2023>.
3. Communication for the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank. Communication on orientations for a reform of the EU economic governance framework. Brussels, 9.11.2022. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2022-11/com_2022_583_1_en.pdf.
4. Т. Богдан. Нові фіскальні правила в ЄС: перспективні завдання для України. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697731/>.

СЕКЦІЯ 7. ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Будін Є.І.

спеціаліст з операційних поліпшень

АТ «ПВДГЗК»

м. Кривий Ріг, Україна

ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ МАСОВОЇ ЧАСТКИ ЗАЛІЗА ЗАГАЛЬНОГО У ЗАЛІЗОРУДНОМУ КОНЦЕНТРАТІ ДО 69,0% ЗА РАХУНОК ОПТИМІЗАЦІЇ ТОПОЛОГІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ СХЕМ ЗБАГАЧЕННЯ РУДИ

Актуальність теми дослідження зумовлена сучасною кон'юктурою світового ринку залізорудної сировини, тенденціями та вимогами щодо підвищення масової частки заліза загального у концентратах.

Про актуальність та важливість теми свідчить значна кількість наукових праць. Можна відзначити роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Г. О. Чечотт, Т.А. Олійник, Л. В. Скляр, В. О. Смірнов, В. С. Білецький, С.Ф. Шинкоренко, П. В. Сергєєв, Г.І. Гайко, С.І. Полькін, М.І. Сокур, J.A. Finch та ін.

В умовах гірничо-збагачувальних комбінатів Криворізького залізорудного басейну на початкових етапах експлуатації рудозбагачувальних фабрик застосовувалася двостадійна технологічна схема подрібнення та магнітного збагачення, що передбачає виділення тонкої фракції матеріалу після кожної стадії подрібнення та її збагачення з отриманням кінцевого концентрату [1]. Це дозволяло виробляти концентрат із вмістом заліза – 57,4%.

Подальший розвиток технології збагачення бідних магнетитових руд базувався на технології стадіального виділення хвостів та отриманні концентрату після останньої стадії подрібнення [1]. Застосування сучасного на той час збагачувального обладнання, а також впровадження засобів контролю та автоматизації технологічного процесу, дозволило перейти до виробництва концентратів із вмістом заліза 64,5-65,2% (залежно від властивостей вихідної сировини) [1].

Проектно-компонувальні рішення секцій, що реконструювались і вводились в експлуатацію, були направлені, головним чином, на скорочення капітальних і експлуатаційних витрат, без урахування технологічних показників (наприклад, поєднання попередньої та перевірконої гідравлічних класифікацій у циклах тонкого подрібнення).

Гравітаційний аналіз приватної проби концентратів засвідчує, що він збіднілий, в основному, великими класами (+0,07 мм) з масовою часткою заліза 28,2-36,7% і тонкими (-0,07 мм) породними частинками та бідними зростками (фракції щільності <2,8 та <3,5 г/см³) з масовою часткою заліза 6,0-30,1% [2].

Наявність у тонких класах (-0,071+0,01мм) концентратів магнітного збагачення суттєвої кількості (до 5,8%) бідних зростків (29,9-30,1% заліза) пояснюється, головним чином, порівняно низькою ефективністю роботи технологічних операцій, а саме:

- гідравлічної класифікації у замкнутих циклах подрібнення – класифікації (бідні зростки виділяються у зливальний продукт, минаючи операції подрібнення);

- дешламації (інтенсивна магнітна флокуляція матеріалу зливів гідроциклонів з механічним захопленням у флокули породних частинок і бідних зростків; недостатня швидкість висхідних потоків пульпи в чані дешламаторів, у тому числі і через обмежену пропускну спроможність існуючих хвостових лотків);

- порівняно низькою селективністю існуючих конструкцій магнітних сепараторів;

- недостатньою кількістю збагачувальних операцій для ефективного розкриття та видалення цих зростків у хвості [3].

Вилучення великих класів (більше 0,07 мм) забезпечує підвищення масової частки заліза в концентраті на 1,1% (з 65,8% до 66,9%) [4].

Видалення тонких (менше 0,07 мм) бідних зростків та породних частинок забезпечує підвищення масової частки заліза в концентраті на 2,9% (з 65,8% до 68,7%) [4].

Ще однією з причин невисокого вмісту заліза в концентраті є недостатньо ефективна робота II стадії подрібнення-класифікації, а саме низького вмісту готового класу крупності в подрібненому продукті, що зумовлює порівняно невисокий приріст готового класу (20-25 % класу мінус 0,040 мм) та заліза (10 -15%) у продуктах збагачення II стадії подрібнення [5].

Однією з причин недостатньо ефективної роботи операції гідравлічної класифікації II-III стадій, а також підвищеного ошламування матеріалу, є нерівномірні щільність і крупність живлення гідроциклонів внаслідок неоптимальних схем розподілу живлення та додаткової технічної води до технологічних зумпфів насосів [6].

Для підвищення масової частки заліза загального у концентраті до 69,0% підтвердили високу ефективність заходи щодо інтенсифікації процесів гідравлічної класифікації, магнітного збагачення [6].

Позаяк, окрім вищезазначеного, в умовах виробництва концентрату з вмістом заліза на рівні 69,0% істотне значення набувають технологічні характеристики вихідної сировини (вміст заліза, міцність, характер вкрапленості та крупності основних мінералів), а також якість їх усереднення.

Список використаних джерел:

1. Білецікий В.С. Підготовка корисних копалин до збагачення : монографія. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2017. 392 с.
2. Губін Г.В. Аналітичний огляд напрямів покращення якості магнетитових концентратів. Періодичні видання НТУ "Дніпровська політехніка". 2016. Вип.№64 (105).
3. Пелєвін А.Є. Шляхи підвищення ефективності технології збагачення залізорудної сировини. Періодичні видання НТУ "Дніпровська політехніка". 2017. Вип.№73 (146).
4. Цехмістров І. І., Перець І.П. Про підвищення якості залізорудного концентрату. Дослідження надрокористування в Україні очима молодих вчених: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 23-24 берез. 2019 р. Кривий Ріг, 2019. С. 40–43
5. Прядко Н.С. Розвиток теорії тонкого подрібнення корисних копалин: дис. канд. техн.наук : 01.02.2015. Кривий Ріг, 2015. 140 с.
6. Спосіб магнітного збагачення дроблених магнетитових кварцитів : пат. 82392 Україна: МПК6 C09K11/00. №G21H3/00; заявл.12.02.07; опубл.27.08.07, Бюл.№13.4 с.

Тарасова Л.В.
студентка 2 курсу,
*Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ БІОГЕОЦЕНОЗУ АКТИВНОГО МУЛУ ПРИРОДНОЇ ВОДОЙМИ

В процесі життєдіяльності людини та функціонування промислових підприємств утворюються значні обсяги стічних вод, які потребують ретельного очищення перед скиданням у водойми або повторним використанням. Побічні продукти господарсько-побутової діяльності людини виводяться з місць їх походження системами сповної каналізації, в результаті чого утворюється гетерогенна суміш води, численних хімічних речовин та мікроорганізмів – стічні води. Перед поверненням цих вод в природні водні об'єкти необхідно забезпечити знешкодження шкідливих для довкілля речовин та мікроорганізмів, а також видалення надлишкової кількості поживних речовин, та, при можливості, забезпечити їх повторне використання [1].

В Україні, як і в багатьох країнах світу, питання очищення стічних вод стає все більш актуальним. Застарілі технології очищення та неефективна система контролю призводять до скидання значної частини вод без належного очищення.

Для видалення із стічних вод органічних речовин використовують споруди біологічного очищення: аеротенки, біофільтри, анаеробні біореактори. Постійні спостереження за ходом біологічного очищення води показали, що склад активного мулу та біоплівки свідчить про якість роботи очисних споруд. Активний мул – компактні пластівці, утворені зооглейними скупченнями бактерій, найпростіших, водних грибів, дріжджів і більш високоорганізованих представників фауни: коловерток, черв'яків, личинок комах, які розвиваються в аеробних умовах на частинках органічних забруднень. Головна роль у споживанні органічних сполук належить бактеріям. Найпростіші споживають бактерій та тонкодисперсні частинки, чим сприяють освітленню рідини. Інші представники біоценозу також беруть участь в очищенні стічної води [2].

У даній роботі досліджено активний мул з природного ставка м.Пустомити. При попередньому огляді зразка виділено такі характеристики:

- мул сірого кольору
- без запаху

- швидко осідає
- вода над мулом прозора
- спостерігається утворення біоплівки.

Неозброєним оком були виявлені личинки комара роду *Culicidae*, зелені водорості та представники зяброногих ракоподібних класу *Branchiopoda*, зокрема інфракласу *Diplostraca* (рис.1).

Для мікробіологічного аналізу було відібрано проби активного мулу. В результаті аналізу препаратів були виявлені найпростіші (рис.2), зелені водорості (рис.3 (а, б)) та мікроорганізми. Серед мікроорганізмів найбільшу активність росту на м'ясо-пептонному агарі проявили два види бактерій роду *Vacillus* (рис.4, 5). Також було розглянуто будову біоплівки, яка утворювалася на поверхні води (рис.6).

Рис.1. Представник ракоподібних інфракласу *Diplostraca* (16×40)

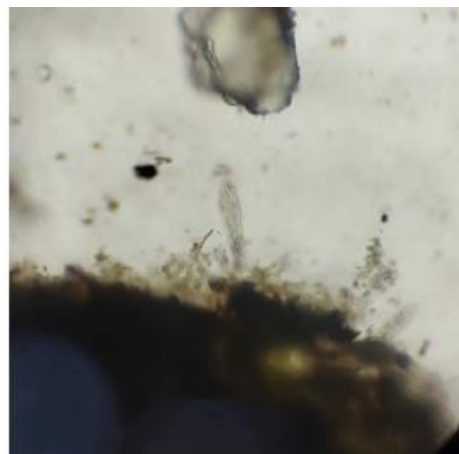

Рис.2. Інфузорії (16×10)

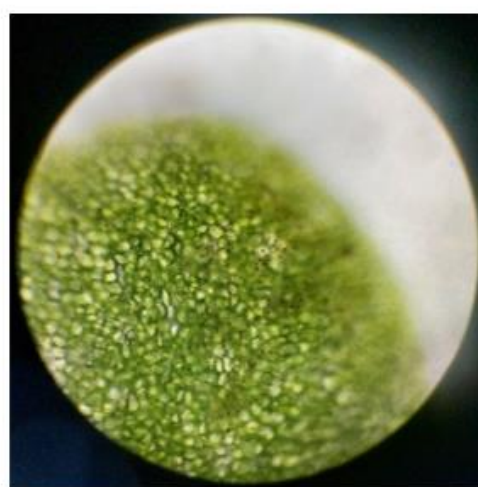
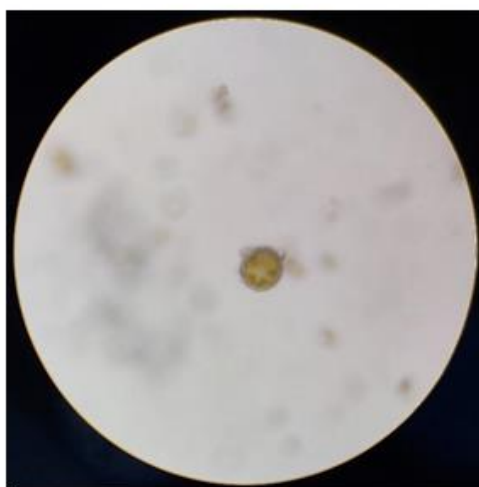

Рис.3 (а,б). Зелені водорості (а: 16×10; б: 16×10)

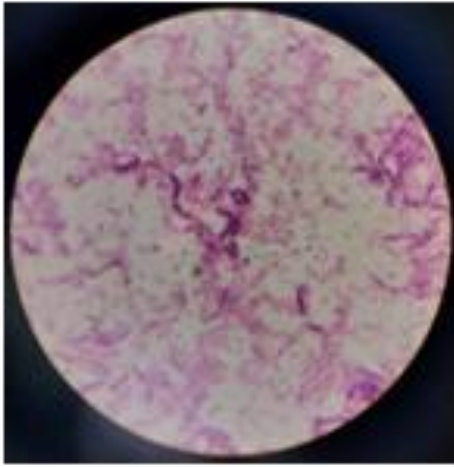

Рис.4. 96-годинна культура *Bacillus* spp. та спори, фуксин, 16×100

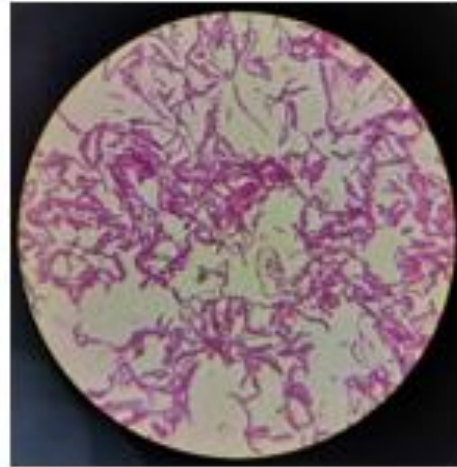

Рис.5. 24-годинна культура *Bacillus* spp. та спори, фуксин, 16×100

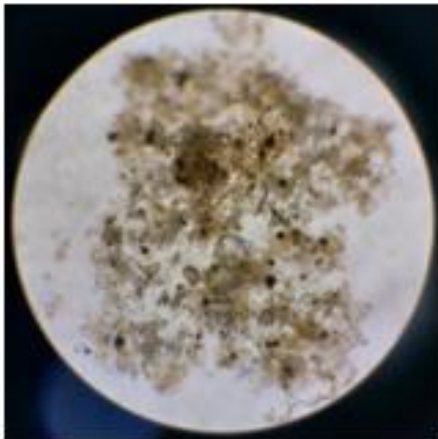

Рис. 6. Фрагмент біоплівки
неправильної форми компактної
структури, 16×10

Біогеоценоз активного мулу представлений широким видовим різноманіттям флори і фауни. Багатоклітинні дрейфуючі організми (водорості, ракоподібні, комахи) не враховуються як організми активного мулу, що позитивно впливають на очистку води, для біотичного індексу мулу важливими є малі плаваючі джгутикові, повзучі та сидячі інфузорії, черепашкові амеби, коловертки та нематоди [3].

Згідно літературних джерел, представники мікрофауни активного мулу здатні до очищення води у процесі своєї життєдіяльності, а отже, і до біологічного очищення забруднених вод. Наступним етапом роботи є культивування мікроорганізмів на селективних поживних середовищах та встановлення їхньої здатності очищувати забруднені води.

Список використаних джерел:

1. Швед О.М., Червцова В.Г., Петріна Р.О., Новіков В.П. Comparative analysis of wastewater treatment biotechnologies for small towns. Technology audit and production reserves. 2015. №3. С. 28-32. DOI:10.15587/2312-8372.2015.43695

2. Обладнання та проектування в біоенергетиці та водоочищенні і управління безпекою праці: підручник для студ. спеціальності 162 «Біотехнології та біоінженерія», спеціалізації «Екологічна біотехнологія та біоенергетика» / Л.А. Саблій, О.М. Бунчак, В.С. Жукова, С.В. Кононцев; Під ред. Л. А. Саблій. – 2-е вид., перероб. і доп.; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. – 376 с.

3. Madoni P. A Sludge Biotic Index (SBI) for the Evaluation of the Biological Performance of Activated Sludge Plants Based on the Microfauna Analysis. Water Res. 1994. 28. P.67–75. [CrossRef]

Часник Д.В.

провідний науковий співробітник,
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м. Київ, Україна

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ КЛЕЇВ ТА ГЕРМЕТИКІВ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ВИРОБІВ МІКРОЕЛЕКТРОНІКИ

Під час виготовлення виробів мікроелектронної техніки часто використовують компаунди і герметики, які були винайдені ще за часів бурхливого СРСР. Це і всім відомі компаунди типу "Віксинт", і епоксидні компаунди типу ЕД-20 та ПО-300, і клеї-герметики ВК-9, ВГО та інші. До теперішнього часу застосування цих матеріалів було можливе переважно ручним способом, за допомогою підручних засобів і без відповідного професійного оснащення та автоматизації ділянок заливки і герметизації. Хоч як дивно, але важливі виробничі ділянки, що забезпечують підвищену надійність техніки, всі роки бурхливого оновлення виробництва були невинувато забуті й на багатьох підприємствах мають такий самий вигляд, як і 20-40 років тому. Як наслідок, страждають якість, надійність і технологічність продукції. Чи можуть ділянки заливки та герметизації за рівнем автоматизації, технологічності та якості відповідати сучасним цехам мікроелектроніки, складання друкованих вузлів і металообробки?

Перш за все, слід зазначити, що багато з вищезгаданих компаундів і герметиків, що застосовуються під час виробництва мікроелектронної техніки, розроблено в середині минулого століття, але вони аж ніяк не втратили своєї актуальності, їх широко використовують і часто вони є вельми конкурентоспроможними з погляду експлуатаційних властивостей. Крім того, здебільшого тільки вони прописані в специфікаціях, неодноразово перевірені і схвалені для застосування у виробництві виробів.

Ахіллесовою п'ятою таких клеїв і компаундів залишається їхня вкрай низька технологічність. Викликано це такими чинниками:

- нестабільність властивостей компонентів від партії до партії і широкий діапазон допуску за технологічними параметрами (наприклад, динамічна в'язкість, співвідношення змішування компонентів тощо);

- важко реалізовані пропорції змішування компонентів: наприклад, для отримання готової суміші компаунду "Віксинт У-1-18" необхідно змішати пасту У-1 і каталізатор № 18 у співвідношенні 400:1 за об'ємом (і це при колосальній різниці у в'язкості);

- необхідність введення в компаунд абразивних наповнювачів (зокрема, кварцу, алюмінієвої пудри) для надання додаткових властивостей.

Перераховані особливості призводять до того, що здебільшого заливка і герметизація за допомогою таких компаундів виконується вручну. Через технологічні особливості матеріалів і ручне застосування на багатьох підприємствах інженери стикаються з труднощами в побудові стабільного процесу заливки і герметизації, підвищеною витратою матеріалів, браком продукції. Фахівцям підприємств доводиться безпосередньо контактувати зі шкідливими компонентами під час підготовки та змішування компаундів.

На більшості виробництв ручний технологічний процес заливки має такий вигляд:

1) за допомогою побутових ваг відміряють необхідну кількість компонентів;

2) компоненти зливають у загальну тару, в якій проводять змішування або вручну, або за допомогою підручних побутових або будівельних приладів (наприклад, кухонних міксерів, електродрилів і шпателів);

3) приготований таким чином компаунд завантажують у шприц, з якого і здійснюють дозування безпосередньо у виріб (іноді з попередньою дегазацією матеріалу).

Така організація процесу може призвести до таких наслідків:

- нерідко порушується пропорція змішування через значний людський фактор і використання примітивних побутових ваг і міксерів. Як наслідок, час затвердіння матеріалу може "плавати" в широких межах, а в деяких випадках полімеризація матеріалу виявляється взагалі неможливою;

- кінцеві властивості матеріалу можуть не відповідати необхідним експлуатаційним характеристикам (адгезія, міцність, еластичність, твердість);

- при ручному змішуванні в суміш потрапляє велика кількість повітря, яке залишиться в полімеризованому матеріалі і може призвести до відмов під час експлуатації;

- відразу ж після змішування компоненти матеріалу починають реагувати. Це призводить до зміни в'язкості в часі, тобто кожен виріб фактично заливається матеріалом з різною в'язкістю. Як наслідок, можливе погане заповнення виробу матеріалом, зниження адгезії, відсутність герметичності.

Важливо пам'ятати, що факт неякісної заливки важко проконтролювати в закритому об'ємі роз'єму або виробу. І навіть при налагодженому вихідному контролі продукції дефект операції заливки може проявити себе в самий невідповідний момент, часом тільки при експлуатації виробу в жорстких умовах.

Усе ускладнюється тим, що навіть за наявності ефективного вихідного контролю і надійного методу виявлення неякісної заливки або герметизації повністю видалити компаунд з виробу в разі потреби вкрай трудомістко, а часто неможливо. Відповідно, неможливе або вкрай ускладнене і проведення ремонту та повторного заливання. Тому необхідно так організувати процес заливки і герметизації, щоб результат був 100% стабільним від виробу до виробу, і всі складові процесу контролювалися, вимірювалися і, якщо потрібно, автоматично коригувалися.

Таким чином, для забезпечення якісної заливки і герметизації виробів необхідно переходити від ручної праці до автоматизованих систем підготовки змішування і дозування компаундів. Сучасні рішення в цій царині [1] дадуть змогу забезпечити якісну підготовку компонентів матеріалів (зокрема з вакуумуванням, нагріванням), стабільне і повторюване змішування компонентів у правильній пропорції зі співвідношенням від 100:100 до 100:0,25, точне дозування матеріалів зі 100%-м повторенням об'єму дози для кожного виробу.

При цьому робота з більшістю двокомпонентних компаундів на сучасному обладнанні донедавна була просто неможливою через значну відмінність властивостей матеріалів різних виробників, а також складні їх характеристики, які практично унеможливають автоматизоване застосування.

У результаті впровадження новітніх рішень підприємства можуть отримати контрольований, стабільний технологічний процес заливки та підвищити якість продукції. Автоматизація технологічної ділянки заливки дасть змогу збільшити продуктивність, забезпечити точність змішування та дозування клеїв і герметиків, мінімізувати людський фактор, підвищити якість і надійність електронної техніки.

Список використаних джерел:

1. DOPAG - metering and mixing systems Metamix and Eldomix:
URL: <https://news.cision.com/ifs/i/dopag---metering-and-mixing-systems-metamix-and-eldomix--left-to-right-,c1648215> (дата звернення: 03.04.2024)

СЕКЦІЯ 8. МЕНЕДЖМЕНТ

Odudenko U.

the recipient of the first (bachelor) level of education
*Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine*

Dzhur O.Y.

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Marketing and
International Management
Oles Honchar Dnipro National University
Dnipro, Ukraine

TOOLS FOR ADAPTATION OF ENTERPRISE MANAGEMENT FOR COLLECTIVE PROBLEM SOLVING

The modern business world is characterized by unpredictability and dynamism, where crises can arise due to economic fluctuations, political instability, technological changes or even natural disasters. Therefore, the development of effective management strategies that can adapt and respond to such challenges is extremely important. Today's problems are often too complex to be solved by one person or even a single team. Effective problem solving requires the involvement of different levels of the organization, which facilitates the exchange of knowledge, ideas and resources. Traditional leadership approaches may not be effective in solving crisis situations where quick reaction and innovative solutions are required. The study of new leadership models that support collective problem-solving and ensure flexibility in decision-making is relevant for modern organizations.

The purpose of the study is to evaluate various tools and methods that can be used to adapt the enterprise management system aimed at improving collective problem solving.

Research objectives: 1) to investigate existing tools and methods that are used for collective problem solving at enterprises, and to classify them by types of application and by effectiveness in different conditions; 2) to analyze how the implementation of management adaptation tools affects the corporate culture, especially from the point of view of the perception of innovations, flexibility and

openness to changes.

Crisis situations require from organizations not only quick adaptation, but also the ability to effectively solve problems collectively. This is especially important when the usual management methods do not bring the desired results and it is necessary to urgently find new approaches. In this context, improving the management system is key to maintaining the stability of the organization and its ability to survive and develop in new conditions. First of all, crisis situations often point to the shortcomings of existing management systems. Problems can be related to lack of flexibility, slow decision-making, lack of communication or inability to adapt to rapid changes. In such conditions, revision and optimization of management processes become urgent tasks (Kilyar et. al., 2021).

The integration of the latest technologies into the management system can significantly increase the efficiency of data processing, communications and coordination of actions, especially in times of crisis. Researching the potential of these technologies and methods of their effective application is becoming an urgent task. Preparation for future challenges: Learning from the experience of crisis management allows not only to solve current problems, but also to develop strategies that will help organizations to be better prepared for future crises. This includes analyzing potential risks, planning for crisis response and creating flexible operational processes.

One of the most effective ways to solve problems in crisis conditions is to involve the entire team in the decision-making process. This allows for the use of different points of view and experience, and also increases the involvement and motivation of employees. Collective problem solving can rely on such techniques as brainstorming, SWOT analysis, risk and scenario analysis.

Effective internal communication is crucial for successful collective problem solving. In times of crisis, it is necessary to ensure timely exchange of information between all levels of management. Transparency of the decisions made is also important, which helps to avoid misunderstandings and reduce the level of stress among employees (Humeniuk & Petrov, 2023).

A crisis can be a stimulus for innovation. Organizations actively looking for new approaches and solutions often find non-standard ways out of a crisis. This may include implementing new technologies, revising business models, or introducing new products and services. Crisis conditions require new skills and competencies from employees. It is important to organize systematic training and professional development, focusing on critical aspects such as crisis management, leadership and innovation, which will help the enterprise not only to cope with current challenges, but also to prepare for future crises (Ragazou, Passas, Garefalakis, Zopounidis, 2023).

Modern technologies provide large-scale opportunities for improving communication within the enterprise. Platforms such as Slack, Microsoft Teams or Google Workspace allow you to exchange information quickly, integrating messaging, video communication and document collaboration. The use of such tools contributes to the involvement of employees in the process of solving problems and provides prompt access to the necessary data.

Project management tools like Asana, Trello, or Jira allow you to organize your team's work on complex tasks, assign responsibilities, and track progress in real time. This not only simplifies the coordination of the team's efforts, but also helps to identify potential "bottlenecks" in the processes that need attention. Techniques such as brainstorming, Edward de Bono's "six thinking hats" method, or various forms of SWOT analysis are important tools for collective problem solving. They contribute to the generation of new ideas and help to overcome stereotypical thinking, involving employees in active participation in the management process (Bergaoui, Ghannouchi, 2023).

Regular trainings and seminars not only increase the qualifications of employees, but also contribute to the development of corporate culture. Special attention should be paid to the development of communication skills, leadership, and conflict resolution. The development of soft skills helps to improve interaction in teams and the effectiveness of joint work. The use of analytical tools for data collection and analysis can significantly strengthen decision-making processes at the enterprise. Feedback from employees, customers and other interested parties is a valuable source of information for continuous improvement of processes and management techniques.

A crisis is a test for any organization, but it can also become a point of growth and improvement. Improving the management system during collective problem solving allows not only to respond more effectively to negative events, but also fosters a culture of mutual support, innovation and adaptability. This provides the organization with the tools not only to survive a crisis, but also to thrive after it ends. The ability to adapt to challenges, solve problems collectively and use tools to optimize management processes are crucial for the success of modern enterprises. Management adaptation tools not only help solve current tasks, but also create a basis for sustainable development and growth of the organization in the future.

References:

1. Bergaoui, N., Ghannouchi, S.A. (2023). A BPM-based approach for ensuring an agile and adaptive learning process. *Smart Learn. Environ*, 10, 40 (2023). <https://doi.org/10.1186/s40561-023-00259-5>

2. Humeniuk, I. & Petrov, V. (2023). Marketing tools in the enterprise management system. *Podilian Bulletin: Agriculture, Engineering, Economics*, 73-78. 10.37406/2706-9052-2022-2-11.

3. Kilyar, Oleksandra & Romaniv, Alla & Slotiuk, Artem & Midlo, Bogdan. (2021). Digitalization as an enterprise management tool. *Socio-Economic Problems and the State*. 25. 715-721. 10.33108/sepd2022.02.715.

4. Ragazou, K., Passas, I., Garefalakis, A., Zopounidis, C. (2023). Business intelligence model empowering SMEs to make better decisions and enhance their competitive advantage. *Discover Analytics*, 1(1), 2. doi: 10.1007/s44257-022-00002-3. Epub 2023 Feb 6. PMID: PMC9901379.

СЕКЦІЯ 9. КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ

Амосов В.Д.

магістрант кафедри автоматизації та інформаційних систем,
*Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

МОДЕЛЬ ІГРОВОГО ПОДАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Відомо, що значну кількість керованих процесів зручно переводити у ігрову форму. Не кажучи про ділові та військові ігри, на даний момент існують ігрові додатки моніторингу успішності студентів, дуже велику популярність набули різні форми навчання й тестування, а також ігрові моделі для дослідження певного роду систем. Зокрема відеоігри також можуть досить непогано моделювати й прогнозувати реальні явища за певних обставин. Наприклад, якщо взяти й чітко ввести параметри певних армій, можна змоделювати якусь історичну битву. Можна взяти роль командира й спробувати реалізувати різні можливі сценарії. Найбільше підходять до цього так звані ігри-стратегії. Можна зауважити, що в більшості ігор-стратегій потрібно вміти прогнозувати ситуацію, віддавати певні накази, що до виконання певних процесів й керувати ресурсами. Це досить сильно нагадує управління бізнес-процесами.

У загальному розумінні, бізнес-процес – це сукупність видів діяльності підприємства (потік, послідовність робіт), які здійснюються за визначеною технологією, в результаті чого певні входи (матеріальні, інформаційні ресурси) перетворюються на виходи (продукти, послуги), є цілеспрямованими та взаємопов'язаними завдяки наявності фактора управлінського впливу та споживача результату. Це визначення орієнтується на трактування бізнес-процесу, яке офіційно прийняте системою стандартів ISO та доповнює його зазначенням технології управління [1].

Відомо, що для того щоб діяльність підприємства функціонувала як налагоджений процес, необхідно визначати вимоги до «входів» і «ресурсів» (якої якості і яким критеріям вони повинні відповідати для досягнення результативності і ефективності бізнес-процесу); повинні бути виявлені усі нормативні акти, якими обмежується ця діяльність, затверджені документи, в

яких описаний цей процес (регламенти, стандарти, методики, документальні процедури тощо); а також вимоги до результатів бізнес-процесу та показники їх визначення (виходи).

Окремо відмітимо, що оскільки нашим завданням є поєднання сценарію комп'ютерної гри зі сценарієм бізнес-процесу, потрібно створити таку модель, яка б відображала будь який бізнес-процес в сценарій гри.

Будемо вважати, що модель гри відображає її інформаційний та операційний простори. Операційним простором гри назвемо сукупність операцій (у нашому випадку – бізнес-операцій (БО), паралельно-послідовна реалізація яких дозволяє реалізувати множину бізнес-процесів (БП).

Поняття операційного простору БП передбачає наявність встановленого набору класів бізнес-операцій – C^{BP}_{BO} [2, 3]. Індивідуальними атрибутами кожного БП є: граф виконання БП – G_{BP} , регламенти виконання БП – SO_{BP} , модель якості – QM_{BP} , яка включає вимоги до якості, кількості та строків видачі продукту; cd_{BP} – ціна затримки виконання БП, тобто пеня, яка може встановлюватися експертним методом. С урахуванням сказаного, теоретико-множинну модель гри опишемо виразом:

$$GM = \langle C^{BP}_{BO}, G_{BP}, SO_{BP}, QM_{BP}, cd_{BP} \rangle. \quad (1)$$

В свою чергу модель БО представлена виразом:

$$BO = \langle C_{BO}, CVO, R_{BO}, MO_{BO}, CA_{BO}, KB_{BO}, TO_{BO}, V_{BO}, Q_{BO}, cd_{BO} \rangle, \quad (2)$$

де $C_{BO} \in CO_{BO}$ – клас БО з множини класів CO_{BO} БО; CVO – код БО, що включає приналежність до БП і номер етапу БП; R_{BO} – множина ресурсів, що необхідні для виконання операції класу C_{BO} ; MO_{BO} – підмножина мікрооперацій, необхідних для виконання операції класу C_{BO} ; CA_{BO} – множина алгоритмічних блоків, що задіяні для виконання операцій класу C_{BO} ; KB_{BO} – база знань щодо бізнес-правил операції; TO_{BO} – нормований час виконання операції класу C_{BO} ; V_{BO} – нормована вартість виконання операції класу C_{BO} ; Q_{BO} – показник якості виконання БО; cd_{BO} – ціна затримки виконання БО.

Множину бізнес-операцій розбито на c незалежних підмножин-класів:

$$C_{BO1}, C_{BO2}, \dots, C_{BOv}, \dots, C_{BOc}, \text{ де } C_{BOv} \in CO_{BO}, O_v \cap O_w = \emptyset, \\ v, w = 1, 2, \dots, c, v \neq w. \quad (3)$$

У кожному класі згруповані функціонально однорідні БО, такі, як «управління запасом», «контроль» і т. ін.

Далі опишемо простір ознак БО вектором $F_{BO} = \{f_{BOl}\}$, $l = \overline{1, L}$. Алфавіт ознак БО, в якому можна визначити клас БО, включає в собі:

– приналежність до певного класу БП; коротку назву БО; характер бізнес-операції – виробнича, обслуговування, контрольна, управлінська (узгодження документу, перевірка умови і прийняття рішення), і т.д.; потреба в контролі даних або інших ресурсів на вході; потреба в контролі на виході;

потреба в контролі ресурсів в процесі виконання; потреба в контролі показників якості процесу.

Кожен клас БО містить підкласи. Наприклад, клас «контроль» містить підкласи: контроль черг заявок; контроль інтенсивності обслуговувань; контроль факту поставки ресурсу або продукту (на вході/на виході); контроль певного параметра в трубці обмежень (включаючи рівень запасу).

Таким чином, розроблена модель дає відображення будь якого бізнес-процесу в сценарій гри.

Далі потрібно розробити алгоритми та математичні розрахунки, що мають бути застосовані при реалізації бізнес-правил конкретного бізнесу. В якості такого бізнесу було обрано бізнес салону з продажу вживаних автомобілів.

Гра є покроковою, де кожен умовний крок (хід) відбувається генерація певних подій, а гравець може виконати певну обмежену кількість дій. Його цільова функція зводиться до того, щоб його дії були оптимальними з точки зору доходів від бізнесу.

Коли гравець починає гру, в нього є певна кількість фінансів й певна кількість робітників. Фінанси витрачаються на виконання певних ігрових дій, як наприклад, ремонт автомобіля. Робітники ж потребують зарплатні, але за кожним з них закріплена певна кількість дій і, відповідно, очок. Сума очок дій всіх робітників це умовна кількість роботи, що може бути виконана за один ігровий хід. Наприклад ремонт машини коштує і певних грошей і певну кількість очок за діями. Основною задачею гравця у грі є виплата кредиту. Щоб її досягти автосалон гравця має бути успішним й рентабельним. За кожен ігровий хід гравець може викупати вживані машини, ремонтувати їх, а потім продавати зацікавленим клієнтам з надбавкою. Але потрібно враховувати попит на ринку, зарплатню для робітників, кредит, який потрібно платити, й податки.

Окрім того, коли гравець викупає машину, щоб в подальшому перепродати, він не знає точно стан її характеристик, а отже може лише приблизно уявити скільки грошей треба витратити на ремонт. Гра зберігає основні ігрові дані такі як кількість проданих машин, рентабельність, історія новин й подій тощо. З описаного вище виходить, необхідність розробки певного математичного забезпечення для програми. Необхідно вирішити наступні задачі:

1. Алгоритм генерації машин, цін, робітників, клієнтів.
2. Залежність ціни на машину від її стану, а також ціну ремонту.
3. Залежність ефективності робітника від його зарплатні.
4. Збір та аналіз ігрової статистики.

Отже, розроблено концептуальну теоретико-множинну модель ігрового подання бізнес-процесів та поставлено задачу відтворення конкретного бізнесу у вигляді гри. Пояснено основні правила відеогри, а також задачі ігрової системи. Визначено потрібне математичне забезпечення, що треба створити для відеогри. Основна задача це досягти збалансованого ігрового процесу, в якому на правильність прийнятого рішення буде впливати ігровий досвід гравця.

Список використаних джерел:

1. Оксанич І.Г, Шевченко І.В. Концептуальное моделирование организационно-технических систем / Збірник наукових праць Национального университету кораблестроения имени адмирала Макарова. 2019. № 1. С. 174–180.
2. Оксанич І.Г., Шевченко І.В., Краснопольска Ю.О. Отображение описания бизнес-процесса в операционное пространство организационно-технической системы / Радиоелектроника та інформатика. – 2019. – № 2 (85). – С. 54 –61.
3. М. Ю. Мартюк, І. Г. Оксанич, І. В. Шевченко. Моделі ієрархічної багатоагентної системи для виконання бізнес-процесів. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського, вип. 6 (131), С. 73–78, 2021. DOI: 10.30929/1995-0519.2021.6.73-78

Рахматі М.А.

Студент кафедри програмної інженерії,
*Харківський національний університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна*

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДІВ СТАТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПРОГРАМНОГО КОДУ

Щорічний розвиток ІТ-технологій є невід'ємною частиною нашого інформаційного суспільства, що виявляється у зростанні кількості фахівців, що входять у сферу розробки програмного забезпечення, а також у збільшенні складності самого програмного коду. Сучасні розробники все частіше використовують сторонні бібліотеки та фреймворки, щоб полегшити свою роботу. Однак, незважаючи на ці переваги, неможливо гарантувати відсутність дефектів у використовуваному програмному забезпеченні, що робить систему вразливою.

Інструменти статичного, семантичного та динамічного аналізу є ефективними засобами для виявлення проблем у програмному коді, зокрема щодо якості. Динамічний аналіз ідеально підходить для виявлення помилок, пов'язаних із багато потоковістю та керуванням пам'яттю, хоча й може бути витратним для великих проєктів. У той час як статичний аналіз може ефективно використовуватися для виявлення помилок під час процедури перевірки коду, полегшуючи роботу рецензента, він також має свої обмеження, такі як недоліки у точності та можливість видачі помилкових повідомлень.

Однак існує постійне прагнення до удосконалення та оптимізації методів статичного аналізу для підвищення їхньої ефективності, зокрема шляхом прискорення часу виконання. Такі інструменти стають невід'ємними помічниками розробників, забезпечуючи не лише швидке виявлення помилок, але й загальне підвищення продуктивності та надійності розробки програмного забезпечення.

Сучасний ландшафт розробки програмного забезпечення характеризується великим обсягом коду, розподіленими командами розробників та постійним ростом складності проєктів. У такому контексті актуальність дослідження методів статичного аналізу програмного коду стає неоспоримою.

Сучасні програмні проєкти, включаючи ті, що використовують штучний інтелект, мають величезний обсяг коду. Статичний аналіз дозволяє виявляти потенційні помилки та вразливості на ранніх етапах розробки, сприяючи покращенню структури та якості програм.

Розподілена та різноманітна команда розробників стає стандартом. Статичний аналіз є необхідним інструментом для уніфікації стандартів коду та забезпечення єдиної методології в розробці.

У світлі постійно зростаючих загроз кібербезпеки, статичний аналіз дозволяє виявляти та усувати потенційні вразливості, забезпечуючи безпеку програмного забезпечення вже на етапі розробки.

У сфері штучного інтелекту, де точність та надійність є пріоритетами, статичний аналіз допомагає забезпечити стійкість та ефективність роботи алгоритмів, виявляючи потенційні проблеми ще на етапі розробки.

Таким чином, дослідження методів статичного аналізу коду виявляється актуальним та ключовим для забезпечення якості, безпеки та ефективності програмного забезпечення в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Запропонований метод базується на підході Data-flow аналізу. Цей метод володіє рядом особливостей, зокрема, він не проводить перевірку коду на існуючі вразливості, на відміну від Taint аналізу. Припускаючи, що об'єднавши обидва ці формальні методи статичного аналізу, можна отримати комбінований метод з покращеною ефективністю через деталізацію результатів аналізатора вихідного коду.

Сучасне середовище розробки програмного забезпечення вимагає вдосконалення методів аналізу коду для забезпечення високої якості, безпеки та ефективності програмних продуктів. У цьому контексті проведення дослідження методів статичного аналізу програмного коду стає критично важливим завданням[1].

Провести глибокий аналіз різноманітних методів статичного аналізу, включаючи статичний аналіз коду, семантичний аналіз, аналіз взаємодії модулів та інші підходи. Зосередитися на їхніх теоретичних основах та практичних застосуваннях.

Визначити переваги та обмеження кожного методу статичного аналізу. Розглянути їхню ефективність в знаходженні помилок, швидкість виконання, витрати ресурсів та інші аспекти.

Провести порівняльний аналіз популярних інструментів статичного аналізу, оцінити їхні можливості та обмеження. Врахувати фактори, такі як підтримка мов програмування, гнучкість конфігурації та можливість інтеграції.

Розглянути, як застосування різних методів статичного аналізу впливає на якість та безпеку програмного коду. Визначити їхні можливості виявлення та усунення вразливостей та помилок.

Дослідити оптимальні підходи до інтеграції обраних методів статичного аналізу в розробчий процес. Врахувати взаємодію з іншими етапами розробки та вплив на продуктивність розробників.

Очікується, що результати дослідження нададуть вичерпні відомості про ефективність та застосування різних методів статичного аналізу, що відобразиться у порадах та рекомендаціях щодо їхнього використання для покращення якості та безпеки програмного коду в реальних умовах розробки.

Зазначені методи мають спільні етапи роботи, такі як читання вхідного коду, розбиття на лексеми та побудова графу зв'язку між вузлами. Щоб уникнути повторюваних операцій, ці етапи можна винести в спільний модуль, яким можуть користуватися обидва методи.

Ще однією недолікою Data-flow аналізу є використання тільки типів, визначених у коді програми. Для виправлення цього, використовується гіпотеза використання методу виводу типів Хіндлі-Мілнера[2]. Цей метод дозволяє уточнити деякі поліморфні класи та методи, зменшуючи кількість ітерацій алгоритму основного методу.

Алгоритм виводу типів може використовуватися паралельно з методами Data-flow та Taint аналізу, проте не передбачається його застосування з мовами програмування C та C++. Це може вивести більш загальний тип даних, ніж вказано у вихідному коді, але цей дефект можна легко виправити, додавши етап перевірки отриманих значень до аналізу кожного класу[3].

Список використаних джерел:

1. CodeSonar C/C++ [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <https://www.grammatech.com/codesonar-cc>, (дата звернення: 01.01.2024).
2. Zhang Wei, Ma Zhen, Lu Qing, Wang Xiao, Liu Da. (2014). A Method of Software Maintainability Evaluation Based on Static Analysis. Applied Mechanics and Materials. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: www.scientific.net/AMM.651-653.1757, (дата звернення: 01.01.2024)..
3. Păsăreanu, C. S., & Csallner, C. (2011). Combining Unit-level Symbolic Execution and Search-based Testing for Java Path Coverage. ACM SIGSOFT Software Engineering Notes, 36(2), 1–5. (дата звернення: 01.01.2024).

СЕКЦІЯ 10. ПРИКЛАДНА ФІЗИКА ТА НАНОМАТЕРІАЛИ

Арнаутов А.

кандидат медичних наук,
лікар – офтальмолог вищої категорії,
завідуючий відділом мікрохірургії ока
«Офтальмологічний центр
ім. проф. Л.Л. Гіримана»
м. Харків, Україна

Арнаутов В.

лікар – офтальмолог
«Офтальмологічний центр
ім. проф. Л.Л. Гіримана»
м. Харків, Україна

ПРИНЦИПОВА ПОМИЛКА НЬЮТОНА В ДОСЛІДІ ІЗ ЗУСТРІЧНИМИ ПРИЗМАМИ

(повідомлення дванадцяте про наш новий спектр видимого світла)

У 1704 році англійський фізик І. Ньютон опублікував свою фундаментальну наукову монографію «Оптика...» [1]. У ній він спробував науково, математично пояснити давно відоме явище природи розкладання у веселку пучка світла. Книга Ньютона вийшла в «потрібний» час, коли в наукових колах точилися гарячі суперечки про природу світла. Хоча сам Ньютон був прихильником корпускулярної теорії світла, його доробки стали підказкою для прихильників хвильової теорії. Його праці заспокоїли наукову громадськість. Так народилася загальнопримирююча теорія корпускулярно-хвильового дуалізму. У теорії Ньютона звичайно ж були противники. Але незаперечний авторитет Ньютона переміг. Його теорія закріпилася в умах людства більше, ніж на три століття. Надруковано незліченну кількість підручників, і досліді Ньютона з дисперсії світла тепер вважаються класикою фізичної науки.

Ньютон провів кілька простих дослідів із призмою і зробив із них глибокі висновки. Але спроба повторити ці досліді наштовхується на безліч проблемних питань.

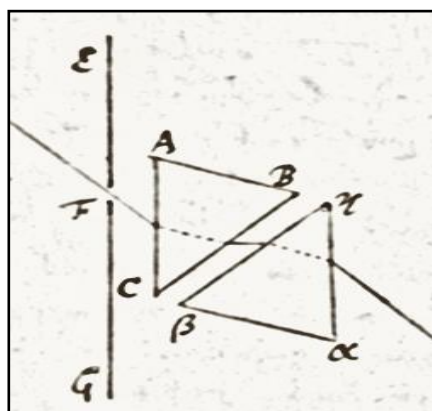

Рис. 1. Малюнок Ньютона, що пояснює схему відновлення первинного білого пучка світла (компенсації дисперсії) методом зустрічних призм.

Наприклад, простий, легко повторний дослід зустрічних призм (рис.1). Ньютон пропустив через призму пучок білого світла та отримав кольоровий спектр. Потім по дорозі вихідного пучка поставив таку ж призму, але повернену у зустрічному напрямі – на 180° . На виході другої призми знову з'явився пучок білого світла.

Ньютон пояснив цей дослід суто емпірично. «Білий пучок світла, пройшовши призму, розсіпається на 7 складових кольорів. А зворотний хід променів у другій призмі відновлює білий колір первинного пучка світла. На перший погляд все виглядає логічно. Але спроби уявити хід променів цього досліді змусили подивитись на нього під іншим кутом.

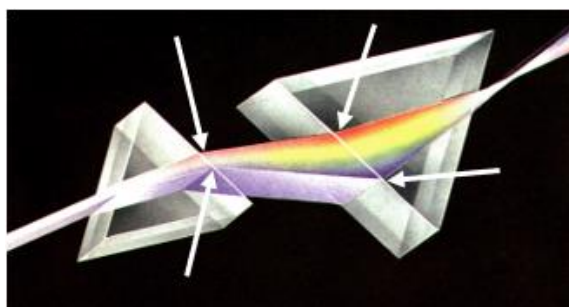

Рис. 2. Нереальний зворотний перебіг кольорових променів

На рис.2 показано, що при зустрічному розташуванні призм зворотний хід променів не виходить. Так, червоний виходить у вершини першої призми, а заходить до основи другої призми. Фіолетовий виходить в основі першої призми, а заходить у вершини другої призми.

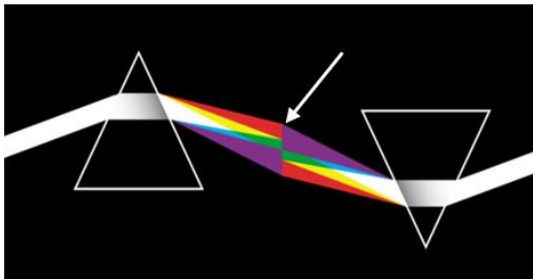

Рис. 3. Реальний, але неможливий зворотний перебіг кольорових променів

На рис. 3 показаний реальний, але неможливий зворотний перебіг кольорових променів. Не зрозуміло, що має статися в ділянці, показаний на схемі стрілкою, щоб хід променів, що розходяться в повітрі, перетворився на зворотний і, крім того, став таким, що сходиться. Хоть як, але ніяка схема не пояснює теорію Ньютона.

Спектр Ньютона – це суцільний ланцюг незрозумілих речей. У наших попередніх дослідженнях [2-12] було доведено, що:

1. Білий колір не підлягає призматичній дисперсії. Він є зручним фоном для спостереження дисперсії інших кольорових фігур.
2. Семикомпонентний спектр Ньютона – результат дисперсії чорного кольору двох країв щілинної діафрагми.
3. Спектр Ньютона – результат часткового взаємного накладання двох крайових спектрів.
4. Обидва крайові спектри рівні між собою.
5. Спектр випромінювання оптичного діапазону складається із трьох монохроматичних ліній на білому фоні: голубої, пурпурової та жовтої, які є дисперсійними складовими чорного кольору.
6. Сам підхід дослідження одночасно двох однакових спектрів методично неправильний.
7. Досліджувати потрібно один (будь-який) спектр.

На нашу думку, спектр має об'ємну структуру. Це підтверджує наша схема [10] поздовжньої і поперечної хроматичної аберації, наведеної на рис.4.

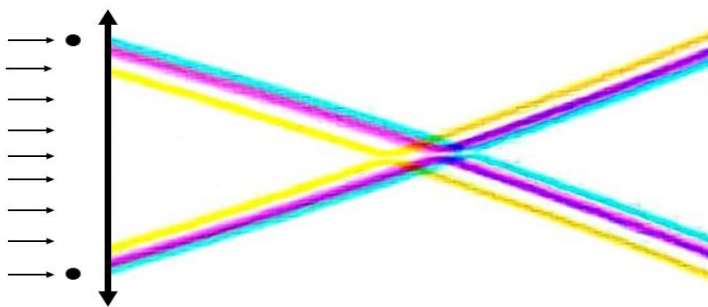

Рис. 4. Реальна схема хроматичної аберації (фото автора)

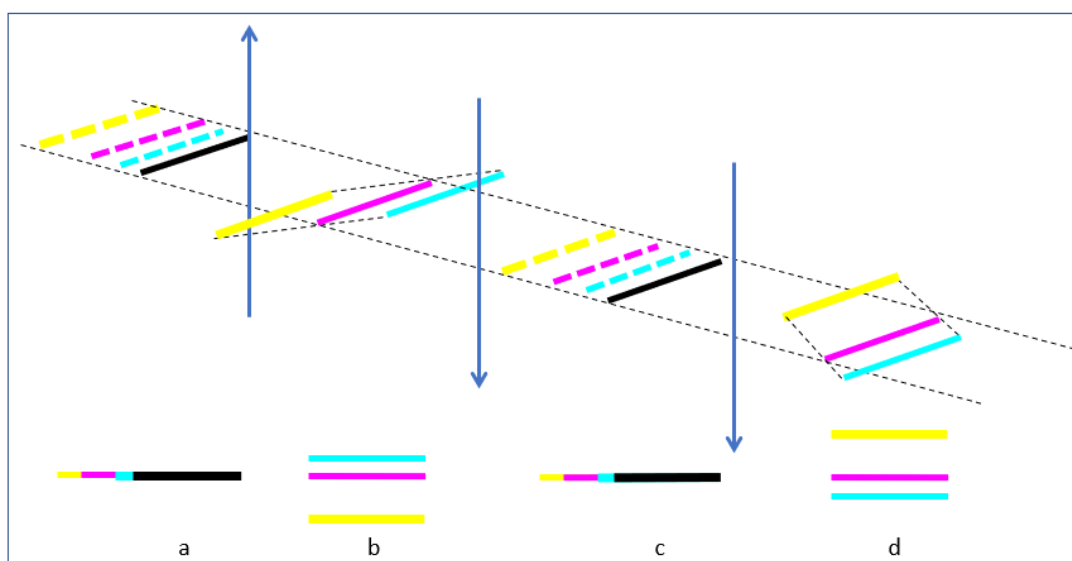

Рис. 5. Наша робоча схема дисперсії (a-b), компенсації (c) та інверсії (d) дисперсійного спектру.

На рис.5. показано нашу робочу схему (3D-модель) дослідження дисперсії (a-в), компенсації (c) та інверсії (d) дисперсійного спектру. Для зручності сприйняття схема показана в аксонометричній проекції. Стрілки вказують напрямком заломлюючого ребра (вершини) трикутної призми. Чорні лінії зображені з кольоровою горизонтальною каемкою з метою нагадування про те, що чорний - найбагатший колір, який складається з трьох монохроматичних кольорів.

Первинний об'єкт – чорна лінія (a) піддається дисперсії (b). Картина дисперсії виглядає як сукупність трьох монохроматичних ліній: голубої, пурпурової та жовтої (голуба вгорі, жовта внизу, пурпурова – посередині). Потім ця картина піддається зворотній дисперсії (компенсації) шляхом повороту призми на 180° . В результаті виходить відновлена чорна лінія (c). Далі чорна лінія знову піддається дисперсії призмою, зверненою вершиною вниз. В результаті виходить той самий трикомпонентний спектр (d), але вже перевернутий (жовта лінія вгорі, блакитна внизу, пурпурова – посередині).

На рис.6 показані фото результату первинної дисперсії (a) верхнього краю шторки діафрагми спектроскопа, результат компенсації дисперсії (b) та результат інверсії (c) первинної дисперсії. Стрілки показують напрямком заломлюючого ребра (вершини) трикутної призми. Внаслідок дисперсії верхнього чорного краю шторки діафрагми виникла картина теплого кластера (a). Друга призма, повернена зустрічним чином, викликала компенсацію дисперсії (b), тобто край шторки втратив кольорову каемку і став чорним на

білому фоні. Потім другу призму змінили на сильнішу, але з тією ж орієнтацією заломлюючого ребра. В результаті вийшла інверсія теплого кластера (з жовтою каемкою) у холодний (з голубою каемкою).

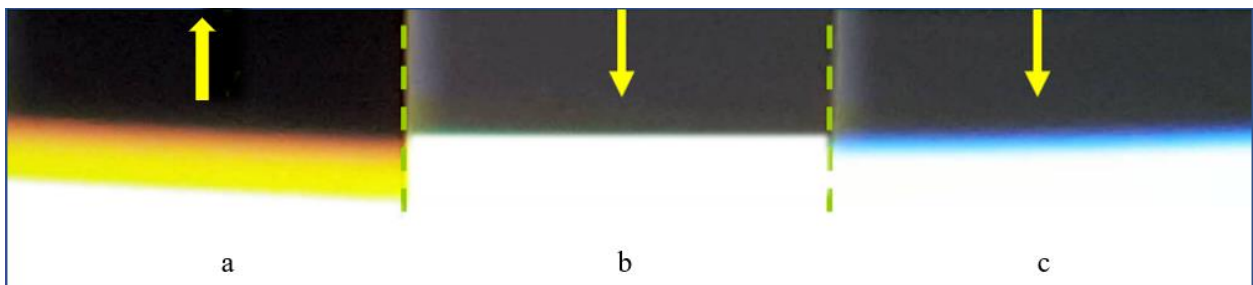

Рис.6. Фото результату первинної дисперсії (а) верхнього краю шторки діафрагми спектроскопа, результат компенсації дисперсії (b) та результат інверсії (c) первинної дисперсії

Такий самий експеримент було проведено з холодним кластером. Були одержані аналогічні результати. Спочатку було отримано компенсацію, а потім інверсія холодного кластера в теплий.

ВИСНОВКИ:

- Спроба повторити дослід Ньютона щодо компенсації дисперсії зустрічною призмою дозволила глибше розібратися у механізмах компенсації та інверсії виду дисперсії.

- Принципова помилка Ньютона у досліді із зустрічними призмами полягала в тому, що в результаті цього не біле світло відновлюється, а зникає дисперсія країв шторок щілинної діафрагми.

- Компенсація дисперсії у досліді Ньютона із зустрічними призмами пояснюється механізмом одночасної компенсації теплого та холодного кластера.

- Дослід із зустрічними призмами не слід трактувати як відновлення вхідного пучка білого кольору, а як одночасну компенсацію дисперсії чорного краю двох шторок діафрагми спектроскопа.

- Якщо друга (перевернута) призма виявиться сильнішою за першу, то замість компенсації дисперсії можна отримати інверсію, тобто поворот спектра Ньютона на 180° .

- Отриманий нами трикомпонентний спектр видимого світла, вірогідно, має об'ємну структуру. Тому спроба просто підставити наш новий спектр у відведену нішу на загальній шкалі електромагнітних хвиль не має сенсу. Для цього його потрібно подати в якійсь іншій формі.

Список використаних джерел:

1. Isaac Newton. Opticks: or, A Treatise of the Reflexions, Refractions, Inflexions and Colours of Light. London, United Kingdom: Printed for Sam Smith and Benj. Walford, 1704.

2. Арнаутов А. (2023а). Парадоксальне сприйняття неозброєним оком призматичного ньютонівського спектру. [Електронний ресурс]. Журнал «Перспективи та інновації науки», серія «Медицина», №7 (25). [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-7\(25\)-487-501](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-7(25)-487-501)

3. Арнаутов А. (2023б). Несподівані властивості променів світла, заломлених призмою, або де точка початку дисперсії (повідомлення друге). [Електронний ресурс]. Журнал «Наука і техніка сьогодні», серія “Фізико-математичні науки”, №7(21)-С.506-515. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7\(21\)-506-515](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-7(21)-506-515)

4. Арнаутов А. (2023в). Особливості сприйняття неозброєним оком променів світла, заломлених призмою (повідомлення третє про новий спектр видимого світла). [Електронний ресурс]. Журнал «Наука і техніка сьогодні», серія “Фізико-математичні науки”, №8(22)-С.276-284. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-8\(22\)-276-284](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-8(22)-276-284)

5. Арнаутов А. (2023г). Новий метод дослідження дисперсії видимого світла – дисперсія зображення (повідомлення четверте про новий спектр видимого світла). [Електронний ресурс]. Журнал «Наука і техніка сьогодні», серія “Фізико-математичні науки”, №9(23)-С.476-488. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9\(23\)-476-488](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-9(23)-476-488)

6. Арнаутов А. (2023д). Наш новий спектр видимого світла - результат повторної дисперсії класичного спектра Ньютона (повідомлення п'яте про новий спектр видимого світла). [Електронний ресурс]. Журнал «Наука і техніка сьогодні», серія “Фізико-математичні науки”, №10(24)-С.350-370. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10\(24\)-350-370](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-10(24)-350-370)

7. Арнаутов А., Арнаутов В. (2023). Аналіз нашого нового спектру видимого світла (повідомлення шосте про новий спектр видимого світла). [Електронний ресурс]. Magazine - «Veda a perspektivy» №12(31), р.364-383. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-12\(31\)-364-383](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-12(31)-364-383)

8. Арнаутов А., Арнаутов В. (2024а). Про місце і роль білого кольору у формуванні спектру видимого світла (повідомлення сьоме про новий спектр видимого світла). [Електронний ресурс]. Сучасні аспекти модернізації науки: стан проблеми, тенденції розвитку. Матеріали XL Міжнародної науково-практичної конференції. м. Салоніки, Греція. 07.2024. с-391-395. <https://doi.org/10.52058/40-391-395>

9. Арнаутов А., Арнаутов В. (2024b). Білий колір – атрибут основних кольорів нашого нового спектру оптичного діапазону (повідомлення восьме про новий спектр видимого світла). [Електронний ресурс]. Magazine - «Veda a perspektivu» №12(31), p.356-365. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-1\(32\)-356-365](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-1(32)-356-365)

10. Arnautov A., Arnautov V. (2024c). New scheme of chromatic aberration based on the new spectrum of optical range emission (ninth message about our new spectrum of visible light). Modern aspects of modernization of science: status, problems, development trends. Materials of the 41th International Scientific and Practical Conference. February 7, 2024, Ankara (Turkey). <https://doi.org/10.52058/41-469-483>

11. Арнаутов А., Арнаутов В. (2024d). Аналіз застосовності формули дифракційної решітки Брегга-Вульфа в оптичному діапазоні (повідомлення десяте про наш новий спектр видимого світла) [Електронний ресурс]. Сучасні аспекти модернізації науки: стан проблеми, тенденції розвитку. Матеріали 42 Міжнародної науково-практичної конференції. м. Мілан, Італія. 03.07.2024. с-391-395. <https://doi.org/10.52058/42-391-395>

12. Арнаутов А., Арнаутов В. (2024e). Аналіз можливості застосування розрахунку довжини хвилі світла по кільцям Ньютона (повідомлення одинадцяте про наш новий спектр видимого світла) [Електронний ресурс]. Сучасні аспекти модернізації науки: стан проблеми, тенденції розвитку. Матеріали 43 Міжнародної науково-практичної конференції. м. Пештера, Болгарія. 04.07.2024. с-232-235. <https://doi.org/10.52058/43-232-235>

СЕКЦІЯ 11. ПОЛІТОЛОГІЯ

Лясота А.Є.

доцент кафедри політології, соціології та публічного адміністрування
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

НОРМАТИВНА БАЗА ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

Гендерна рівність є важливою складовою розвитку демократичного світу. Навіть у XXI столітті чоловіки та жінки мають різний доступ до ресурсів, послуг і можливостей через соціальні норми та стереотипи. Тому пошук розв'язання гендерних проблем — один з напрямів розвитку сучасних держав.

23 червня 2022 року лідери 27 країн-членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. І хоча серед Рекомендацій Європейської Комісії щодо статусу України на членство в ЄС немає згадок про гендерну політику, слід розуміти: виконання Стратегії гендерної рівності 2020 – 2025 Україні не оминати, адже право мати гідні умови праці незалежно від статі — серед шести базових цінностей Європейського Союзу[2].

5 березня 2020 року Європейська комісія затвердила Стратегію гендерної рівності 2020 – 2025 - документ, що визначає принципи формування гендерної політики Європейського Союзу[1].

Мета Стратегії — подолання нерівності, стимулювання до перерозподілу влади, впливу та ресурсів справедливим та рівноправним чином, сприяння справедливості та створенню рівних можливостей.

Для держав-членів ЄС Стратегія пропонує наступні дії:

– запровадити Директиву про боротьбу проти сексуального насильства та сексуальної експлуатації над дітьми (Директива 2011/93), Директиву 2011/99/ЄС про Європейський захисний ордер, Регламент (ЄС) № 606/2013 про взаємне визнання заходів захисту у цивільних справах, Директиву Ради 2004/80/ЄС щодо компенсації постраждалих від злочинів та інше відповідне законодавство ЄС, що захищає постраждалих від гендерно зумовленого насильства. Ці директиви об'єднані функцією з гармонізації та спрощення процедур захисту постраждалих від злочинів у Європейському Союзі;

– систематично збирати гендерні дані: ЄС потребує вичерпних, оновлених і порівнянних даних, щоб політика боротьби з гендерним

насильством була ефективною. Дані мають бути розбиті відповідно до показників: віку, статусу інвалідності, міграційного статусу та місцевості проживання;

– підтримувати громадянське суспільство та публічні служби у запобіганні та протидії гендерному насильству та гендерним стереотипам, у тому числі за допомогою коштів ЄС, доступних у рамках програми «Громадяни, рівність, права та цінності» (2021–2027) [4].

8 березня 2023 року Європейська Комісія запустила кампанію з боротьби з гендерними стереотипами. Ця загальноєвропейська кампанія спрямована на боротьбу з гендерними стереотипами, які впливають і на чоловіків, і на жінок у різних сферах життя. Йдеться про вибір кар'єри, розподіл обов'язків з догляду та вплив на ухвалення рішень.

Гендерно-правова експертиза, як визначено, зокрема, в українському законодавстві, — це аналіз чинного законодавства, проєктів нормативно-правових актів, результатом якого є надання висновку щодо їхньої відповідності принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

У країнах-членах ЄС процедура проведення гендерно-правової експертизи регулюється різними актами, зокрема:

– Регламент (ЄС) № 606/2013 від 12 червня 2013 року про взаємне визнання заходів захисту в цивільних справах;

– Директива 2012/29/ЄС від 25 жовтня 2012 року про встановлення мінімальних стандартів прав, підтримки та захисту жертв злочинів; документ також містить вимогу щодо проведення гендерно-правової експертизи законодавства, пов'язаного з допомогою та підтримкою жертв злочинів[3];

– Директива 2011/36/ЄС від 5 квітня 2011 року про запобігання торгівлі людьми та боротьбу з нею та захист її жертв, яка замінює Рамкове рішення Ради ЄС 2002/629/JHA (30). Директива встановлює мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень і санкцій у сфері торгівлі людьми, а також вводить загальні положення, враховуючи гендерну перспективу, для посилення запобігати цьому злочинові та захисту його жертв (ст. 1);

– Директива 2010/41/ЄС від 7 липня 2010 року про застосування принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок, які займаються самозайнятою діяльністю; документ також містить вимоги щодо проведення гендерно-правової експертизи у сфері зайнятості та професійного навчання;

– Директива 2006/54/ЄС від 5 липня 2006 року про реалізацію принципу рівних можливостей і рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях зайнятості та професійної діяльності (оновлена редакція). Ця Директива визначає домагання та сексуальні домагання як дискримінацію за ознакою статі;

– Директива 2004/113/ЄС від 13 грудня 2004 року про впровадження принципу рівного ставлення до чоловіків і жінок у сфері доступу до товарів і послуг й постачання ними; документ також зобов'язує держави-члени ЄС забезпечити проведення гендерної експертизи законодавства, пов'язаного з доступом до товарів і послуг [5].

Серед заходів ЄС, направлених на укорінення гендерного принципу у законодавстві ЄС, діяльності інституцій є запуск у 2023 році Європейською комісією кампанії боротьби з гендерними стереотипами. Ця загальноєвропейська кампанія спрямована на боротьбу з гендерними стереотипами, які стосуються як чоловіків, так і жінок у різних сферах життя, включаючи вибір кар'єри, розподіл обов'язків щодо догляду та прийняття рішень. Кампанія є конкретним результатом Стратегії гендерної рівності на 2020–2025 рр.

У Річному звіті про гендерну рівність в ЄС за 2023 рік підсумовано позиції ЄС та його держав-членів щодо гендерної рівності. У ньому висвітлюються досягнення ЄС у п'яти ключових сферах, охоплених стратегією, і наводяться надихаючі приклади країн-членів і проєктів, що фінансуються ЄС у цих сферах [7].

Слід також вказати, що ЄС докладє суттєвих зусиль не тільки до розробки нормативів щодо гендерних питань, до цього процесу долучені й спеціалізовані агентства, органи та ін. Так, у межах ЄС засновано Консультативний комітет ЄС з рівних можливостей для жінок і чоловіків (Рішення 2008/590/ЄС зі змінами) [8] для забезпечення регулярних консультацій та обміну думками між органами та установами, які просувають рівні можливості для жінок і чоловіків у країнах ЄС. Консультативний комітет покликаний допомогти Європейській комісії у розробці та реалізації заходів щодо забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків. Це досягається шляхом заохочення обміну відповідним досвідом, політикою і практикою між країнами ЄС та різними зацікавленими сторонами. Комітет складається з 70 членів із відновлюваним трирічним терміном повноважень, він може створювати робочі групи для обговорення певних питань.

Список використаних джерел:

1. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32006L0054>
2. 2014/124/EU: Commission Recommendation of 7 March 2014 on strengthening the principle of equal pay between men and women through transparency Text with EEA relevance. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014H0124>

3. Directive (EU) 2019/1158 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on work-life balance for parents and carers and repealing Council Directive 2010/18/EU. URL:<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019L1158#PP4Contents>

4. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence. COM/2022/105 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0105>

5. Directive (EU) 2022/2381 of the European Parliament and of the Council of 23 November 2022 on improving the gender balance among directors of listed companies and related measures (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2022/2381/oj>

6. 2023 Report on Gender Equality in the EU. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2023-03/annual_report_GE_2023_web_EN_0.pdf

7. Consolidated text: Commission Decision of 16 June 2008 relating to the setting up of an Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men (Codified version) (2008/590/EC). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02008D0590-20130701>

8. Regulation (EU, Euratom) 2021/1163 of the European Parliament of 24 June 2021 laying down the regulations and general conditions governing the performance of the Ombudsman's duties (Statute of the European Ombudsman) and repealing Decision 94/262/ECSC, EC, Euratom. URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1163>

СЕКЦІЯ 12. ІСТОРІЯ

Лопацька Н.М.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії, теорії держави і права та філософії
*Приватний вищий навчальний заклад
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ І МЕТОДИКА

Історична наука на сучасному етапі розвитку має відповідати змінам, що визначають пріоритетні напрями загальнонаціональних інтересів України. Як і зміст, так і освітні програми, умови, технології і методи навчання піддаються суттєвим змінам, що зумовлено потребами нової освітньої ідеології. Головний зміст останньої зводиться до усвідомлення здобувача освіти як громадянина сучасного суспільства, в якого визначальним чинником є необхідність формування постійного процесу пізнавальної діяльності.

Регіональні, історико-краєзнавчі студії – безумовно, важливі наукові дослідження. Краєзнавство (краєзнавство історичне) – це комплексні «...дослідження під кутом зору не лише історії, а й географії, природничих наук, етнографії, економіки народного господарства переважно силами ентузіастів і професіоналів науковців відносно невеликої території (регіону) – міста, села, району, області, а також етнографічної чи певної іншої території, яку населення, яке там проживає, називає своїм краєм» [3]. На думку Я. В. Верменич «сучасні уявлення про місце і роль регіонального чинника органічно вписуються в теорію глобалізації як розширення, поглиблення, зростання інтенсивності світових інтеграційних процесів на фоні паралельних процесів диференціації, регіоналізації та мультикультуралізму» [1, С. 5].

Особливість історико-краєзнавчих студій полягає у тому, що вони поєднують загальноісторичні методології з методиками деталізації та конкретизації історичних фактів [3]. Такий підхід дає можливість з'ясувати особливості прояву в конкретних локальних регіонах основні риси, тенденції історичних епох, періодів; визначити характерні ознаки процесів, явищ конкретного регіону, краю тощо. Історико-краєзнавчі студії мають особливе

значення, що зумовлено не лише науковим пізнанням минулого краю, дослідженням його особливостей, а й вихованням національної свідомості, патріотизму, що надзвичайно важливо. Виходячи з такого підходу варто зауважити на важливих функціях такого характеру досліджень, а саме: освітній, практичній, науково-дослідницькій, світоглядній, методологічній.

Історичному краєзнавству притаманна комплексність, що визначена такими завданнями: від наукового осягнення і всебічної обробки первинної історико-краєзнавчої інформації, до розробки і популяризації цілісної концепції розвитку не лише окремого краю, міста, села тощо, а й функціонування країни в цілому. Таким чином, історико-краєзнавчі студії обґрунтовані специфікою, що полягає у конкретизації і персоніфікації історико-культурного процесу.

Історико-краєзнавчі студії отримали новий імпульс щодо переосмислення науковцями історичних схем від часу здобуття Україною незалежності. Від 1991 р. в українській історичній науці проявився неабиякий інтерес до краєзнавства, історичного краєзнавства, локальної, регіональної історії. Це було зумовлено доступом науковців до архівних документів, а також популяризацією історії краю, впливом західної історичної думки, яка велику увагу приділяла і приділяє сьогодні історії повсякденності: «... один із сучасних напрямів розвитку історичної науки. Сформувався в другій половині ХХ ст. в процесі становлення так званої нової історії» [4].

Історико-краєзнавчі дослідження актуалізувались і отримували нові тенденції щодо використання їх методик завдяки діяльності наукових установ, закладів вищої освіти, що і на сучасному етапі розвитку історичної науки імплементується і в наукові дослідження, і практику викладання історичних дисциплін. Реалізацію завдань відтворення громадського сектору краєзнавства взяла на себе відновлена Всеукраїнська спілка краєзнавців під керівництвом академіка П. Тронька. Спілка була відновлена у 1991 р. і проголосила себе правонаступником Українського комітету краєзнавства (1925-1930 рр.) [2, С. 103-104].

Відповідно до постанов Президії Верховної Ради України (від 6 квітня 1992 р.), Кабінету Міністрів України (від 11 вересня 1992 р.) та нормативних документів Президії НАН України створено Відділ регіональних проблем історії України [2, С. 104]. Останній визначив основні напрями науково-організаційної діяльності, а саме: розробка регіональних проблем історії України; осмислення питань теорії і практики історичного краєзнавства; з'ясування ролі історичного краєзнавства у формуванні національної самосвідомості народу України. З 1996 р. було засновано періодичний збірник «Історія України. Маловідомі імена, події, факти», на якого покладені важливі

методичні функції у вивченні історико-краєзнавчих, актуальних проблем регіональних студій. Варто зауважити, що історико-краєзнавчі студії, дослідження особливостей певного регіону вивчаються різними дослідницькими методами не тільки історичної науки, а й інших: археології, антропології, історичної демографії, політології тощо.

Одним із напрямів історико-краєзнавчих досліджень є історія церкви через призму регіонального контексту. Такі наукові дослідження включають такі питання як: проблеми передумов щодо створення релігійних обителів, їх значення на різному витку історичного часу, історії побудови храму. Безумовно, такі праці вчених систематизовують історичні відомості про обставини заснування церкви, костелу чи іншої релігійного призначення споруди, але ще одним із головних здобутків – є підготовка публікації документів з церковної історії.

Таким чином, проблема історико-краєзнавчих досліджень на сучасному етапі розвитку історичної науки є надзвичайно ваговою. Актуалізація регіональних, краєзнавчих студій, проблем локальної історії, зумовлена не лише причиною щодо детального вивчення історії краю, регіону тощо, але й звернення уваги на методологію і методику щодо такого характеру досліджень. Методологія історико-краєзнавчих досліджень сприяє актуалізації наявних прийомів дослідження, їх удосконалення, а методика відкриває можливості для прийомів і способів дослідження, опанування і осмислення (переосмислення) регіональної специфіки у просторовому вимірі, окреслення регіональних особливостей краю.

Список використаних джерел:

1. Верменич Я. В. Історична регіоналістика в Україні. *Український історичний журнал*. 2002. №6. С. 3-21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2001/6/1.pdf>
2. Голубко В., Качараба С., Середяк А. Історичне краєзнавство. Навчальний посібник. Ч.І. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 130 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/tircb>
3. Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон-Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2008. 568 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/tiqno>
4. Історія повсякденності. *Вікіпедія. Вільна енциклопедія*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/enane>

Никифоров О.В.

аспірант,

Черкаський національний університет

імені Богдана Хмельницького

м. Черкаси, Україна

ПРОБЛЕМАТИКА УПА У ПРАЦЯХ СУЧАСНОГО ВІТЧИЗНЯНОГО ІСТОРИКА І. ПАТРИЛЯКА

Якісний злет сучасної української історіографії було започатковано появою цілого ряду високонаукових праць, які ґрунтувались на введенні в обіг величезного обсягу нових архівних джерел та їх глибокій аналітичній обробці, що вийшли з-під пера когорти знаних сучасних вітчизняних дослідників внаслідок нового етапу розбудови української держави, ознаменованої перемогою Помаранчевої революції 2004 р.

Чинне місце серед сучасних дослідників історії Української повстанської армії, зокрема її діяльності в період Другої світової війни, по праву займає відомий український дослідник вказаної проблематики Іван Патриляк. 2004 року в часописі «Визвольний шлях» вийшла другом одна з перших його публікацій, присвячена з'ясуванню внеску ОУН і УПА у справу визволення України від нацистів. Дослідник повів мову про те, що непримиренні суперечки як в публіцистиці, так і в науковій літературі відносно питання «На чиєму боці були ОУН і УПА в роки Другої світової війни?» так і не вщухають. Таку постановку питання він називав некоректною і в значній мірі провокативною [1, с. 80]. І. Патриляк вважав, що керівництво ОУН, а згодом і УПА намагались діяти згідно з власними уявленнями про національні інтереси України. І резонно зауважував, що у тій вкрай заплутаній і незрозумілій військово-політичній ситуації у світі орієнтуватись було дуже складно [1, с. 81]. У статті дослідник подає власне бачення того, як еволюціонували стосунки між українським національно-визвольним рухом і Німеччиною протягом 1941-1944 рр. На основі вивчених документів І. Патриляк стверджував, що повстанський рух мав антинімецький характер і в обставинах, які вимагали боротьби з рейхом, УПА вела цю боротьбу жорстоко, масштабно й безкомпромісно [1, с. 96].

Результатом пошукової та аналітичної роботи історика стала й монографія «Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду», яка вийшла з-під пера І. Патриляка і М. Боровика. Історики, оперуючи широким джерельним матеріалом, розвінчують радянські міфи про героїв та антигероїв Другої світової війни.

На думку, висловлену І. Патриляком, довгі роки несприйняття суспільством українського визвольного руху в роки Другої світової війни було безпосередньо пов'язане з нашаруванням історичних міфів: «Одразу ж після повернення на Україну радянська влада потурбувалась про створення єдиного, спільного «образу» війни, про формування уніфікованої колективної пам'яті з чітко визначеним пантеоном героїв і образом «зрадників» та «ворогів» [2, с. 560]. Деталізовано розкрито в монографії, зокрема, питання формування УПА, її структури і чисельності, питання боротьби проти Німеччини і її союзників, протистояння між УПА і радянськими партизанами, Червоною армією та НКВС. Автори ніяким чином не героїзували й ідеалізували діяльність УПА. Дослідники на підставі ретельно вивчених документів дають кропіткий аналіз бойових операцій бійців УПА проти німецької армії, чітко характеризують стосунки українського національного руху й Німеччини, які зазнавали постійних змін залежно від геополітичної ситуації. Історики констатують, що певні кроки у стосунках з Німеччиною були й помилковими, проте знову, як і попередніх розвідках, наголошують на тому, що повстанці діяли згідно власних уявлень про національні інтереси України [2, с. 366].

До питання взаємин ОУН і УПА з німцями в роки Другої світової війни, участі Повстанської армії в боротьбі з гітлерівськими окупантами І. Патриляк звертається і в інших дослідженнях, даючи досить виважений аналіз еволюції стосунків українського націоналістичного руху з Німеччиною від проголошення ОУН «лояльності» до окупаційного режиму в офіційних документах перших місяців німецько-радянської війни до антинімецьких акцій українських повстанців, запеклих суточок бійців УПА з окупантами, кількісних показників зростання бойової активності повстанців [3, с.88-90].

Питання збройної боротьби УПА протягом 1943-1945 рр. І. Патриляк розкриває й в одноосібній монографії «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939-1960 рр.)». На особливу увагу заслуговує не лише те, що автор продовжує аналізувати маловідомі як для фахівців, так і для широкого загалу факти перебігу збройного протистояння УПА антиукраїнським силам, а й деталізує такі характеристики УПА і запілля як її структура, чисельність, трансформації, забезпечення, тактика, старшинські кадри, озброєння, уніформа, нагороди, деталізовано зображує «колективний портрет» вояка Повстанської армії. В історичному просторі України аналіз даного дослідження викликав жваві дискусії, вивчивши зміст яких ми констатуємо, що українське історичне співтовариство вважає дане дослідження працею-компендіумом, яка

об'єднала основні попередні досягнення вітчизняних науковців, збудувала на їх основі більш-менш чіткий образ підпілля у його тягlostі, сформулювала цілісний погляд на феномен українського визвольного руху та разом послужила орієнтиром для майбутніх досліджень [4, с. 330]. Значний пласт матеріалу зосереджено й в докторській дисертації І. Патриляка «Діяльність українського націоналістичного підпілля та повстанської армії в роки Другої світової війни».

І. Патриляк виважено досліджує й питання, пов'язані з становленням і розгортанням діяльності УПА протягом 1942-1943 рр. Залучивши актуалізовані документи, дослідник зробив спробу узагальнити наявні в сучасній історіографії міркування щодо створення Української повстанської армії. Цілком об'єктивним є висновок автора відносно того, що організатори УПА вжили максимально можливих заходів (беручи до уваги умови, в яких вона формувалась, і наявне на той час матеріально-технічне забезпечення) для того, аби їхнє дітище діяло якнайефективніше [5, с. 121].

Науковий інтерес в площині вивчення історії створення УПА становлять й інші дослідження І. Патриляка, присвячені військовій діяльності ОУН(б) в перші роки Другої світової війни, аналізу історико-ідеологічних причин мілітаризації ОУН(б), аналізу плану розбудови збройних сил, військового будівництва. Мова, насамперед, йде про його ґрунтовне академічне дослідження «Військова діяльність ОУН(б) у 1940-1942 роках», наукові розвідки, присвячені військовотворчим заходам ОУН(б) у липні-вересні 1941 р., реконструкції подій, пов'язаних з військовотворчими планами та становленням «лісової армії» [6, с. 484]. Предметом наукового пошуку дослідника є й вивчення питань функціонування старшинських і підстаршинських шкіл УПА, соціального портрету курсантів, методики військового вишколу тощо. Загалом науковий доробок І. Патриляка, присвячений проблематиці УПА, характеризується фактологічною повнотою, науковою достовірністю та виваженістю суджень.

Список використаних джерел:

1. Патриляк І. Внесок ОУН і УПА у справу визволення України від нацистів. *Визвольний шлях*. 2004. Зб. 10. С. 80-96.

2. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. 590 с.

3. Патриляк І.К. До питання про внесок ОУН та УПА у боротьбу проти нацистських окупантів на території України. *Український історичний журнал*. 2004. № 5. С. 81-95.

4. Ісаюк О. Magnum opus про український визвольний рух. *Український визвольний рух*. Львів, 2013. Зб. 18. С. 329-334.

5. Патриляк І. Створення Української повстанської армії під проводом ОУН(б): малодосліджені аспекти проблеми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Історичні науки*. 2010. Вип. 16. С. 111-122.

6. Патриляк І., Пагіря О. Військова конференція ОУН(Б) 1942 р. і розробка планів зі створення українських збройних сил. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2008. № 1/2 (30/31). С. 484-511.

СЕКЦІЯ 13. ТУРИЗМ

Kozhukhivska R.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Tourism, Hotel and
Restaurant Business,
*Uman National University of Horticulture,
Uman, Ukraine*

USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE ACTIVITIES OF TOURISM ENTERPRISES

The emergence of global communication networks, primarily the development of the Internet environment, has led to a true revolution in the organization and conduct of tourism activities. These transformations have affected both external relations between tourism companies and their partners or clients, and the internal structure of the companies themselves. Not only have new business directions emerged, but existing ones have also undergone fundamental changes, and in recent years, these trends have become increasingly apparent.

The information technology and Internet has had and continues to have a significant impact on the formation and development of the global information society, primarily due to its technological capabilities, which in today's conditions are a significant factor in the rapid development of the processes of informatization of the global community.

Research into the functional spheres of information technology application in practical marketing activities of enterprises leads to the conclusion regarding the dual nature of internet technologies and their dual role in marketing activities. On the one hand, it is primarily an informational and communication resource that facilitates companies' access to necessary information about the market, competitors, consumers, prices, business proposals, etc.

In modern conditions, the Internet serves as an important source of various commercial and marketing information, allowing for the rapid collection of statistics on the product market, its participants, products, prices, standards, and norms.

Popular databases for gathering information, including economic data, include Data-Star (Switzerland), Dialog (USA), Orbit (UK), and Questel (France). Statistical data from the European Commission on European Union countries, including exports/imports, are available in the EUROSTAT database. Data on global

trade can be obtained in the World Trade Statistics section (Host Data-Star); on the other hand, this serves as a promising sales channel for a company's products in modern competitive markets.

Currently, and even more so in the future, online sales the travel products and services of a systems through internet and specialized industry internet are one of the main sales tools in domestic and international markets. It is entirely justified to argue that the commercial success of a tourist company in competitive markets will depend to a large extent on the correct choice and ability to utilize electronic commerce systems for selling its products and services.

Thanks to the marketing functions carried out via the Internet, there has been a sharp increase in Internet usage, accelerated by the continuous development of network resources. Today, tourism companies realize the enormous potential of the Internet as a marketing tool, which simultaneously serves as a means of communication and business interaction.

Overall, the application of Internet technologies in entrepreneurial activities provides significant advantages compared to competitors, making the prospects for their development quite evident. The integration of the Internet into the marketing activities of enterprises, with its unique informational characteristics, can significantly enhance the effectiveness of entrepreneurial actions [1, p. 42].

Information technology progress today is not only one of the main factors ensuring the effective functioning of the marketing market but also the most important condition for its sustainable development. Therefore, priority attention should be given to information technologies, which, due to their unique properties, contribute to the dynamic development of all market sectors.

At the same time, it is worth noting that with the increasing role of non-price forms of competition and the rapid development of information technologies, an effective communication system becomes a key factor in ensuring the competitiveness of enterprises in both domestic and international markets. In the conditions of competitive struggle, the need to improve the mechanism of product promotion in markets constantly increases, which necessitates the search for the most effective tools of communicative influence on the market.

Recently, due to the active development of information technologies, particularly the Internet, a new communication tool has opened up for enterprises – internet technologies in marketing.

Additionally, the unique feature of the Internet environment is the active role of users (in traditional mass media, their role is passive), which is due to control over information search through various search and navigation mechanisms. The interactive nature of marketing communications on the Internet allows for increased efficiency in the interaction between communication participants.

The key advantages that internet communication provides to tourism businesses are as follows:

- firstly, more precise targeting of the target audience by placing information on thematic websites, selecting the desired geographical segment of the internet, and scheduling information placement at specific times (this internet property is known as targeting);
- secondly, the ability to analyze visitor behavior on the website and improve the website, product, and marketing based on the results of such «tracking» (this internet property is known as tracking);
- thirdly, constant availability of information to the target audience;
- fourthly, high flexibility, as there is the possibility to adjust or completely change the communication program;
- fifthly, interactivity, as consumers can interact with both the seller and the product, explore it, try it (for example, demo versions of software, book chapters, etc.), and if suitable, make a purchase.

Based on the analysis conducted regarding the use of innovative Internet technologies by enterprises, it should be noted that the implementation of IT tools and forms of informatization will enhance their competitive advantages and contribute to the development of entrepreneurial activity.

In recent years the importance of modern information and communication technologies in economic and social life has steadily increased. The Internet creates new opportunities to provide services and meet needs. Tourism enterprises are interested in making a big profit from their sales and want the customers to give their preferences to them [2, p. 1007].

The application of Internet technologies in organizing communication processes at modern enterprises, using modern tools and instruments of Internet communications, is a significant factor in ensuring the high efficiency of the marketing communications system of enterprises.

Through Internet communications, enterprises have the opportunity for more accurate targeting of the target audience by placing information on thematic websites and analyzing visitor behavior on the site. Internet communications are constantly available to the target audience, and their high flexibility allows adjusting or even changing the communication program.

The interactivity of Internet communications allows consumers to interact with both the seller and the product, examine it, try it, and so on. Thanks to Internet technologies in marketing, it has become possible to establish feedback with the audience, allowing the delivery of advertising and PR materials to be differentiated depending on the target audiences. A significant advantage of Internet communications is their lower cost compared to other mass communication tools (media, press, radio). Therefore, the Internet is an inexpensive, fast, accessible, and interactive tool, especially popular among small tourism companies.

References:

1. Gryadil I.I., Gryadil S.I. 2002. New information technologies. Uzhhorod: Zakarpattia.
2. Kozhukhivska R., Sakovska O., Skurtol S., Kontseba S., Zhmudenko V. 2020. An analysis of use of internet technologies by the consumers of tourism industries in Ukraine. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29, 6, 1007-1013.

СЕКЦІЯ 14. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Чичило О.А.
здобувач вищої освіти
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
м. Луцьк, Україна

Панченко Г.С.
науковий керівник, к.е.н, доц.
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
м. Луцьк, Україна

ЕТИКА В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ТА АУДИТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

В сучасних умовах розвитку економіки одним з невід'ємних її елементів є ефективно організований бухгалтерський облік, який неможливий без висококваліфікованих бухгалтерів і аудиторів, здатних приймати рішення на підставі глибокого розуміння основних економічних принципів.

Кваліфіковані бухгалтери відіграють важливу роль у фінансовому забезпеченні підприємства і сприяють його стійкості та розвитку. Професійна діяльність бухгалтера та аудитора вимагає особливого контролю та самоконтролю щодо дотримання етичних норм.

Діяльність бухгалтерів та аудиторів повинна відповідати певним правилам та стандартам, які забезпечують якісь надання обліково-аудиторських послуг. Професійна етика у будь-якій професії є кодексом правил, які визначають поведінку спеціаліста під час виконання ним службових завдань, а також норм, які відповідають чинним законам та іншим нормативним документам, професійним знанням, відносинам у колективі, ґрунтовному усвідомленню відповідальності за виконання своїх професійних обов'язків.

Професійні бухгалтери і аудитори виконують у суспільстві важливу роль. Інвестори, кредитори, роботодавці та інші сектори ділової спільноти, а також уряд і громадськість у цілому покладаються на професійних бухгалтерів і аудиторів щодо надійного фінансового обліку і звітності, ефективного фінансового менеджменту і компетентних консультацій з різних питань діяльності та оподаткування. Ставлення та поведінка професійних бухгалтерів

і аудиторів під час надання таких послуг впливає на економічний добробут їх співтовариства і країни.

Етика в бухгалтерському обліку та аудиті визначається набором принципів та правил, які визначають коректну поведінку у відносинах між фахівцями цих сфер, клієнтами та громадськістю загалом. Це є критично важливим аспектом функціонування фінансової системи, оскільки від дотримання етичних стандартів залежить довіра до фінансової звітності та фінансової інформації [1].

У бухгалтерському обліку та аудиті діють ключові принципи етики, які визначаються як невід'ємна складова професійної діяльності.

Професійний бухгалтер та аудитор повинен дотримуватись етичних вимог, викладених в Кодексі етики професійних бухгалтерів.

1. Інтегритет. Надійність та правдивість інформації у фінансовій звітності має велике значення. Тобто бухгалтер повинен уникати намагань приховати чи змінити факти про фінансовий стан підприємства для досягнення певних цілей.

2. Добросовісність. Бути щирим та чесним в усіх професійних та ділових стосунках.

3. Об'єктивність. Не допускати упередженості, конфлікту інтересів або неправомірного впливу з боку інших осіб на професійні або ділові судження. У процесі аудиту об'єктивність важлива для забезпечення незалежного оцінювання фінансової звітності. аудитор повинен оцінювати ризики та проводити перевірку без упереджень.

4. Професіоналізм. Професіоналізм передбачає постійне підвищення кваліфікації та дотримання високих стандартів професійної поведінки. Бухгалтер повинен володіти необхідними знаннями та вміннями для ведення обліку та аналізу фінансової інформації.

5. Конфіденційність. Збереження конфіденційності інформації є ключовим аспектом професійної діяльності. Це означає, що бухгалтер повинен дотримуватися та не розголошувати конфіденційні дані про клієнтів без їхньої згоди [2].

Цілі та фундаментальні принципи Кодексу етики професійних бухгалтерів (за винятком конкретно визначених обмежень) є однаково чинними для всіх професійних бухгалтерів і аудиторів, незалежно від того, чи займаються вони громадською практикою, чи працюють у промисловості, торгівлі, державному секторі або в освіті чи іншій галузі.

Бухгалтери та аудиторі часто стикаються з різноманітними викликами та конфліктними ситуаціями, які вимагають від них ретельного врахування етичних принципів. Наприклад, ситуація, коли аудитор одночасно надає

консультаційні послуги та аудит, може створити конфлікт інтересів між обов'язками аудитора та потребами клієнта [3].

Україна також стикається зі своїми унікальними проблемами у сфері бухгалтерського обліку та аудиту:

- Корупція. Високий рівень корупції може підірвати довіру до фінансової звітності та аудиторських перевірок.

- Недостатня кваліфікація фахівців. Недостатнє навчання та кваліфікація бухгалтерів та аудиторів може призвести до неправильного обліку та аудиту фінансової звітності.

- Недостатня регуляторна база. Відсутність чітких правил та стандартів може спричинити розбіжності у трактуванні фінансової інформації [4].

На основі вищезазначених проблем слід розробити шляхи їх вирішення:

1) На думку автора, влада повинна активно працювати над запровадженням та ефективним застосуванням законодавства, спрямованого на запобігання корупції у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

2) Необхідно вдосконалити систему освіти та навчання, щоб забезпечити високий рівень кваліфікації фахівців у сфері бухгалтерського обліку та аудиту.

3) Розробити та впровадити чіткі стандарти та правила регулювання бухгалтерського обліку та аудиту відповідно до міжнародних стандартів [5].

Отже, етика в бухгалтерському обліку та аудиті відіграє важливу роль у забезпеченні інтегритету та довіри до фінансової звітності підприємств. Дотримання етичних принципів є необхідною умовою для забезпечення точності, надійності та об'єктивності фінансової звітності та фінансової інформації загалом. Вирішення проблем, пов'язаних з етикою в цих галузях в Україні, потребує комплексного підходу та впровадження ефективних заходів контролю та регулювання.

Список використаних джерел:

1. Романькова О. М. Етика професійного бухгалтера та аудитора: методичні вказівки для самостійного вивчення дисципліни. Краматорськ: ДДМА, 2021. 36 с.

2. Салова Н. Професійна етика аудитора: фундаментальні принципи. Аудитор України. 2019. № 6 (235). С. 14-19.

3. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика: навч. посіб. Київ: Центр уч. л-ри, 2021. 252 с.

4. Бондар В. П. Проблеми застосування норм професійної етики у діяльності аудиторів України. Економіка. Фінанси. Право. 2020. № 2. С. 10–16.

5. Романченко Ю. О., Єрмолаєва М. В. Етичні аспекти професійної діяльності бухгалтера. Економічний форум. 2019. № 4. С. 237–241.

СЕКЦІЯ 15. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Федотова О.О.

професор кафедри інформаційної діяльності,
Маріупольський державний університет
м. Київ, Україна

Акобій Д.А.

студент 4 року навчання кафедри інформаційної діяльності,
Маріупольський державний університет
м. Київ, Україна

СТАН ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ

На сьогодні в Україні зростає роль інформаційно-аналітичних центрів як дієвих посередників між органами державної влади та суспільством. Не менш важливим є значення підготовленої ними аналітичної продукції, що здатна запропонувати управлінським кадрам цінні пропозиції стосовно до вирішення нагальних соціальних проблем [1].

Підґрунтям взаємодії аналітичних інституцій та органів влади є подібність задач діяльності у вигляді забезпечення захисту інтересів громадянського суспільства, зростання ефективності управління державою. Станом на даний момент в Україні відсутні системного характеру, визначені на державницькому рівні, форми співпраці з інформаційно-аналітичними центрами. Тому під час провадження спільної діяльності органи влади застосовують різні форми взаємодії з аналітичними осередками.

Необхідно зазначити, що в Україні робота інформаційно-аналітичних центрів продовжує набирати обертів. За рейтингом Пенсільванського університету 2020 р. в країні діяло понад 90 «фабрик думок». Причому, перші позиції з числа центральноєвропейських і східноєвропейських осередків посідав Український центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова [2].

Проте у нашій країні все ж таки не в повну міру розвиваються як певні державні інституції з аналізу суспільної думки, так і внутрішнього плану підрозділи зв'язків із громадським середовищем. Зокрема, у структурі

окремих органів влади діють служби, що провадять аналітичну роботу, але вона фінансується за рахунок держбюджету та є повністю контрольованою. Цілком зрозуміло, що це впливає на ракурс відображення досліджуваних проблем, включаючи критерії подання інформації. До числа державних аналітичних інституцій варто віднести: Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України, Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут законодавства Верховної Ради України та ін. Характерним є те, що робота даних установ спрямована на провадження різного роду наукових досліджень. Отже, якщо вести мову про вивчення точки зору громадськості, то вона лише умовно береться до уваги в ході вироблення рішень владними структурами держави. Означена тенденція, безумовно, впливає на налагодження взаємовідносин діючої влади з суспільством, оскільки дослідження інтересів громадськості реалізують, більшою мірою, недержавні установи за рахунок переважно зовнішніх каналів фінансування, а також внутрішніх ресурсів для ведення бізнесу [3].

Зважаючи на сказане вище, інформаційно-аналітичну діяльність в контексті управління державою та прийняття керівних рішень можна вважати важливою частиною державотворчих процесів (беручи до уваги демократичний вектор розвитку).

Станом на сьогодні спостерігаються певні позитивні тенденції у напрямі співпраці неурядових інформаційно-аналітичних інституцій з органами державної влади. Так, спеціалісти Центру Разумкова називають наступні зрушення: залучення фахівців-аналітиків до участі у підготовці щорічних послань Президента, розробки державних програм та стратегічної документації тощо; провадження неурядовими аналітичними центрами спеціальних досліджень та підготовка аналітичної продукції з урахуванням замовлень органів влади; автономна розробка аналітичними центрами проектів державної документації з подальшою репрезентацією їх владним структурам; організація та сприяння співробітниками аналітичних служб підвищенню кваліфікації представників органів державної влади [4, С.16-18].

Однак, не дивлячись на досягнуті переваги у роботі згаданих осередків, відкритим питанням залишається відсутність системного характеру їх співпраці з державними органами.

Загалом у функціонуванні аналітичних служб усіх типів можна виділити такі проблемні аспекти, як от: нестача фінансів з боку держави на сплату за надані аналітичними осередками інформаційні послуги та підготовлену аналітичну продукцію; відсутність постійного фінансування; брак налагоджених взаємозв'язку та швидкого реагування між працівниками аналітичних служб та державними управліннями; недосконалість системи

взаємовідносин між аналітичними інституціями та бізнесовими структурами; низький ступінь застосування з боку держави усіх можливостей державних аналітичних служб та аналогічних підрозділів у складі науково-дослідних інституцій, бібліотек й університетів; замала кількість діючих аналітичних центрів на територіальному та місцевому рівнях; одночасне поєднання фахівцями-аналітиками різних посад, виконання різних обов'язків, наслідком чого часто стає розпорошеність спеціалістів [5].

Додаткові проблеми також породжують відсутність співробітництва між вітчизняними аналітичними осередками, скоординованості напрямів діяльності та тематики досліджень; важкодоступність напрацьованих аналітичними центрами тематичних баз даних щодо виконаних запитів.

У свою чергу дослідниця Н. Шершньова вказує на такі чинники недостатньої результативності роботи аналітичних центрів в Україні:

- 1) часткова відкритість політичної влади та відсутність консенсусу щодо оприлюднення зовнішніх інформаційних каналів та досліджень;
- 2) слабка фінансова і матеріально-технічна база фабрик думок на фоні браку відповідної статті поточних затрат у бюджеті для забезпечення сплати консультативних послуг державних інституцій на контрактній основі;
- 3) несформованість системи професійної підготовки спеціаліста-аналітика у сфері публічно-політичної діяльності, відповідно до чого спостерігається низький рівень грамотності працівників;
- 4) неосвіченість частини вітчизняних кадрів у функціонально-технологічних особливостях інформаційно-аналітичної роботи, що перешкоджає організації співпраці із зарубіжними експертами-аналітиками;
- 5) не володіння методикою підготовки, створення та оформлення аналітичних документів, невміння формулювати аналітичні висновки, рекомендації та пропозиції;
- 6) недостатня готовність ділових кіл співпрацювати та взаємодіяти в площині реалізації політичних досліджень прикладного характеру;
- 7) відсутність належно налагодженої комунікації між мозковими центрами у межах їхньої професійної діяльності;
- 8) брак спеціалізованого журналу як платформи для обміну досвідом між аналітичними осередками;
- 9) неповне застосування можливостей Інтернету та соціальних мереж з метою представлення робочих досягнень [6].

Таким чином, за результатами дослідження можна підсумувати, що існуючі проблемні аспекти у діяльності вітчизняних інформаційно-аналітичних центрів вимагають комплексного вирішення, що дозволить надалі підвищити значення функціонування як самих «фабрик думок», так і створеної ними аналітичної продукції.

Список використаних джерел:

1. Fedotova O., Akobiy D. Information and analytical centres of Ukraine: specifics activity and classification. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2024. №130. URL: <https://nor-ijournal.com/2024/03/26/njd-130/#>
2. Шулімов С. Аналітичні центри в Україні: сучасність та можливості розвитку. *Наукові перспективи*. 2021. №9 (15). С.251–259.
3. Кандагура К. С. Неурядові аналітичні центри як елементи вираження думки громадськості у співпраці з суб'єктами державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2010. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2010_9_10 (дата звернення: 19.04.2024).
4. Неурядові аналітичні центри в Україні: можливості, виклики, перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2007. №6 (90). С. 3–38.
5. Валюх А. М., Курілов Є. А. Проблеми аналітичних центрів України та шляхи їх вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 19. С. 45–51.
6. Шершньова Н. Фабрики думок в Україні як складова формування зовнішньополітичного курсу країни. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2241> (дата звернення: 19.04.2024).

Фірсов В.О.

студент економічного факультету
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна

РОЗВИТОК І ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙНУ

Технологія блокчейну може вважатися одним із найбільш революційних досягнень у сучасному світі інформаційних технологій. Поступово відходячи від стереотипного статусу кримінальності, вона має неймовірний потенціал змінити сучасний світ в різних його сферах. За свою історію, реалізації блокчейну притерпіли значних змін, постійно покращуючись та змагаючись між собою. Однак, основні принципи, закладені з самого початку розвитку залишилися майже незмінними.

Першою реалізацією технології став Bitcoin, заснована у 2009 році анонімною особою чи групою осіб під псевдонімом "Сатоші Накамото", технологія знайшла вихід у вигляді, першої криптовалюти. Bitcoin заклав основні принципи та правила, за якими будуються майже всі проекти, постійно намагаючись покращити результати встановлені першою криптовалютою.

Головною ідеєю блокчейну, яку заклав Bitcoin, є створення безпечного, децентралізованого та надійного середовища для здійснення транзакцій і обміну даними. Його механізм полягає в створенні послідовної ланцюжка блоків, які містять інформацію про всі здійснені транзакції. Кожен новий блок підтверджується всіма попередніми блоками у системі, що робить блокчейн надійним та стійким до втручання. В мережі Bitcoin використовується консенсус Proof of Work (доказ роботи), тобто для підтвердження транзакції необхідно провести неймовірно складні математичні операції, таким чином зашифрувавши інформацію. Проблема з таким механізмом консенсусу полягає в тому, що для функціонування мережі необхідна величезна кількість електроенергії, що викликає турбування в контексті піклування про екологію. На даний момент Bitcoin використовує кількість електроенергії приблизно на рівні з Польщею [1].

Однак на цьому механізми консенсусу не закінчилися і з розвитком технології з'явилися нові, більш екологічні технології. Основною є механізм консенсусу Proof of Stake (доказ участі), який активно використовується в проектах, альтернативних до Bitcoin (так звані альткоїни). Суть технології полягає в тому, що замість використання ресурсів комп'ютеру кожна транзакція підтверджується з використанням монети протоколу. За рахунок цього спроба зламати мережу все ще залишається не вигідною, адже потрібно

купити більшість монет, але в той самий час мережа споживає адекватну кількість енергії.

З'явлення альтернативних криптовалют, таких як Litecoin, Ethereum, та інші, свідчить про широкі можливості технології блокчейну. Ethereum, зокрема, відкрив нову епоху для створення смарт-контрактів, тобто розробки та впровадження децентралізованих додатків (DApps) в блокчейн, що забезпечує незліченні можливості для розвитку фінансових та інших послуг.

Паралельно активно досліджувалась і продовжує розвиватись можливість використання блокчейну для банківських переказів. Так, такі проекти як Ripple(XRP), Stellar(XLM), Algorand(ALGO) та інші були включені до останнього банківського стандарту ISO 20022. В той же час впровадження технології шардингу (Sharding), дозволило прискорити транзакції за рахунок оброблення одразу декількох блоків [2,3].

На даний момент, технологічні рішення, приведені вище, призвели до впровадження деяких активно розвиваючих трендів. Серед технологій, що вже встигли більш менш сформуватися виділяються 3 напрямки. Першим є GameFI, тобто ігри на основі блокчейну. Основною відмінністю цих ігор від звичайних є те, що кожна ігрова взаємодія підтверджується в блокчейні. Через це в процесі гри гравець має сплачувати комісії, але в разі виконання певних умов він отримує призи, які можна обміняти на реальні гроші [4].

Другий тренд, тісно пов'язаний з GameFI – це NFT (не взаємозамінюваний токен). Суть технології полягає в тому, що кожному окремому токенові присвоюється певна інформація, що робить його унікальним. Через це один такий токен неможливо просто обміняти на інший. Це технологія має великі перспективи в сферах мистецтва для присвоєння авторства. Більш того, вона може бути неймовірно корисною для закріплення будь-яких прав власності, оскільки вона акт володіння зберігається на блокчейні, звідки його неможливо видалити [5].

Нарешті, третя технологія, що отримала признання в 2020-2021 роках – це метавсесвіти (Metaverse). Водночас декілька лідерів цифрових індустрій, як наприклад Марк Цукерберг, почали розроблювати свої моделі метавсесвітів. За своєю суттю вони були простим аналогом реального світу з заданими законами та можливістю придбати певну частину їх території за певну кількість криптовалюти [6].

Серед основних технологічних рішень, що виникли та розвиваються прямо зараз необхідно виділити так звані L2(від англ. layer 2 – другий рівень). Ці технології призначені прискорити та зробити дешевшими транзакції на основному блокчейні, яким найчастіше виступає Ethereum. Такі блокчейни пакують певну частину транзакцій в одну, яку відправляють на рівень нижче,

розподіляючи комісію серед усіх транзакцій. Метод, за допомогою якого вони перевіряють, що транзакції не фальшиві розподіляє їх на дві групи: оптимістичні (optimistic), які довіряють транзакції, поки основний блокчейн не відмовиться її оброблювати; та з доказом з нульовим розголошенням (ZK). Останні використовують обхідні методи, аби перевіряти можливість проведення транзакції не використовуючи інформацію про відправника, тобто перевіряючи транзакцію, не знаючи реальний баланс на рахунок [7].

Нарешті, актуальним трендом стає цифровізація реальних активів (RWA). Так, гіганти як JP Morgan планують створити свою платформу і токенизувати на ній деякі активи. Суть ідеї полягає у створенні програмного забезпечення для переносу акцій з рахунків біржі на блокчейн. За рахунок цього можна позбутися проблем, пов'язаних з наявністю посередника між інвестором і його активами. Так, операції з цифровізованими активами можна проводити в будь-який зручний час, на відміну від біржі, яка має години роботи [8].

Технологія блокчейну швидко пройшла від перших кроків у сфері криптовалют до широкого визнання та впровадження у різноманітні сфери сучасного життя. Її розвиток призвів до значного поліпшення та удосконалення, забезпечивши зручніше використання. Тепер технологія виходить за межі свого власного екосистеми та відкриває широкі перспективи для практичного застосування. Регуляція цього сегменту лише сприяє подальшому розвитку індустрії, створюючи сприятливі умови для впровадження новаторських технологій, таких як цифрові активи та метавсесвіти. Їхнє впровадження може кардинально змінити сучасний фінансовий ландшафт та відкрити нові можливості для технологічних гігантів.

Список використаних джерел:

1. Project “Digiconomist” – Bitcoin Sustainability (електронний ресурс)
<https://digiconomist.net/bitcoin-energy-consumption>
2. ISO 20022 official website (електронний ресурс)
<https://www.iso20022.org>
3. Що таке шардинг і як він працює? *Binance академія* (електронний ресурс)
<https://academy.binance.com/uk/articles/what-is-sharding-and-how-does-it-work>
4. Що таке GameFi? Знайомство з іграми «грайте й заробляйте» та блокчейн-іграми. *Okex.com WEB3 академія* (електронний ресурс)
<https://www.okx.com/ua/learn/play-to-earn-gamefi-explained>
5. Що таке NFT? *Okex.com центр підтримки* (електронний ресурс)
<https://www.okx.com/ua/help/what-are-nfts>

6. Що таке нерухомість у метавсесвіті? *Binance академія* (електронний ресурс) <https://www.binance.com/uk-UA/square/post/97683>

7. Оптимістичні ролапи і ролапи з нульовим розголошенням: у чому різниця? *Binance академія* (електронний ресурс)

<https://academy.binance.com/uk/articles/optimistic-vs-zero-knowledge-rollups-what-s-the-difference>

8. Onyx: The Future of Wealth Management *JP Morgan official website*

<https://www.jpmorgan.com/onyx/documents/portfolio-management-powered-by-tokenization.pdf>

СЕКЦІЯ 16. ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА, ЕЛЕКТРОТЕХНІКА ТА ЕЛЕКТРОМЕХАНІКА

Боднарчук А.П.

асистент кафедри «Електроенергетики,
електротехніки та електромеханіки»
*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, Україна*

Гоцуляк М.М.

студент (магістр) кафедри «Електроенергетики,
електротехніки та електромеханіки»
*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, Україна*

**«Той народ, який першим реалізує
можливості цифрових комунікацій і введе
їх до навчальної методики підготовки
спеціалістів, у виробництво і постачання
електроенергії, очолюватиме світовий
енергетичний ринок...»**

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ ТА ОБЛАСТІ

Людство сьогодні перебуває в технологічній фазі науково-технічної революції, коли стрімко змінюється техніка й технології і встигнути за запаморочливими новинками, щоб не відчувати себе викинутим за борт сучасного життя, потрібно постійно навчатися. А особливо це стосується енергетичної галузі, оскільки, електроенергетика України стане фундаментом розвитку нашої держави у післявоєнний час, вона стане головним сектором

державної економіки і її в першу чергу необхідно буде модернізувати. Але її відбудова неможлива без модернізації інших енергетичних складових. На даний час, генерація електроенергетики побудована на атомній енергетиці, процесі спалювання мазуту та вугілля, біологічного палива та природного газу. Крім того, до війни, в Україні швидкими темпами почала розвиватися й відновлювальна енергетика (ВДЕ), така як сонячна енергія, вітрова та водні станції. Це сектори економіки, які були одними із пріоритетних для довоєнної держави й формували значну частку національної економіки. Виробництво та споживання електроенергії значно зросло і це підтверджують дані Міністерства енергетики, що 2020 році вироблялося 156 млрд. 575,7 млн. кВт-год, а у 2021 році виробництво електроенергії зросло на 5,2% (на 7 млрд 719,5 млн кВт-год) [1]. Споживання електроенергії в Україні в 2021 році з урахуванням технологічних втрат у мережах збільшилося, за інформацією Міненерго, на 5,7% (на 8 млрд 390,9 млн кВт-год) порівняно з 2020 роком, до 154 млрд 825,7 млн кВт-год., що і свідчить про зростання економіки і залежність її зростання від виробництва електроенергії [1]. Отже, енергетичний сектор формував значну частку ВВП нашої держави, крім того, енергетичні компанії України працювали й на експорт, що приносило для держави і валютні надходження.

А у нашій області практично весь обсяг виробництва електроенергії припадає на одне підприємство – Бурштинську ТЕС, яка є одним із найпотужніших експортерів на Івано-Франківщині та найбільшою на заході України. Майже 14% промислового виробництва області становить частка Бурштинської ТЕС ВАТ «Західенерго», де встановлено 12 енергоблоків загальною потужністю 2300 МВт. Остання відокремлена від об'єднаної енергосистеми України і працює паралельно з об'єднаною енергетичною системою Європи. Крім цього, якщо звернути увагу на енергетичну карту Івано-Франківщини (рисунок 1), то ми бачимо, що довоєнна енергетична галузь нашої області почала стрімко розвиватися.

Рис.1 Енергетична карта Івано-Франківщини

Електроенергетика нашої області належить до однієї з найважливіших галузей промисловості області, а виробництво електроенергії є базою для розвитку економіки регіону. Саме завдяки цій галузі у значній мірі забезпечується стабільність економіки, формується її конкурентоспроможність на ринку. Однак, воєнна енергетична галузь економіки зазнала значних збитків на кон'юнктурних ринках через зниження завантаження потужностей, оскільки обсяги виробництва значно скоротилися через воєнні дії.

Загальний обсяг виробництва електроенергії у 2021 році склав 8643,9 млн. кВт год, що на 23,9% більше, а ніж у 2020 році (або на 1670 млн. кВт год). Установлена електрична потужність: ДП «Калуська ТЕЦ – Нова» 200 МВт; ВП «Бурштинська ТЕС» 2400 МВт (12 блоків по 200 МВт); Теплова: ВП «Бурштинська ТЕС» – 177 Гкал, в т.ч. у гарячій воді – 160 Гкал. Обсяг реалізованої продукції підприємствами з виробництва, передачі та розподілення електричної енергії за 2021 рік склав 21290,9 млн. грн., що складає 21,8% до всієї реалізованої продукції в області. В області суттєво зростає кількість об'єктів у сфері

відновлювальної енергетики, зокрема станом на 01.01.2022 року в області функціонує: 114 промислових сонячних електростанцій, загальна потужність котрих складає понад 305,9 МВт. З початку 2021 року введено в експлуатацію 10 СЕС загальною потужністю понад 13 МВт; працює біогазовий завод, потужність якого складає 1,2 МВт; перша черга вітрової електростанції (ВЕС) потужністю 0,6 МВт; 5 міні ГЕС загальною потужністю 3,9 МВт. Об'єктами відновлюваної енергетики області за 2021 року вироблено понад 294594,3 тис. кВт. год. електроенергії та – 609692 Гкал. теплової енергії. Крім того, 3243 приватних домогосподарств приєдналися до електричних мереж АТ «Прикарпаттяобленерго» (4 місце серед областей за кількістю встановлених СЕС та 3 місце за потужністю встановлених СЕС). Їх сумарна потужність становить 88,5 МВт, а вироблена електроенергія покриває власні потреби в межах середнього рівня споживання близько 15,5 тисяч домогосподарств [3].

Не дивлячись на складні умови сьогодення, в тому числі і численні ворожі обстріли, електроенергетика України змогла впоратись з усіма викликами та втримати свої позиції на міжнародних ринках. За статистичними даними, компанії енергетичного сектору мали найбільший прибуток в 2022 році серед інших галузей, а також зберігся і значний потенціал для подальшого розвитку галузі. Значні перспективи має розвиток «зеленої» енергетики, яка станом на сьогодні є одним з пріоритетних напрямів в ЄС й українська енергетика не втрачає свою привабливість для національних та міжнародних інвесторів. За часів незалежності, українська енергетика зазнала суттєвих трансформацій: модернізовано технологічні процеси, обладнання, покращено бізнес-процеси на підприємствах, здійснено значні реформи у сфері законодавчого регулювання енергетичної галузі. Проте не знайшла широкого застосування цифрова трансформація інтерактивних комунікацій, які зможуть обслуговувати й працювати з сучасними інтерактивними технологіями. Для цього необхідно вкладати кошти в підготовку спеціалістів, що неможливо без співпраці з вузами, які випускають інженерів-електриків. Це дозволить зайняти провідні позиції на світовому енергетичному ринку. У нашій державі на освіту виділяють кошти за залишковим принципом й це призводить до того, що у вузах в основному застаріле обладнання. Для його оновлення необхідні великі кошти і вузи без підтримки держави чи енергетичної галузі не можуть придбати сучасне обладнання в свої навчальні лабораторії, які б надали можливість готувати висококваліфікованих спеціалістів, які вміють працювати з сучасним інформаційним і технологічним обладнанням.

Україна ввійшла в Європейське Енергетичне Співтовариство та ратифікувала Угоду про асоціацію з ЄС, яка включає зобов'язання з підвищення енергоефективності, скорочення викидів парникових газів та

інших речовин, а також прискорення розвитку енергетики відновлюваного типу. Тому перспективним напрямком розвитку галузі є перехід до відновлюваних ресурсів та забезпечення раціональності використання енергії. Але досвід співпраці енергетичних галузей з вузами, які готують для них спеціалістів, так і не було перейнято у європейських країнах.

Повномасштабне вторгнення російських військ у 2022 році прискорило процедуру енергетичної інтеграції, розпочатої ще в 2005 році. Проведення реструктуризації електроенергетичного сектора стало однією з найскладніших та наймасштабніших реформ в Україні і 16 березня 2023 року було реалізовано об'єднання з енергетичною системою ЄС ENTSO-E.

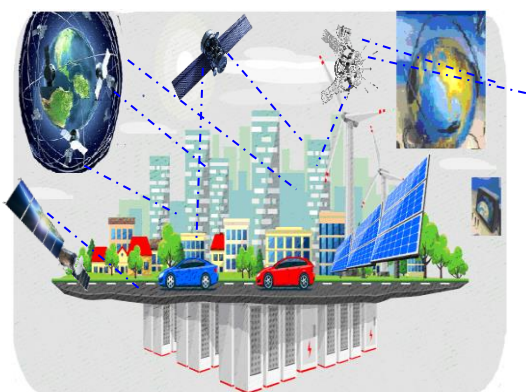
У низці країн світу енергетика на біомасі зайняла важливе місце в енергобалансі. Наприклад, у Данії на частку енергетики на біомасі припадає понад 7% усієї енергетики, в Австрії – 12%, у Швеції – 21%, а у Німеччині – понад 24%. У цілому, в ЄС щорічно із біомаси отримують 14% загальної потреби у енергії. Європейський ринок біогазових установок оцінюється в \$3 млрд, і, за прогнозами, він повинен вирости до \$25 млрд уже до 2024 р. При цьому 75% біогазу виробляється з відходів сільського господарства (рисунком 2), 17% – з органічних відходів приватних домогосподарств і підприємств і ще 8% – каналізаційних очисних споруд [4]. В Україні частка біоенергетики близько 3%, але потенційно «зелена» електроенергія може задовольнити усі потреби населення. Її переваги беззаперечні: це не лише отримання палива, яке можна використовувати для виробництва електроенергії, інших промислово-побутових потреб виробничих комплексів, а й вирішення питання утилізації відходів – замість витрат на їх вивезення та захоронення підприємство отримує додатковий прибуток. Таке виробництво електроенергії може задовольнити потреби в ній за умов воєнного часу, якщо обладнання розміщувати під землею [5].

Рис.2 Енергетика на біомасі

Оскільки, галузь енергетики зазнала значних збитків через військові дії під час повномасштабного вторгнення, через масовані обстріли об'єктів енергетики (руйнування більше ніж 60% інфраструктури держави в галузі електроенергетики). Особливо постраждали теплові та гідроелектростанції, магістральні та розподільчі мережі, теплоелектроцентралі, підстанції з різними типами напруги та інші об'єкти інфраструктури і в надскладних умовах працюють атомні станції. На окупованій ЗАЕС спостерігається порушення всіх базових компонентів безпечної експлуатації. Фактично, держава втратила велику кількість потужностей для генерації. У 2022 році держава змогла заробити 5 мільярдів гривень завдяки експорту електроенергії, проте через російські обстріли експортування було тимчасово призупинено. Проте, завдяки професійним діям фахівців енергетичної галузі, вдалося запобігти повного блекауту, зберегти й відновити постачання енергії в усіх регіонах та розпочати проведення робіт з відновлення і ремонту енергетичного обладнання. При цьому, завдячуючи міжнародним партнерам, налагоджено постачання необхідних матеріалів та обладнання, в тому числі, Україна отримує й спеціалізовану фінансову допомогу. За звітом Міненерго, станом на серпень 2023 року, проведено ремонт п'яти атомних блоків, при цьому ще чотири зараз ремонтуються. Крім того, проводиться ремонт 24 енергоблоків ТЕС, що складає 62% від загальної кількості. ТЕЦ полагоджено на 70%, інша частина ще перебуває в ремонті. Щодо гідроелектростанцій – відремонтовано або перебувають в стані ремонту 32 агрегати, що становить 68% від загальної потужності. Крім того, уряд розробляє багаторівневий захист для об'єктів енергетики. У майбутньому при відбудові енергетики потрібно враховувати, що ми не зможемо змінити сусідство імперської держави і тому основне обладнання повинно бути захищене від ударів з «неба», а управління відбуватиметься через сучасні інноваційні технології (рисунк 3) [6].

а)

б)

Рис.3 Майбутнє управління енергетичним обладнанням української енергетики

Розвиток ВДЕ включено як пріоритетний напрям плану відновлення України. Запланований обсяг інвестицій у державну програму «Енергетична незалежність та зелений курс» складає приблизно 130 мільярдів доларів. Одним з найважливіших завдань для галузі є створення інвестиційної привабливості, незважаючи на військові ризики. Оператори мереж мають продовжити процеси розбудови інфраструктури та створювати умови для мінімізації її вразливості, зберігання необхідної кількості потужностей для покриття промислових потреб, приватних споживачів. Крім того, необхідно розробити методики утримання балансу попиту та пропозиції при різних, навіть критичних сценаріях розвитку подій у нашій державі, а особливу увагу звернути на покращення бази підготовки спеціалістів і співпрацю з вузами, які готують інженерів енергетичної галузі з енергопідприємствами. Бо той народ, який першим реалізує можливості цифрових комунікацій і введе їх до навчальної методики підготовки спеціалістів, у виробництво і постачання електроенергії, зможе очолити світовий енергетичний ринок....

Список використаних джерел:

1. <https://interfax.com.ua/news/greendeal/790844.html>
Interfax-Україна інформаційне агенство
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9C%E0%B8%94%E0%B8%92%E0%B8%91%E0%B8%90%E0%B8%8F%E0%B8%8E%E0%B8%8D%E0%B8%8C%E0%B8%8B%E0%B8%8A%E0%B8%89%E0%B8%88%E0%B8%87%E0%B8%86%E0%B8%85%E0%B8%84%E0%B8%83%E0%B8%82%E0%B8%81%E0%B8%80%E0%B8%7F%E0%B8%7E%E0%B8%7D%E0%B8%7C%E0%B8%7B%E0%B8%7A%E0%B8%79%E0%B8%78%E0%B8%77%E0%B8%76%E0%B8%75%E0%B8%74%E0%B8%73%E0%B8%72%E0%B8%71%E0%B8%70%E0%B8%6F%E0%B8%6E%E0%B8%6D%E0%B8%6C%E0%B8%6B%E0%B8%6A%E0%B8%69%E0%B8%68%E0%B8%67%E0%B8%66%E0%B8%65%E0%B8%64%E0%B8%63%E0%B8%62%E0%B8%61%E0%B8%60%E0%B8%5F%E0%B8%5E%E0%B8%5D%E0%B8%5C%E0%B8%5B%E0%B8%5A%E0%B8%59%E0%B8%58%E0%B8%57%E0%B8%56%E0%B8%55%E0%B8%54%E0%B8%53%E0%B8%52%E0%B8%51%E0%B8%50%E0%B8%4F%E0%B8%4E%E0%B8%4D%E0%B8%4C%E0%B8%4B%E0%B8%4A%E0%B8%49%E0%B8%48%E0%B8%47%E0%B8%46%E0%B8%45%E0%B8%44%E0%B8%43%E0%B8%42%E0%B8%41%E0%B8%40%E0%B8%3F%E0%B8%3E%E0%B8%3D%E0%B8%3C%E0%B8%3B%E0%B8%3A%E0%B8%39%E0%B8%38%E0%B8%37%E0%B8%36%E0%B8%35%E0%B8%34%E0%B8%33%E0%B8%32%E0%B8%31%E0%B8%30%E0%B8%2F%E0%B8%2E%E0%B8%2D%E0%B8%2C%E0%B8%2B%E0%B8%2A%E0%B8%29%E0%B8%28%E0%B8%27%E0%B8%26%E0%B8%25%E0%B8%24%E0%B8%23%E0%B8%22%E0%B8%21%E0%B8%20%E0%B8%1F%E0%B8%1E%E0%B8%1D%E0%B8%1C%E0%B8%1B%E0%B8%1A%E0%B8%19%E0%B8%18%E0%B8%17%E0%B8%16%E0%B8%15%E0%B8%14%E0%B8%13%E0%B8%12%E0%B8%11%E0%B8%10%E0%B8%0F%E0%B8%0E%E0%B8%0D%E0%B8%0C%E0%B8%0B%E0%B8%0A%E0%B8%09%E0%B8%08%E0%B8%07%E0%B8%06%E0%B8%05%E0%B8%04%E0%B8%03%E0%B8%02%E0%B8%01%E0%B8%00>
Економіка Івано-Франківської області
3. <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2022/11/Regionalna-dopovid-Ivano-Frankivskoyi-obl.-2021.pdf>
4. <http://ukrecoalliance.com.ua/biohaz-maybutnie-svitovoi-enerhetyky/>
5. Економічна правда. <https://www.epravda.com.ua> Глобальні перспективи біоенергетики
6. <https://blog.youcontrol.market/ieliektroienierghietika-ukrayini-stan-i-pierspiektivi/>
Електроенергетика України: стан і перспективи

СЕКЦІЯ 17. МАРКЕТИНГ

Росохата А.С.

*к.е.н., старший викладач кафедри маркетингу
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна*

Чумаченко А.В.

*здобувач вищої освіти рівня «Бакалавр»
Сумський державний університет,
м. Суми, Україна*

СТРАТЕГІЇ ВПЛИВУ НА ПОВЕДІНКУ СПОЖИВАЧІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ¹

Поведінка споживачів у системі управління відходами є багатограним та складним питанням, яке визначається низкою чинників. Рівень обізнаності споживачів щодо правильного поводження з відходами та екологічних проблем впливає на їхню поведінку. Освіта та інформаційні кампанії відіграють важливу роль у підвищенні обізнаності про необхідність сортування та утилізації відходів. Ставлення до екології та світогляд споживачів також відіграють значну роль у формуванні їхньої поведінки щодо управління відходами. Споживачі, які цінують чисте довкілля та стурбовані екологічними проблемами, частіше дотримуються правил сортування та утилізації відходів.

Зручна інфраструктура для збору та утилізації відходів, така як контейнери для сортування або центри переробки, сприяє підвищенню рівня правильної взаємодії споживачів із системою управління відходами. Доступність таких можливостей підвищує готовність споживачів брати участь у цих системах. Економічні стимули, такі як знижки або винагороди за

¹ Ця робота була підтримана Міністерством освіти і науки України (науково-дослідна тема №0123U100112 «Післявоєнне відновлення енергетики України: оптимізація управління відходами з урахуванням здоров'я населення, екологічних, інвестиційних, податкових детермінант») та Виконавчим агентством з питань освіти та культури Європейського Союзу (Модуль Жана Моне, проект № 101047530 «Healthy economy and policy: European values for Ukraine»).

правильне сортування відходів, можуть мотивувати споживачів до активної участі в управлінні відходами. Соціальний вплив і позитивні приклади оточення також сприяють формуванню відповідальної поведінки споживачів.

Звичка до правильного поводження з відходами формується протягом часу й залежить від культури та традицій регіону. Використання нових технологій, таких як мобільні додатки для відстеження та управління відходами, може спростити взаємодію споживачів із системою управління відходами.

Урядова політика та регулювання щодо поводження з відходами впливають на поведінку споживачів, встановлюючи чіткі правила та норми щодо сортування та переробки відходів. Простий доступ до інформації про способи правильного поводження з відходами та місця їх утилізації допомагає споживачам краще розуміти свої обов'язки. Співпраця між урядом, бізнесом і споживачами може сприяти ефективній системі управління відходами. Бізнес може відігравати роль у пропагуванні правильного поводження з відходами серед своїх клієнтів. Одним із ключових аспектів у формуванні відповідальної поведінки споживачів у системі управління відходами є активна участь громадськості. Заохочення громадян до співпраці з місцевими органами влади та підприємствами у питаннях поводження з відходами допомагає створити більш ефективну та стійку систему управління відходами. Наприклад, організація спільних заходів з прибирання територій або інформаційних кампаній може підвищити усвідомлення споживачів про їхній вплив на довкілля.

Інший важливий аспект – розвиток інноваційних підходів у сфері управління відходами. Це включає впровадження сучасних технологій для покращення процесів сортування, переробки та утилізації відходів. Наприклад, розробка розумних контейнерів, що сортують відходи автоматично, або застосування нових методів переробки може значно покращити ефективність системи. Сприйняття відходів як ресурсу, а не просто сміття, також може змінити поведінку споживачів. Заохочення повторного використання, переробки та обміну відходами сприяє створенню циркулярної економіки, яка мінімізує негативний вплив на довкілля. Виховання культури відповідального споживання серед населення допомагає зменшити обсяг вироблених відходів. Важливою є прозорість і відкритість системи управління відходами для споживачів. Надаючи доступ до інформації про процеси переробки та утилізації, споживачі можуть бачити, як їхня діяльність впливає на довкілля. Це підвищує довіру до системи та стимулює до участі у розумному поводженні з відходами. Загалом, поведінка споживачів у системі управління відходами залежить від цілого ряду факторів, включаючи інформованість,

освіту, економічні стимули, соціальні норми та підтримку з боку організацій та уряду. Взаємодія всіх зацікавлених сторін може сприяти розробці ефективних стратегій для створення більш стійкої та екологічно чистої системи управління відходами. Враховуючи це, розглянемо деякі інноваційні підходи та стратегії, які сприяють залученню споживачів до ефективного управління відходами та стимулюють їх до прийняття більш екологічно освічених рішень.

Індивідуалізована сегрегація відходів: Відокремлення відходів на домашньому рівні може відбуватися за індивідуальними сценаріями відповідно до конкретних потреб та можливостей споживача. Це може включати сегрегацію за типами матеріалів, їх ступенем переробки або навіть за підтримкою інноваційних технологій утилізації. До стратегій поведінки споживачів у системі управління відходами можна віднести:

Зелена переробка та утилізація: Зростаюча свідомість споживачів щодо екологічних проблем спонукає їх активно залучатися до переробки відходів та підтримки програм вторинної переробки. Вони віддають перевагу товаром, які мають високий ступінь вторинної використання або виготовлені з екологічно чистих матеріалів.

Запровадження стильних та функціональних еко-альтернатив: Споживачі віддають перевагу естетично привабливим та практичним еко-рішенням для щоденного використання, таким як багаторазові контейнери, масово виготовлені з вторинної сировини або біорозкладаючі матеріали.

Інноваційні інформаційні кампанії: Організації та уряди використовують інноваційні методи комунікації, такі як віртуальні тури по сучасним переробним заводам або ігрові програми, для залучення уваги споживачів та підвищення їхньої свідомості щодо важливості управління відходами.

Економічне стимулювання за допомогою винагород та санкцій: Споживачі можуть отримувати економічні вигоди, такі як знижки на продукти або податкові пільги, за активну участь у програмах вторинної переробки та зменшення відходів. Також можуть застосовуватися штрафи для тих, хто порушує правила управління відходами.

Ці стратегії сприяють створенню індивідуалізованого та ефективного підходу до управління відходами, що сприяє сталому способу життя та збереженню навколишнього середовища.

У сучасному світі проблема управління відходами стає все більш актуальною і складною. Перехід до сталого способу життя вимагає від нас не лише свідомого споживання, але й ефективного використання ресурсів та управління відходами. Споживачі активно залучаються до програм сортування та відновлення ресурсів, відділяючи відходи за типами для подальшої

переробки. Зростаюча свідомість щодо проблем забруднення пластиком та іншими одноразовими матеріалами призводить до зменшення їх споживання. Споживачі шукають альтернативи одноразовим виробам, таким як біорозкладаючі матеріали або товари зі зменшеною кількістю упаковки. Групи споживачів об'єднуються для спільного вирішення проблеми відходів, влаштовуючи акції з прибирання територій або організуючи обмін непотрібними речами. Споживачі віддають перевагу продуктам та послугам, які мають менший негативний вплив на навколишнє середовище, віддавши перевагу виробникам зі сталою екологічною політикою. Шляхом усвідомленого вибору товарів та послуг, споживачі сприяють розвитку циркулярної економіки, де ресурси використовуються ефективно та максимально. Такі стратегії поведінки споживачів сприяють зменшенню негативного впливу споживання на довкілля та сприяють сталому розвитку суспільства, створюючи більш здорове та екологічно свідоме оточення для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Прохоренко А. Бути завжди на крок попереду: про перспективні й екологічно стійкі рішення від власника проєкту «CornEco». Екологія підприємства. – № 04, 2024. URL: <https://e.ecolog-ua.com/ekolohiya-pidpryyemstva-2024-4/buty-zavzhdy-na-krok-poperedu-pro-perspektyvni-y-ekolohichno-stiyki>
2. Данишенко О. С. Міжкультурна компетентність як вимога часу в європейському вимірі державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. – № 6, 2014. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=939>
3. Recommendation CM/Rec(2010)7 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education. Council of Europe. URL: <https://www.coe.int/en/web/edc/charter-on-education-for-democratic-citizenship-and-human-rights-education> (viewed on April, 25, 2024).

*Матеріали XLIV-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 травня 2024 року, м. Умео (Швеція) дистанційно)*

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ
НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ**

*Видавець: Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління Свідоцтво серія ДК No4957 від
18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.*